21 TEMMUZ 1959

SAYI : 260

AKİS

D.P.nin Borazanı
ZAFER GAZETESİ

FİYATI : 125 KURUŞ

YEPYENİ
BİR...
AKŞAM
AKŞAM
7 den
70e
kadar
herkesin
gazetesi

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 6, Cilt: XV, Sayı: 260

Yazı İşleri :
Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel: 18992 P. K. 582 - Ankara

İdare :
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgârlı Matbaa Tel: 15221

Fiyatı 125 Kuruş

★

Müessisi

Metin Toker

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden mes'ul müdür

Kurtul ALTUG

★

Karikatür :

TURHAN

★

Fotoğraf :

Hüseyin EZER
Ege AJANSI
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

★

Klişe :

Doğan Klişe

★

Müessese Müdürü :

Mübin TOKER

★

Abone şartları :

3 aylık (12 nüsha): 12.50 lira
6 aylık (25 nüsha): 25.00 lira
1 senelik (52 nüsha): 52.00 lira

★

İlân şartları :

Santimi : 8 lira
3 renkli arka kapak: 750 lira
(İlânların mesuliyeti tamamile ilân sahiplerine aittir.)

★

İlân İşleri

Tel : 15221

★

Dizildiği ve Basıldığı yer :

Rüzgârlı Matbaa — ANKARA
Tel : 15221

Basıldığı tarih: 19. 7. 1959

Kapak resmimiz

Zafer Gazetesi

Sesi: Alto!..

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS okuyucuları

Bugünlerde Yunanistanda görülen bir dâvanın uyandırdığı beynelmilel alâka, bir bakımdan son derece dikkat çekicidir. Solcu bir gazetenin başyazarı olan Glezos'un askerî bir mahkemede yargılanıp yargılanamıyacağı münakaşası kısa zamanda Yunanistanın hudutlarını aştı. Voroşilof, Kral Paul'a bu mevzuda bir telgraf çekti; Fransada komünist olmıyanların da katıldığı nümayişler tertip edildi ve Yunanistanda âdeta yer yerinden oynadı. Şimdi bu dâvaya bir Yunan askerî mahkemesinde bakılmaktadır. Koparılan bütün bu gürültüye rağmen, duruşma safahatı dünya halk efkârının gözü önünde cereyan edecektir ve bütün dünya basınında olduğu kadar Yunan basınında da en geniş teferruatıyla neşredilebilecektir. Zira dâva hakkında neşir yasağı kararı alınmamıştır.

★

Bir neşir yasağı kararıyla tafsilâtının yazılması menedilen Şah - AKİS dâvasının duruşmasına, bu haftanın ortasında Çarşamba günü saat 14'de Ankara Toplu Basın Mahkemesinde devam edilecektir. Neşir yasağı dolayısiyle gazeteler, duruşma safahatını yazamıyacakları için Şah - AKİS dâvası, her zamankinden daha büyük bir kalabalık tarafından alâka ile takip edilecektir.

★

İç politika hâdiselerinin geçen hafta Ankarada -hem de ne büyük bir hararetle- birbirini kovalamaya başlaması, AKİS'te çalışanların işlerini son derece ağırlaştırdı. Kimse başını kaşıyacak vakti bulamadı. Meclis çalışmaları, Grup toplantıları, Bakanlar Kurulu içtimaları, D. P. Genel İdare Kurulunun faaliyeti ve nihayet C. H. P. Meclisinin iç politika ve iktisadî meseleleri gözden geçirmesi hep aynı haftanın içinde toplandı. AKİS, bütün bu hâdiseleri kuvveti bilinen istihbarat teşkilâtının bütün gücüyle adım adım takip etti. Bundan dolayıdır ki bu sayımızın iç politikaya ayrılan sayfalarında şimdiye kadar az rastlanan büyük bir zenginlik dikkatinizi çekecektir. Bu çalışmamızın, içinde yaşadığımız şartların daha iyi görülmesinde çok istifadeli olacağını ümit ederiz.

★

İKTİSADÎ VE MALÎ SAHADA başlıklı sayfalarımızda, yolcu edilmek üzere bulunan Millî Korunma Kanununun yerini alacak İktisadı Tedbirler Kanunu tasarısının esasları izah edilmektedir. Aynı sayfadaki "Sezarın Hakkı" başlıklı makalede de bu bahsin üzerine eğilinmektedir. Her iki yazı da, o kadar büyük bir objektiflikle kaleme alınmıştır ki, bunların dehşetengiz Zafer tarafından iktibas edilmesi bile, bizde en ufak bir hayret uyandırmıyacaktır.

★

Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlunun geçen hafta birdenbire Cenevreye gitmesi, bütün yurtta bir merak uyandırdı. Bu mevzudaki "neden"lerin cevabı ile Zorlunun Cenevre temasları hakkındaki haberler, DÜNYADA OLUP BİTENLER kısmımızda Doğu - Batı başlıklı yazıda yer almaktadır.

★

Geçen hafta içinde biri Ankarada, diğeri İstanbulda işlenen iki cinayet failleri itibariyle -biri mahalle bekçisi, diğeri milyoner bir armatör- bütün yurtta alâka uyandırdı. İlk cinayeti eğitim kifayetsizliği ve dar görüşlülükle kolayca izah eden "aydın"larımız, ikinci cinayet karşısında ne söyliyeceklerini şaşırdılar. Zabıta başlıklı yazımızda, her iki cinayet, alt yapıya inmeye çalışılarak hikâye edilmektedir.

★

Geçen hafta, Türk Sinemacılığının en büyük derdi olan "sansür" hazretleri yirmi yaşını idrak etti. SİNEMA sayfamızda, bu yıldönümünü lâyık olduğu ehemmiyetle mütenasip bir şekilde kutlamağa gayret ettik. Senarist, prodüktör ve rejisörler kadar sinema seyircilerini de alâkadar edeceğini sandığımız bu mevzu, Türkiyede neden doğru dürüst filmlerin çevrilemediği sualine de kısmen bir cevap getirmektedir.

★

Hanımlar arasında sosyeteye girmek ve seçkin baloların davetlisi olmak arzusunu duyanların sayısı az değildir sanırız. Sosyete başlıklı sayfalarımızda, bu çetin işi başarmak için Fransadaki genç kızların nelere katlandıkları eğlenceli ve istifadeli bir şekilde nakledilmektedir.

Saygılarımızla
AKİS

Seçimler

El çabukluğu

Geçen haftanın sonuna doğru Cuma sabahı saat 10 da Karanfil sokağındaki C. H. P. Genel Merkez binasından yıldırım hızıyla çıkan uzun boylu, çevik yürüyüşlü adam, Siyah bir Oldsmobile'e atlıyarak, arabayı Ulus istikametinde son sür'at sürmeye başladı. Üç dakika sonra B. M. M. nin önündeydi. Siyah otomobilini Ankara Palasın kapısı önünde bırakarak, koşar adımlarla Meclis binasına girdi. Sağına soluna bakınmadan İçişleri Komisyonunun yolunu tuttu. Fakat normal zamanlarda saat 11 den evvel toplanmıyan hamarat İçişleri Komisyonu saat 10 da çalışmalarını bitirmiş, mahalli seçimlerin geri bırakılmasına dair olan kanun tekliflerini "Umumi Heyetin tasvibine arzedilmek üzere yüksek riyasete sunmuştu."

Komisyonun çalışmalarına katılmak üzere, Karanfil sokağındaki mühim Parti Meclisi toplantısını bırakarak B. M. M. ne koşan milletvekili Turhan Feyzioğlu idi. Dört adet çok mahrem teklifin o gün komisyona geldiğini bir tesadüf eseri öğrenir öğrenmez derhal Meclise gelmişti. Sessiz sedasız geçirilmek istenen mahrem tekliflerin seçimlerin tehiriyle ilgili olduğunu biliyordu. Ama İçişleri komisyonunun, 4 mühim kanun tasarısını görülmemiş bir süratle geçirebileceğini doğrusu tahmin etmemişti.

Aslında bir sür'at te bahis mevzuu değildi. Zira komisyonda ekseriyetin bile temin edilmesine lüzum görülmemişti. Tasarıların müzakeresi ise, daha lüzumsuz bir işti. Bakanlar kurulunda câri bir usulü, Komisyon çalışmalarına tatbik ederek, tasarılar müzakeresiz kabul edilmiş, sonradan 13 D. P. milletvekiline mazbatalar imzalatılmıştı. Komisyon Başkanı Rüknettin Nasuhioğlunun Başkan vekili Ömer Lütfü Erzurumluoğlunun ve 13 D. P. milletvekilinin imzasını taşıyan mazbatalarda, bu sebeple hiç bir C. H. P. milletvekilinin muhalefet şerhine rastlanmıyordu!

Tek elden çıkmış tasarılar

Müzakeresiz ve muhalefetsiz geçen 4 tasarı Pazartesi günkü Meclis toplantısında görüşülecekti. Bilecik milletvekili Mehmet Erdemin, arkadaşları transfer kıymetlerden Hüseyin Şahin (Erzincan) ve Kemal Terzioğlu (Çorum) ile birlikte verdikleri ilk tasarı Belediye kanununa muvakkat bir madde eklenmesine dairdi. Teklifte, 6555 sayılı kanunun birinci maddesine göre 1959 yılının 18 Kasım günü yapılması gereken belediye meclisleri seçiminin 1960 senesi Eylül ayına kadar tehiri isteniyordu. Dört yıldan beri işbaşında bulunan belediye meclisleriyle reisleri o tarihe kadar işbaşında kalacaklardı.

Seçmen kütüğü

Bütün suç onun!

Sadi Pekin (Muğla) ve Turgut Topaloğlunun (Muğla) imzalarını taşıyan ikinci teklif 6438 sayılı kanunun birinci maddesine göre, 27 Eylül 1959 günü yapılması gereken il genel meclisleri seçimlerinin 1960 Eylülü sonuna bırakılmasına dairdi.

Üçüncü teklif Nazım Tanıl (Yozgat) ve Kemal Serdaroğlu (İzmir) tarafından vapılmıştı. Bu milletvekilleri de 6834 sayılı kanuna göre 29 Kasım 1959 günü yapılması icabeden Şehir ve kasabalardaki mahalle muhtar ve ihtiyar heyeti seçimlerinin 1960 Kasımının sonuna tehirini istiyorlardı.

Dördüncü teklifin Sahipleri Samih İnal (Gaziantep) ve Fikri Arığ (Diyarbakır) idi. Onlar da 7165 sayılı Kanunun icabı olarak 29 kasımda yapılması gereken köy muhtar ve ihtiyar meclisleri seçimlerinin 1960 kasımının sonuna kalmasını teklif ediyorlardı.

Dokuz milletvekilinin imzasını taşıyan bu dört tehir teklifinin en büyük hususiyeti, esbabı mucibelerinin tek elden çıkmasıydı. Doğrusu tek elden çıkan tehir sebebi ilk bakışta bir hayli de câzipti: "Şimdiki seçmen kütüklerine karşı 1950 den beri umumiyetle şikâyetler ve itirazlar" edilegelmekteydi. Bu sebeple "demokratik rejimin temel prensiplerinin başında gelen seçim emniyetinin kemaliyle temini ve mahzurların bertaraf edilerek Sistemin takviyesi yolunda" seçim kütüklerinin aksaklıkları giderilmeden yeni bir seçime gidilmesinin "doğru olmıyacağı" düşünülmüştü.

Kütükleri islah maksadiyle Adliye Bakanlığınca bir tasarı hazırlanmış ve yüksek Meclise sunulmuştu. Tasarıda:

"Seçimin esasını teşkil eden seçmen Kütüklerinin her genel milletvekili seçiminde yeni baştan tanzimi, kütüklerin daimiliği, prensibinden vazgeçilmesi,

Mahalli idare seçimlerinde, kütüklerin tanzimi ve kesinleşmesi tarihinden itibaren 6 ay geçmiş ise yalnız o seçime ait kütüklerin yoklamaya tabi tutulması,

Adil teminat prensibinin seçim kütüklerine de teşmili esasına uygun olarak, kütüklerin tanzimi işinin hâkim riyasetindeki bir kütük bürosuna verilmesi,

Kütüklerin askıya çıkarılmadan evvel hâkim tarafından kontrolü, keza muhafazasının seçim kurullarına bırakılması,

Seçmenlik yaşının seçim gününe göre hesaplanması Milletvekilleri, belediye, il genel meclisi, köy muhtar ve ihtiyar meclisi ve mahalle ihtiyar heyetleri seçimi için ayrı ayrı beş kütük tanzimi mecburiyetinin yarattığı lüzumsuz külfet, masraf ve güçlükleri bertaraf etmek üzere bütün seçimlerin bir tek kütükle idaresine" dair hükümler yer almakta idi.

Tek elden çıkmış gerekçelere göre bu tasarının "ne zaman kanuniyet kesbedeceğini bugünden tâyin etmek mümkün değildir." O halde yeni kütüklerin hazırlanması tamam oluncaya kadar seçimler tehir edilmelidir.

Madalyonun öbür tarafı

Hakikaten şimdiki kütükler büyük bir şikâyet mevzuu idi. Bu kütüklerle yapılacak bir seçimin emniyetli bir seçim olacağını söylemeye imkân yoktu. Bu hususta geçen yıl komisyonda, İçişleri Bakanı Namık Gedik ve Adalet Bakanı Esat Budakoğlu olmak üzere muvafık, muhalif herkes mutabık kalmıştı. Adalet Bakanının önünde 1959 sonbaharına kadar kâfi zaman vardı. Nitekim biraz geç te olsa, Adalet Bakanlığı, kütükleri islah eden tasarıyı 1959 ilkbaharında Meclise vermişti. Ama nedense "demokratik rejimin temel prensiplerinin başında gelen seçim emniyetinin kemaliyle temini ve mahzurlarının bertaraf edilerek sistemin takviyesi yolunda" komisyon üyesi D. P. milletvekillerinde bariz bir isteksizlik hâkim oluverdi. Komisyon çalışmaları sistematik bir şekilde aksamaya başladı. Tasarının bir an evvel kanunlaşması için komisyona koşan C. H. P. milletvekilleri D. P. li arkadaşlarının komisyon çalışmalarına âdeta boykot etmesi yüzünden ekseriyetin bir türlü temin edilemediğini gördüler. Meclis odacıları bile işin farkına varmış, ekseriyeti temine çalışan C. H. P. milletvekillerinin arkasından kıs kıs gülmeye koyulmuşlardı. İşte bu yüzden tasarı ve tasarıyla birlikte seçim emniyeti komisyonda uyudu kaldı. Bu uykudan sonra "seçim emniyetini temin maksadıyla seçimle-

Haftanın İçinden

Bir Kararın Anatomisi

Her şey gösteriyor ki, üzerinde son derece ehemmiyetle durulması gereken bir noktaya gelmiş bulunuyoruz. Mesele bugünümüz için mühimdir, yarınımız için hayatidır. D. P. her hangi bir seçimi kazanamayacak hale düşmüştür, bunu bizzat müdriktir, seçim yapıp kaybetmektense seçim yapmamayı tercih etmektedir. Gerçi orada burada bazı Demokratların "İktidarı vermeyeceğiz, ölürüz iktidarı kaptırmayız" tarzındaki sözleri ciddiye alınmış değildir. Gayelerinin tahakkuku öylesine imkansızdır ki hiç kimse meseleyi dikkatle incelemeye lüzum hissetmemiştir. Fakat "iktidarı vermemek" bir şeydir, "iktidarı vermemeye teşebbüs" bir başka şeydir. Son hâdiselerin ışığında, ilk nazarda insana akıllarından şüphe edilmesi caiz kimseler gibi görünen o zevatın sözleri tehlikeli mânalar taşımaktadır.

Seçimlerin tehiri için resmi D. P. görüşünü teşkil eden "seçim kütüklerinin tanzimi" bahanesini ciddiye almaya elbette ki imkân yoktur. Yüksek D. P. çevrelerinde hüküm süren perişan hava şuradan anlaşılmaktadır ki böyle bir bahanenin kabulünün D. P. yi kütük meselesinin derhal halli ve yeni umumi seçimlere gidilmesi lüzumuyla karşı karşıya bıraktığı hakikatı dahi gözden kaçmıştır. Zira madem ki D. P. bu kütük sistemiyle yapılacak kısmi veya mahalli seçimleri dahi tatmin edici bulmamaktadır, yeni umumi seçimler derhal bir zaruret halinde ortaya çıkmaktadır. Eğer C. H. P., resmi D. P. görüşünün Yüksek Mecliste tescilinden sonra "kütük sistemini ıslah edip millet iradesinin itiraz kaldırmayacak tarzda tecellisi için umumi seçimlere gidilmesi" sloganı ile memleket çapında bir kampanyaya girişirse -ve girişecektir- böyle bir delile karşı hiç kimsenin söyleyecek sözü bulunmıyacaktır.

Aslında D. P. nin seçimleri tehir sebebi gözlerin önündedir. Düşününüz, iktidarda bulunan bir parti kütük sistemine itirazları haklı buluyor, Adalet Bakanlığınca bir tasarı hazırlanıyor, bu tasarı Yüksek Meclise sunuluyor ve müzakeresine alâkalı komisyonda başlanıyor. Fakat birden müzakereler durduruluyor ve tasarı uykuya dalıyor. Aradan aylar geçiyor, bir de bakıyoruz iktidarda bulunan bu aynı parti günün birinde ortaya seçimlerin tehiri isteği ile çıkıyor ve sebep olarak da yeni sistemin henüz kanunlaşmamış bulunmasını gösteriyor. Böyle bir tutumun ciddiyetle alâkası yoktur. İktidar, seçimleri göze alsaydı tasarının müzakeresine devam olunur, yeni sistem aylarca evvel yürürlüğe girer, kütükler mükemmel şekilde hazırlanır, seçmen sandık başına davet olunabilirdi. Her halde İktidar bu gecikmede de Muhalefetin parmağından bahsedilecek kadar ileri gitmeyecektir. Mesele bugünkü haliyle dahi çocukları güldürecek derecede safdilânedir ve daha fazla garabete lüzum hissettirmemektedir.

Karışıklık, tasarının ele alındığı tarihle seçimlerin geri bırakılmasının uygun görüldüğü bugün arasında akıp geçen zamanda D. P. büyüklerinin zihinlerinde hasıl olan değişiklikten doğmuştur. Muhalefetin kendisini rahat bırakmadığından şikâyetçi İktidar, çareyi görmemezlik etmemiştir. Bu çare "su götürmeyen bir seçim"dir. Her demokraside olduğu gibi bizde de iki seçim arasında millî iradede fark olup olmadığını anlamak için seçmen sandık başına çağırılır, koyunun ak mı kara mı bulunduğu köprüde belli olur. İktidar meşhur Uçak Kazasının yarattığı suni havadan cesaret bularak bu tecrübeyi göze almıştır. Katiyetle bilinmektedir ki ilkbahar aylarında İktidar seçimler vecibesini yerine getirmeye azimli bulunuyordu. Hattâ bunların derhal yapılmasını bile düşünenler vardı. Bir İktidar değişikliğini ilzam etmeyen seçimlerde İktidarda bulunan partinin büyük bir avantaja sahip olduğu da açık bir hakikattir. Bu avantaj da gözönünde tutuluyor. Kütüklerle alâkalı tasarının ele alınması işte o günlere tesadüf etmektedir. D. P. nin yüksek çevrelerinde o günlerde bir zafer havası esiyor, İstanbulda kurulan "etraf divanı"nda, başta İstanbul, Türkiyenin her tarafında D. P. nin 1954 itibarını bulduğu söyleniyordu. Halbuki Uçak Kazası böyle bir itibarı kazanmak, 1954 sonrasında sapılan hatalı yoldan çalımı bozmaksızın dönmek için çıkmış bir fırsattan ibarettir. Bu fırsat da, derhal hayaller içinde yaşanmaya başlandığından ve hâdiselere sıhhatli teşhis konulamadığından kaçırılmış -bir kudret sahibinin etrafı, sadece kudret sahibini memnun edecek lâf bulmayı gaye bilenlerden teşekkül ederse sıhhatli teşhis elbette ki konulamaz- ve baş, hakikat duvarına çarpılıp ayılınca evdeki pazarın çarşıya uymadığı görülmüştür.

D. P. seçim yapacak halde değildir! İşte bu teşhis doğrudur. Zira D. P. artık her seçimde gerilemeye mahkûmdur. D. P. büyüklerinin vardıkları tehir kararı Uçak Kazası havasının evvelâ Bahar Taarruzu, sonra Taş Hâdisesi ve nihayet C. H. P. nin son tatildeki gayretli çalışması ile tamamiyle dağılması neticesidir. İktisadi vaziyet hakkında Cahan'ın sözlerinin tesiri de beklenildiğinden cok az olunca ve buğday fiyatlarına yapılan zamda ölçülü davranmak zarureti kendisini belli edince D. P. iki şıkla karşı karşıya kalmıştır: Ya mağlûbiyeti göze alarak seçim vecibesini yerine getirmek, ya daha iyi günleri beklemek. Kısmi ve mahalli seçimlerde mağlûbiyet D. P. yi değil amma, D. P. nin başındaki ekibi yerinden sureti katiyede ederdi. Şimdi bu ekip, idaresi altında tuttuğu Meclis Grupunu daha iyi günleri beklemek hususunda ikna etmiştir. Tehir kararının anatomisi işte budur.

Daha iyi günler D. P. icin daha iyi günler, senelerden beri arkasında koşulan, bir türlü erişilmeyen ve artık erişilmesi imkânı bulunmayan günlerdir. Elbette ki meşhur Cahan'ın kehanetleri inanmaya teşne Demokratları yeni vaatlerin gerçekleşmesini beklemek ve Büyüklerine tekrar vade vermek hususunda ikna için yardımcı olmuştur. Ama 1953 - 54'den beri iyi günlerin hemen şu dağın arkasında bulunduğunu duymak Sayın Demokratlarımızı yormamış olabilir -onlar yorgunluklarını dünya nimetleriyle gidermek imkânına sahiptirler-. Milletin pek çok sınıfı ümidin hangi istikamette olduğunu artık katiyetle görmüş vaziyettedir. İşte gençlik, işte memur, işte esnaf... Ve köylünün, D. P. ye bağlı olduğu masalı bir kuvvet şurubu gibi ortaya atılan aklıselim sahibi köylünün hangi ruh haleti içinde bulunduğu son tatilde yurdu dolaşan milletvekillerince görülüp anlaşılmıştır.

Zaten, D. P. için daha iyi günler bu ekiple niçin gelsin? İnsan faktörü kaale alınmaksızın, mânevi kıymetler umursanmaksızın, herkes huzur isterken huzursuzluk yaratılarak, tahammülün t'si gösterilmeksizin güdülen bir iktisat politikasının -iktisat ilminin icaplarına artık boyun eğilerek de olsa- iyi günler getirdiği nerede, ne zaman görülmüştür ki.. Bu ekiple D. P. nin âkıbeti kalemle çizilmişcesine bellidir: Hiç bir seçime cesaret edememek!

Tabiî, seçimden kaçınmak mümkün olduğu müddetçe... Bunun daha uzun müddet mümkün olamıyacağı hakikatini D. P. nin sayın büyüklerine artık izaha muvaffak olacak kimse duvar delmek hevesiyle taşlara vurulacak başların kırılmasını önlemek gibi dünyanın en hayırlı hizmetini yapmış olacaktır. Zira başla duvar delindiği de henüz görülüp işitilmiş değildir.

C. H. P.

Gönül rahatlığı

Geçen haftanın sonunda Cuma sabahı saat 10'da C. H. P. Genel Merkezinin Karanfil sokağındaki yeni binasının üçüncü katında uzun bir masa etrafında toplanan 30 küsur C. H. P. Meclisi üyesi, konuşmalara riyaset eden İnönünün başına kireç parçalarının ince bir yağmur gibi yağdığını görünce kahkahayı bastılar: 75 yaşındaki bu başa ne Uşakta, ne önünde arazözlerin dolaştığı Amerikan Büyük Elçisinin evinde, hattâ ne de C. H. P. Genel Merkezinde rahat vardı Milletin hissiyatının mihrakı hâline gelen bu ak saçlı baş, aynı zamanda taşı. suyu ve kireç kırıntılarını üzerine çekiyordu.

Uşaktaki taşın, Çankayadaki arazözün esrarı henüz resmen aydınlanmadıysa da kireç kırıntılarının esrarı çabuk çözüldü. Üst kattaki Araştırma Bürosunun balkonunda tamirat vardı, masum kireç kırıntıları, bu tamiratın tabii neticesiydi.

Parti Meclisi üyeleri diğer "esrarengiz" meselelerin de bu kadar çabuk aydınlanması temennisiyle gündemin müzakeresine geçtiler.

Parti Meclisi çalışmalarının ilk günü raporun okunması ve bu rutin işlerin müzakeresiyle geçti. Zamangil, Melen, Erkut ve Güreliden müteşekkil bir komisyon Hesap Yönetmeliği tasarısını inceledi ve Parti Meclisinin tasdikine sundu.

İktisadi meseleler

Parti Meclisinin Cumartesi günkü çalışmaları iktisadi meseleler etrafında cereyan etti. Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı mütehassısı Cahan'ın basın toplantısı dolayısile, C. H. P. sözcülerinin verdiği cevaplar parti içinde, İstikrar Politikası mevzuunda tam bir görüş birliği olmadığı intibaını uyandırmıştı. Bu sebeple iktisadi meselelerin münakaşası ehemmiyet kazanıyordu. Cemil Sait Barlas başta olmak üzere -Feridun Ergin toplantıya gelememişti- Parti Meclisinin bütün iktisatçıları İstikrar Politikası hakkında sırayla görüşlerini belirttiler. Aksal, Melen, Dicleli, Zamangil, Bekata, Hatipoğlu, Güreli İstikrar Politikası mevzuunda nefis bir iktisadi ziyafet verdiler. Neticede Parti Meclisi iktisatçılarından müteşekkil bir komisyon kurularak, partinin son iktisadi tedbirlere dair görüşünün yeni baştan kaleme alınması kararlaştırıldı. Komisyon neticede İsmail Rüştü Aksal'ın 1959 Bütçesinin müzakerelerinde, Ferit Melenin son Samsun ve Ankara konuşmalarında açıkladığı esasları benimsedi: Merkez İdare Kurulu raporunda da yer alan bu görüşe göre, "D. P. nin İktidara geçtiği günden itibaren hiçbir murakabe ve ölçü tanımadan devam ettirdiği iktisadî ve malî politika, 4 Ağustos 1958 tarihinden itibaren iflâs etmiş ve dış zorlama ile iktisadî istikrar tedbirleri sahneye konmuştur".

İsmet İnönü

Mıknatıslı baş!

Bütün haklı tenkidlere rağmen, anlaşılmaz bir inatla ve tamamen şahsî ve keyfî bir görüşle tatbik edilen D. P. iktısadi ve malî politikası, aslında plân, program ve murakabeyi reddeden, dolayısile her türlü yolsuzluğa ve israfa sebebiyet veren başıboş bir gidişten başka bir şey değildi. Münhasıran rey alma mülâhazalarıyla yapılan, ciddi bir etüdden mahrum olan yatırımların ve çok müsait iç ve dış imkânların bile bile heba edilmesinden doğan ağır iktisadi şartlar, nihayet alacaklı milletlerin ve milletlerarası teşekküllerin baskısı altında düzeltilmek istenmişti.

Yıllarca enflâsyoncu bir mali politikayı tervic ve tatbik edenler, iktisadi sahada plân ve program fikrinden mahrum olanlar, bizzat yarattıkları buhranı, bu sefer tam tersine bir görüşle gidermeye teşebbüs ederken, iktisadî başarıda başta gelen emniyet ve itimat unsurunu unutmuşlardı.

Dikkate şayandı ki, ana hatlarıyla C. H. P. nin yıllardan beri tavsiye ettiği bu tedbirlere tamamen kayıtsız kalan D. P. idarecileri, iflâsın eşiğinde kredi ve yardım temininin başka yollardan teminine imkân olmadığını gördükten sonra, istikrar tedbirlerini buhranı bizzat yaratmış olan ekiple tatbike teşebbüs etmişlerdi!

İktisadî bünyesi bu derece zaafa uğratılmış, gelecekteki gelir kaynakları şimdiden dış borçların tasfiyesine tahsis edilmiş bir memlekette istikrar tedbirlerinin muvaffak olabilmesi için her şeyden evvel vatandaşa güven veren bir idarenin iş başında olması lâzımdı.

Bu izahtan sonra, C. H. P. Meclisinin iktisadi komisyonu, "Bu ekip, İstikrar Politikasını yürütemez" kanaatına varıyordu. Nitekim İstikrar Politikası tatbik olunurken İktidar, "yan sokaklara" -tâbir Cahan'ındır- sapmıştı.

İstikrar Politikasına esas itibarıyla evet diyen, fakat ona inanmadığının her gün yeni delillerini veren bir ekiple bu politikanın yürütülmesini imkânsız bulan C. H. P. nin görüşü, Salı günü yayınlanacak olan Parti Meclisi tebliğinde yer alacaktır.

Gündem dışı meseleler

Parti Meclisinin Pazar sabahı yaptığı toplantıda, 1957 seçimlerinden evvel partiden ihraç edilen Adana teşkilâtından Dr. Yalçın Ceylânoğlunun yeniden partiye alınması, maalesef uzun münakaşalara sebep oldu ve Parti Meclisi bu yüzden bir hayli kıymetli vaktini kaybetti. Ceylânoğlu, Hür. P. ye olan temayüllerinden dolayı partiden çıkarılmıştı. O tarihten bu yana C. H. P. den bir türlü ayrılmamış partiye yeniden alınması için defaatle müracaatta bulunmuştu. Uzun zamandan beri Nüvit Yetkin, Sahir Kurutluoğlu ve Cahit Zamangilden müteşekkil bir komisyon, Ceylânoğlunun durumunu inceliyorlardı. Komisyon doktorun yeniden partiye alınmasına karar vermişti. Bu karar Parti Meclisinde, umumiyetle tasvip edildi. Yalnız Muammer Aksoy ve Atıf Ödül, komisyon kararının aleyhindeydiler. Bilhassa Muammer Aksoy "ben, ben, ben" diye başlıyan ve "ben, ben, ben" diye biten müteaddit konuşmalarıyla hem havayı elektriklendirdi, hem lüzumsuz vakit kaybına sebep oldu. "Benim partiye girmem C. H. P. ye şereftir. Ben demokrasinin gerçekleşmesi için partiye girdim v.s. v.s." sözlerine Şevket Raşit Hatipoğlu, "Bir partiye girerken tüzüğü okunur. Tüzük beğenilirse, girilir ve mesele orada biter" cevabını vermek zorunda kaldı. Turhan Feyzioğlu, 1957 yılında Hür. P. yi desteklemek suçsa Ceylânoğlunun, Aksoyun ve hattâ, hattâ bizzat kendisinin C. H. P. içinde olmaması gerektiğini hatırlattı. Ceylânoğlunun durumunu inceleyen komisyon üyesi Sahir Kurutluoğlu, Aksoyun "Komisyon hissî hareket etmiştir" ithamına cevap verdi ve bu arada Aksoyla Kurutluoğlu arasında müessif hâdiseler cereyan etti.

Neticede Kasım Gülekin yaptığı, meselenin müzakeresinin talikî ve mahallinde tetkiki teklifleri reddolunarak Ceylânoğlunun yeniden partiye alınmasına müteallik komisyon teklifi kabul edildi.

İç politikada durum

Pazar günü öğleden sonra iç politika meselelerinin müzakeresine geçildi. İç politika meselelerinde bir

görüş birliğine varmak kolay oldu. Teşhiste herkes birleşiyordu: "Londra uçak kazasının yarattığı teessürden partileri lehine geniş ölçüde faydalanmak isteyen D. P. idarecileri ve propagandacıları, C. H. P. Genel Başkanının Ege vazife gezisı sırasında vuku bulan vahim hâdiselerden sonra, propagandalarının bütün tesirini kaybettiğini anlamışlardır. D. P. kendi mensupları arasında da geniş teessür yaratan tecavüz olaylarının ağır baskısı altında, şeklen dahi olsa, yeniden bir kuvvet toplama yolu aramaya başlamıştır. Bu maksatla, tâli derecedeki D. P. sözcülerinin "Muhalefetin tasfiyesi, İktidarın her şeye rağmen bırakılmıyacağı" tarzındaki tehditkâr ifadelerinden sonra, bizzat D. P. Genel Başkanının imzasını taşıyan bir tamimle, C. H. P. "Balkan komiteciliği" yapmakla suçlandırılmak istenmiştir. "D. P. Genel Başkanının kendi teşkilâtına böyle bir tamim göndermesindeki gaye ise artık iktidarda kalamıyacağını anlamış olan ve nefis itimadını çoktan kaybetmiş bulunan D. P. teşkilâtına suni bir kuvvet telkini yapmaktan ibarettir".

Bu "suni kuvvet telkini" karşısında, bir aylık gezilerden sonra C. H. P. yüksek kademelerinin vardığı netice şudur:

"C. H. P. mahallî teşkilâtı, mücadele kudreti ve bu mücadelenin zaferle neticelenmesi hususunda taşıdığı imân bakımından her yerde merkez teşkilâtından daha da ileri bir durumdadır.

Rejim buhranı yanında her gün ağırlaşan iktisadi ıstıraplardan bizar olan halkın bugünkü idareyi değiştirme kararı ise teşkilâtımızın mücadele azminden de kesindir.

Bu itibarla vatandaşın ümidini temsil eden bir siyasi partinin idarecileri olarak, aziz milletimizin teveccüh ve itimadına her bakımdan lâyık olmak ve teşkilâtın azimli mücadelesini takviye etmek mecburiyetindeyiz."

Gülek meselesi

Bu ciddi ve hayati meselelerin yanı sıra, C. H. P. Genel Sekreteri Kasım Gülekin, Atlantik Konseyi Parlâmento Grupu Başkanı Fens'e yazdığı mektubun doğurduğu üzüntü, koridor sohbetlerinde uzun uzun deşildi. Hâdisenin aslı şuydu: Bir evvelki Parti Meclisi toplantısı sırasında, sohbet edilirken, Cihat Baban, Londrada toplanan Atlantik Kongresine Türkiyeden 5, muhalefetten 1 milletvekilinin katılmasına üzülerek "bir kaç milletvekili de bari parasını cebinden ödiyerek toplantıya katılsa çok iyi olur." fikrini ortaya atmıştı. Bunun üzerine Gülek, "Kongre Başkanı Fens dostumdur. Ona yazar, bu işi hallederim. Harcırahı da onlar öder" cevabını vermişti. Fakat bu görüş Parti Meclisi sohbetinde rağbet bulmadı. Atlantik Kongresi Türkiyeye 35 kişilik bir kontenjan tanınmıştı. Kontenjanı daraltan Türk Hükümetiydi. Eğer mutlaka bir talepte bulunmak lâzımsa, başvurulacak yer Atlantik Kongresi, değil Türk Hükümetiydi. Mesele, C. H. P. Meclis Grupundaki bazı ehemmiyetsiz münakaşalar sayılmazsa burada kapandı.

İkinci perde 4 Haziran günü, Londrada cereyan etti. Atlantik Kongresine katılan milletvekilleri o günün sabahı, başta muhalefetin tek temsilcisi Nüvit Yetkin ve Heyet Başkanı Ali Fuat Cebesoy olmak üzere, Londrada Rubens Otelinin pastahanesinde toplanmışlardı. Otele biraz sonra Londra Büyükelçisi Muharrem Nuri Birgi girdi ve sinirli bir şekilde, Atlantik Kongresi Sekretaryasının, harcırahı kongre tarafından ödenmek üzere, Türkiyeden daha üç kişinin kongreye katılmasını istediğini açıkladı. Birgi, meseleyi Hükümete bildirmiş, "Türk Hükümeti de işi tahkik edin" cevabını vermişti. Bunun üzerine Muharrem Nuri Birgi, Kasım Gülekin Kongre Başkanı Fens'e hitaben yazdığı mektup üzerine, Türkiyeye 3 kişilik kontenjan tanındığını öğrenmişti. Gülekin mektubu, Londra Büyükelçisine verilmişti. Mektupta, diğer hususların yanı sıra, "muhalefet temsilcisi Türkçeden başka dil bilmez, beynelmilel münasebetlerin âdâbına vâkıf değildir. Muhalefeti temsil edemez" cümleleri yazılıydı.

C. H. P. Grup Başkan Vekili Nüvit Yetkin hakkında C. H. P. Genel

Yalmanın Hatalı İntibaı

Ahmet Emin Yalman

Dervişin fikri neyse...

Bazı gazete sahiplerinin Başbakan Menderesle yaptıkları ve artık herkes tarafından "Pazarlık" adı altında bilinen konuşmaların uyandırdığı tepki malûmdur. Hareketin başlıca üç şampiyonunun yalnız okuyucuları değil, eşleri, dostları, hatta en yakınları tarafından yaylım ateşine tutuldukları da üstadların yazılarından anlaşılmaktadır. Üstadlar aylardan beri kendilerini -daha doğrusu tutumlarını- müdafaa gayreti içindedirler. Gazete sütunlarına aksedenler, bu gayretlerin sadece bir parçasıdır. Aslında şampiyonlar günün yirmidört saatinde, hele şimdi hayalleri de yelken açıp uzaklaştıktan sonra, yaptıklarında haklı olduklarını şifahen izahla meşguldürler.

Üç şampiyondan Ahmet Emin Yalman geçenlerde beklenilmeyen bir müdafaa şahidi göstermeye kalktı: İsmet İnönü. Vatan başyazarına bakılırsa kendisi Ankarada İsmail Rüştü Aksalın evinde Muhalefet lideriyle karşılaşmış, ona malûm temaslar etrafında bilgi vermiş. İnönü çok mütehassıs olmuş. "Oh, oh, pek güzel, aman rejimi normalleştirme yolunda ne mükemmel teşebbüs" demiş. Her konuşmadan herkes bir intıba edinir. Vatan başyazarının Aksalın evindeki görüşmeden edinmek istediği intiba da bu olmuş. Kimsenin bir şey söylemeye hakkı yoktur. Fakat Muhalefet liderinin, "suyuna gitmek" metodu hakkında ne düşündüğü o yandan bu yana kendi beyanlarıyla açıklanmıştır ve doğrusu istenilirse bu beyanlar Yalmanın tefsirleriyle pek mutabakat halinde değildir.

Zaten, aslına bakılırsa, bizzat Vatan başyazarı eğer Aksalın evindeki görüşmeyi tam olarak hatırlasaydı hafızasının bu oyununa düşmez, intibaı başka olurdu. Bakınız: Yalman İnönüye temasları nakledıyor, Başbakanın parlak vaatlerini sayıyor. Bunların arasında meşhur af da var. İnönü gülerek elini sallıyor:

"— Affı daha altı ay beklemeyin!"

Yalman, biraz şaşkın soruyor:

"— Neden Paşam?"

"— Metinin (Metin Toker) daha altı ayı var da, ondan..."

Ve Muhalefet lideri manalı bir kahkaha atıyor.

Görüşmenin yapıldığı ay Mayıs. Meşhur af, şimdi Kasıma kalmış bir ümit. Yani, altı ay! Haklı çıkan İnönü. Acaba Muhalefet lideri yalnız temaslara değil, böyle temaslarla elde edilmek istenilen gayeye de hangi teşhisi koyduğunu Yalmana o kahkahasından daha iyi nasıl izah edebilirdi?

Sekreteri Kasım Gülekin, bu şekilde ağır ve C. H. P. tüzüğünün 67 nci maddesine göre partiden ihracı gerektiren ithamlarda bulunması ihtimali C. H. P. çevrelerinde büyük üzüntü yarattı.

Kasım Gülek, Fens'e bir mektup yazdığını kabul etmekle beraber, parti arkadaşını küçük düşürecek hiç bir şey yazmadığını söylüyordu. Gülek, Temmuz başında İstanbula gelen Fens'ten de böyle bir mektup almadığına dair bir yazı almıştı. Güleke göre, iktidarın elinde kasdı mahsusla tahrif edilmiş bir mektup vardı.

Mesele hâlen bu noktadadır. Parti Meclisi üyeleri, mektubun mahiyeti üzerinde şimdilik bir şey söylememekle beraber, Genel Sekreterin Parti Meclisine danışmadan Atlantik Kongres: Başkanı Fens nezdinde teşebbüste bulunmasını hoş karşılamamışlardır. Mesele muhtemelen gelecek Parti Meclisi toplantısında bahis mevzuu edilecektir.

Konuşulamıyan iki mesele

Parti Meclisinin bu toplantısında görüşülmek istenen, fakat vakit kifayetsizliği yüzünden görüşülemiyen iki mesele, Ulus ve Yenigün meseleleriydi. Ulusun sermayesi 50 bin liradan, 500 bin liraya çıkarılmıştı. Sermayenin 251 bin lirası partiye aitti. Partinin hâlen, Ulusun iç organizasyonunu tâyin etmesi lâzımdı. Kapanan Ulus, pek yakında tekrar çıktığına göre, bu âcilen halli gereken bir meseleydi. Yeni Güne gelince, Hürriyet Partisinin net aktifi C. H. P. ye aktarıldığına göre, Hür. P. nin Yeni Gün gazetesindeki alacakları C. H. P. ye intikal etmişti. Güç durumda bulunması dolayısıyla, gazeteye ayrıca 25 bin lira kredi verilmişti. Hâlen Yeni Günün, Ulus Şirketinde olduğu gibi, partinin hissedar olacağı bir Anonim Şirket hâline getirilmesine çalışılmaktaydı.

Eğer bu mevzularda münakaşa açılsaydı, Ulus ve Yeni Gün meselelerini hâlâ halledemiyen Merkez İdare Kurulunun tenkidlerle karşılaşacağı şüphesizdi.

Tebliğ

Parti Meclisi çalışmaları, bir gün ara verildikten sonra Salı günü tekrar başlıyacaktır. Salı günü bir tebliğ yayınlanarak, halk efkârı Parti Meclisi çalışmalarından haberdar edilecektir. Tebliğde, C. H. P. nin iktidar Politikası muvacehesindeki tutumu ve D. P. nin secim korkusu yer alacaktır. Bir an evvel, ıslah edilmiş kütüklerle umumi seçimlerin yapılması tebliğin, ana fikrini teşkil edecektir.

B. M. M.

Barutçunun ruhu

Geçen haftanın ortasında Çarşamba günü, hararetin gölgede 40 dereceye çıktığı bir sırada, Büyük Meclisin tarihî kubbesi altındaki milletvekilleri ayakta ve sessizlik içinde tâzim duruşu yapıyorlardı. Hâtırası anılan, sesi bu kubbeyi vaktiyle pek çok çınlatmış bulunan Faik Ahmet Barutçuydu. O sessiz dakikalarda birçok gözlerde, ilkbaharda Hakkın rahmetine kavuşan Barutçunun hayali vardı. Birçok kulakta hâlâ onun demokrasiye candan inanmış tok ve samimi sesi çınlıyordu. Riyaset mevkiinde oturan ve fraği içinde daha da heybetli gözüken Refik Koraltanın, pek yakın bir arkadaşı olan Barutçunun hâtırasıyla mütehassis bulunduğu belli oluyordu. Saygı duruşundan hemen birkaç dakika sonra, C. H. P. sıraları arasından ayağa kalkan Nüvit Yetkin söz istedi. Refik Koraltanın o anda, eğer sağ olsaydı söz isteyenin Yetkin değil de Barutçu olacağını düşünmemesi imkânsızdı. Fakat B. M. M. Başkanı yakın arkadaşı Barutçunun hayalini çabucak unuttu ve Yetkine söz vermeden önce cevabi bir konuşma yapmaktan kendini alamadı: Yetkin ne hakkında konuşacaktı? Tahkikat taleplerinin gündeme alınmaması meselesi üzerindeki Muhalefet görüşü, daha önce kürsüden birkaç defa ifade edilmiş ve ekseriyet kâfi derecede bu mevzuda aydınlanmıştı. Meclis, önergelerin gündeme alınması temayülünü göstermediğine göre, C. H. P. nin dikte mahiyetindeki beyanlarıyla Meclisi tesir altında bırakma gayretlerine ne lüzum vardı?

Bu cesaret kırıcı başlangıca ve tarafsızlıkla bağdaştırılması güç ikaza rağmen, Yetkin kendisine söz verilip kürsüye geldiğinde Grupunun kanaatini cesaret ve vuzuhla bir defa daha açıkladı.

Nüvit Yetkin sözlerini tamamlayıp kürsüden inince, Koraltan, Riyaset mevkiinden C. H. P. Meclis Grupu Başkan vekiline cevap verdi ve "Muhterem arkadaşlar, görüyorsunuz ki, bu arkadaşınız bir nokta üzerinde âdeta kilitlenmiş, onun ötesinde kafasını işletmiyor" dedi. Koraltanın, Asım Erene (Niğde - C. H. P.) bir ihtar cezası vermekle biten konuşması "Barutçu olsa yakın arkadaşına şimdi ne derdi" diye C. H. P. milletvekillerini düşündürdü...

İnönünün ikazı

Meclisin iki yaz tatili arasına sıkışan bu kısa çalışma devresinin en alâka çekici toplantısı, bu haftanın başında Pazartesi günü, AKİS Ankarada satışa çıktığı sırada yapılacaktır. Gündeme mahalli seçimlerle ara seçimlerinin geri bırakılmasını isteyen tâdil teklifinin yer alması, C. H. P. nin en ağır toplarının mevzilere sürülmesine yol açacaktır.

Ara seçimlerinin geri bırakılması hususunda müzakere açıldığında, bizzat Genel Başkan İnönü kürsüye çıkacak ve C. H. P. nin görüşünü izah edecektir. İnönü son derece açık ve sert bir konuşma yapacaktır. İnönü, ara seçimlerinin geri bırakılmasının Anayasanın ve Milletvekilleri Seçimi Kanununun açık bir şekilde ihlali demek olduğunu ifade ettikten sonra, meselenin siyasi bakımdan bir tahlilini yapacaktır. Dudak ucuyla huzur lâfı eden İktidarın bir imtihan arifesinde olduğunu belirttikten sonra, C. H. P. Genel Başkanı, huzur istiyenlerin mutlaka seçim yapmaları gerektiğini izah edecektir. Eğer D. P. ekseriyeti ara seçimlerinin yapılması hususundaki kamuni icabı yerine getirirlerse, bu, duyulan bazı endişeleri giderecektir. Aksi halde, İnönü, gelecek seçimler hakkında millette duyulan ciddi tereddüt ve şüphelerin önlenmesinin pek zor olacağı kanaatindedir.

Aynı mevzuda, Turhan Feyzioğlu da konuşacaktır. Tıpkı geçen sene olduğu gibi, Feyzioğlu, bu yıl da ara seçimlerinin yapılmamasının niçin kanunlara aykırı olduğunu pek sağlam bir hukuk mantığı çerçevesi içinde izah edecektir.

Mahalli seçimlerin tehiri mevzuunda konuşmaya hazırlıklı olan C. H. P. hatibi ise, Mehmet Hazerdir. Maddelerin müzakerelerinde Suphi Baykam ve Ferda Güley söz alacaklardır.

C. H. P. Grupu, Pazartesi günü Meclise son derece iyi hazırlanmış olarak gelecektir. Bu maksatla, Pazartesi sabahı saat 11'de İnönünün evinde Meclis Grupu İdare Heyeti bir toplantı yapacak ve görüşleri tesbit edecektir. Grup Umumi Heyetinin öğleden sonra saat 2 de yapacağı toplantıda da bu mevzu görüşülecektir.

Mecliste müdafaa edilecek ana görüş, aklıselimin icaplarına uyarak "Madem ki seçmen kütüklerinin hâli, seçimlerin tehirine sebep olarak gösteriliyor, şu halde, 1957 seçimleri de bu kütüklerle yapıldığına göre, en kısa zamanda umumi seçimlere gitmek lâzımdır" temi olacaktır.

Adalet

"Pulliam'cılar"

Amerikalı gazeteci karı - koca Pulliam'ların makalesini kısmen iktibas eden dört Türk gazetesinin mesulleri hakkında Başbakan Adnan Menderesin muvafakatiyle açılan dâvalardan biri daha, geçen haftanın ortasında Çarşamba günü neticelendi ve KİM mecmuası yazı işleri müdürü Şahap Balcıoğlu, İstanbul Toplu Basın Mahkemesinin kararıyla 16 ay hapse ve 4 bin lira para cezasına mahkûm oldu.

Pulliam'ların makalesini iktibas eden diğer üç gazete, Ulus, Vatan ve Dünya idi. Makale dört gazetede de aynı günlerde çıkmış ve Başbakanın muvafakatinin istihsali üzerine dâvalar Ankara ve İstanbulda aynı günlerde açılmıştı.

Ankaradaki dâva diğerlerinden

6 Günde Bir Neşir Yasağı!.

C. H. P. Genel Başkanının Mayıs başındaki Ege gezisinden bu yana çok defa gazete sutunlarını beyaz bıraktıran neşir yasakları gazete yazı işleri müdürlerinin masasına âdeta yağmur gibi yağmıştır. 1 Mayıstan 15 Temmuza kadar geçen 76 gün zarfında diğer bütün gazeteler gibi AKİS yazı işleri müdürlüğüne de tam 12 neşir yasağı tebliğ edilmiştir. Bu 6 günde 1 neşir yasağı demektir.

Hâlen yürürlükte olan bu neşir yasakları dolayısiyle yapılan tebligatı, kırılması güç bir rekorun tescilinden çok, bir hâtıra olarak aynen sutunlarımıza alıyoruz:

— I —

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı İsmet İnönünün 1.5.1959 tarihinde Manisada yaptığı basın toplantısında vaki beyanatıyla ilişik iki sahifeden ibaret Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı İsmet İnönünün refakatinde Ege gezisine katılan Cumhuriyet Halk Partisi Merkez İdare Kurulu Parti Meclisi üyeleri ve Cumhuriyet Halk Partili milletvekilleri Uşak olayları dolayısiyle yayınladıkları müşterek tebliğin ihtiva eyledikleri münderecat ve taşıdıkları mana itibariyle her ikisinin adem-i neşrini ve neşredilmiş olanların toplattırılmasına karar verildi.

1.5.959 gün ve 259 sayılıdır.

Manisa Sulh Ceza Hakimi
Lamia Edgü

— II —

İzmir'de münteşir Demokrat İzmir gazetesi matbaa ve idarehanesinde hüviyeti henüz tesbit edilemeyen bazı kimseler tarafından yapılan tahribat ile D. P. İl binası önünde patlatılan dinamit münasebetiyle açılan iizari soruşturmada tahkikatın seyrine tesir yapabilecek türlü neşriyatta bulunulmasının men'ine Basın Kanununun muaddel 30/3. maddesine tevfikan Nöbetçi Sulh Ceza Hâkimliğince 2.5.959 tarihinde karar verilmiştir.

Gereğinin yerine getirilmesi rica olunur. 2.5.959

İzmir C. Müddeiumumisi
Rudi OKBAY

— III —

C. H. P. Meclis Grubunun 2.5.1959 günü Ankarada yaptığı toplantı neticesinde yayınladığı tebliğin ademi neşrine Ankara Nöbetçi Sulh Ceza Hâkimliğince karar verildiğinden muktezisinin ifası için Ankarada münteşir bulunan gazete ve dergilere tebliği ve neticenin bildirilmesi rica olunur.

3.5.1959

Cumhuriyet Müddeiumumisi Başmuavini
Ziya Ülgenerk

— IV —

C. H. P. Meclis Grubunun 3 ve 4 Mayıs 1959 tarihinde yaptığı olağanüstü toplantıların neticesi umumi efkâra sunulmak üzere hazırladıkları tebliğ, vatandaşları yekdiğerine ve vatandaşları Hükümet aleyhine tahrik edici mahiyet taşıdığı ve böylece suç vasfını haiz olduğu görüldüğünden mezkûr talebin ademi neşrine ve neşredildiği takdirde neşreden matbuaların toplattırılmasına Ankara Nöbetçi Sulh Ceza Hâkimliğince 4. 5. 1959 günü karar verildiği, Ankara Cumhuriyet Müddeiumumiliğinin ayni tarihli yazısına atfen Ankara Valiliğinden bildirilmiştir.

Bilgi edinilmesini ve buna göre gereğinin yapılmasını rica ederim.

5. 5. 1959
Emniyet Müdürü Y.

— V —

C. H. P. Genel Başkanı Malatya Mebusu İsmet İnönü'nün İstanbul'a gelmesi dolayısiyle cereyan eden hâdisat hakkında hazırlık tahkikatı yapılmakta bulunduğu cihetle, tahkikatın seyrine tesir yapılabilmesi itibariyle C. H. P. Genel Başkanı Malatya Mebusu İsmet İnönü'nün İstanbul'a gelişi dolayısiyle cereyan eden hadisata ait her türlü neşriyatta bulunulması ve keza bu mevzudaki her türlü beyanatın neşri Basın Kanununun 30 cu maddesinin 2 ci fıkrası gereğince nöbetçi Sulh Ceza Hâkimliğinin 4/5/959 tarih ve 59/19 sayılı kararıyle yasak edilmiştir.

Gereğinin ifası rica olunur. 4/5/959

İstanbul C. M. U.
Başmuavini
Celâl Beykal

— VI —

C. H. P. Genel Başkanı İsmet İnönünün 30/4/1959 günü Uşağa gelişi münasebetiyle o gün vuku bulan kanunsuz gösteri yürüyüşünün mesulleri hakkında açılıp Uşak Asliye Ceza mahkemesinde derdesti dâva mahiyet ve safahatının neşri, Basın Kanununun 30 uncu maddesi gereğince aynı mahkemeden 25/5/959 gün ve 959/140 sayılı kararı ile yasak edilmiştir.

Gereğinin ifası rica olunur.

12 sayılıdır.

Uşak C. Müddeiumumisi
Muzaffer Erdem

— VII —

İran Şehinşahına neşren hakaretten ötürü AKİS mecmuası hakkında görülmekte olan dava münasebetiyle yapılan neşriyatın, davanın safha ve neticelerine müessir olabilecek mahiyette görüldüğünden 6733 sayılı kanunla değişen 5680 sayılı kanunun 30/2 nci maddesine göre bu dâva hakkındaki her türlü neşriyatın yasak edilmesine Ankara Toplu Basın Asliye Ceza Mahkemesinin 27.6.1959 tarihli ve 5 sayısı ile karar verildiğinden gereğinin Ankarada münteşir bilumum gazete ve dergilere tebliği ehemmiyetle rica olunur.

27.6.1959

C. Müddeiumumi M.

— VIII —

Kastamonu: Hilkati âlem Hayat-ı Dünya ve Maverayı Hayat adlı kitabı yazıp neşretmek suretiyle dini siyasete âlet etmekten maznun emekli Alay İmamı HASAN TAHSİN BAŞAK hakkındaki tahkikatın selâmet bakımından Basın Kanununun 30 ncu maddesine tevfikan bu husustaki neşriyatın men'ine Kastamonu Sulh Hâkimliğinin 30.6.1959 gün ve 49 sayılı karar verilmiştir.

Karar gereğince muamele ifası 123 sayılıdır.

Kastamonu C. Müddeiumumisi

— IX —

C. H. P. Genel Başkanı İsmet İnönünün 3.7.1959 tarihinde yaptığı basın toplantısı ve sohbet konuşmasının neşri İstanbul nöbetçi 3 üncü Sulh Ceza Hâkimliğinin 3.7.1959 tarih ve 959/38 sayılı kararı ile men edilmiştir.

Gereğini rica ederim.

İstanbul Cumhuriyet
Müddeiumumi Muavini
Nihat Nakipoğlu

— X —

12/7/959 tarihinde Kadıköy Göztepe C. H. P. ocak kongresinde hükümetin mânevi şahsiyetini tahkir etmekten maznun Mehmed oğlu Emineden doğma 929 doğumlu Yaşar Keçeli ile 6187 sayılı kanuna muhalefetle vazifeli memurlara müspet mukavemet suçlarından maznunlar Naki Tamer ve Nureddin Yolageldili haklarında 13/7/959 günü Kadıköy adliyesince yapılmakta olan hazırlık tahkikatında.

Tahkikatın selâmeti bakımından müspet suçun mahiyetine, evrak münderecatına ve cereyan etmiş muamelelerin mahiyetine nazaran bu husustaki muamelelerin ve çekilen fotoğrafların neşrinde mahzur görüldüğünden her türlü muameleler ve gazetelerle bastırılacak neşriyat ve fotoğrafların neşredilmemesine Kadıköy Nöbetçi As. Ceza Hâkimliğinin 13/7/959 tarih ve müteferrik 959/45 sayılı kararı ile karar verilmiş olduğundan gereği rica olunur.

13/7/959
Kadıköy C.M.U. Muavini
Ali Yağcıoğlu

— XI —

6761 sayılı kanuna muhalefetten maznun Tevfik Ural, Aziz Şengün ve İhsan Güven haklarında yapılmakta olan duruşmada tahkikatın seyri ve muhakemenin muamele ve kararları üzerine tesir yapabilecek her türlü neşriyatın Basın Kanununun 30 uncu madde gereğince yasak edilmesine Gelibolu Asliye Ceza Mahkemesince 15/7/1959 gün ve 59/32 sayı ile karar verilmiş olduğundan mülhakatınızda münteşir bilumum gazetelere tebliği ile gereğine itina olunması.

98/148 Sayı Gelibolu Cumhuriyet Müddeiumumisi

— XII —

2.5.1959 gün ve 403 sayılı tel yazımıza ektir.

İzmirde münteşir Demokrat İzmir gazetesi idarehanesine ve matbaasında işlenen yangın çıkarmaya kalkışmak ve izrar suçlarından dolayı açılan ilk tahkikat münasebetiyle her türlü neşriyatın men'ine Basın Kanunun 30 uncu maddesine tevfikan Sorgu Hâkimliğince 15.7.1959 tarihinde 166 sayı ile karar verilmiştir. İlgililere tebliği rica. 15.7.1959 tarih ve 588 sayılıdır.

İzmir Cumhuriyet Müddeiumumi M.
Orhan Kulapa

pek çabuk neticelendi. Ankara Toplu Basın Mahkemesinin Ülkü Armanı 18 ay hapis ve 4 bin lira para, Ulusu da 1 ay kapatılmaya mahkûm eden kararı, Temyizce tasdik edilerek bir hayli zaman evvel kesinleşti. Ulus hakkındaki kapanma cezası, hâlen infazda ve tamamlanmak üzeredir. Cezaevinde bulunan Ülkü Arman, diğer cezalarını tamamladıktan sonra, Pulliam dâvasının 16 aylık mahkûmiyetinin hapsini de çekecektir.

İstanbul Toplu Basın Mahkemesindeki diğer üç "Pulliam dosyayı", Ankaraya nazaran pek yavaş yürümüştür. Dünya gazetesi hakkındaki dâva karar safhasına gelmiş olduğu halde, 1 Temmuzdaki son duruşmada, heyete yeni dahil olan hâkimlerden biri, henüz dosyayı okumadığını beyan ettiğinden duruşma 5 Ağustos tarihine talik edilmiştir.

Vatan gazetesi mesulleri ise son duruşmada müdafaalarını yapmışlar ve duruşma karar için ileri bir güne talik edilmiştir.

Şahap Balcıoğlu hakkındaki dâva ise, geçen hafta Çarşamba günü sanık avukatlarının müdafaasını müteakip hemen sona ermiş ve Toplu Basın Mahkemesi, müdafaayı dinledikten sonra, ayni celsede kararı tefhim etmişlerdir.

16 ay hapse mahkûm olan Şahap Balcıoğlunun kararı temyiz edeceği şüphesizdir. Fakat Ülkü Arman hakkındaki ayni mahiyetteki bir diğer kararın evvelce Temyiz Üçüncü Dairesi tarafından tasdik edilmiş bulunması, bu husustaki en ufak bir ümit kapısını olsun aralık bırakmamaktadır.

Aflar

Basın suçluları birbirini takip eden mahkûmiyet kararlarıyla, cezaevleri kapılarında âdeta kuyruğa girerken, Büyük Meclis, başta trafik suçlularınınki olmak üzere bazı af tekliflerini kanunlaştırmakla meşguldür. Kurban Bayramında çıkmasına muhakkak nazarıyla bakılan trafik affının kanunlaşması bir müddet gecikmiş bulunmaktadır. Gecikmenin sebebi, Hükümetin, af mevzuunda pek cömertçe davranılmış olduğu kanaatini beslemesiydi. Affın şumulü daraltılmalıydı ve ölüme sebebiyet veren şoförler değil aftan, tecilen dahi faydalanmamalıydılar. Tasarının bu şekilde tâdili zarureti, trafik affını geciktiriyordu. Kemal Serdaroğlu (İzmir - D. P.) nin trafik suçlularının affı teklifi, Meclisin Cuma günkü toplantısında Adalet Komisyonu tarafından işte bu değişikliği temin için geri istendi.

Trafik affı, Meclis gündeminde yer alan yegâne af teklifi değildi. Bazı hususi af teklifleri de geçen hafta Çarşamba günü Mecliste görüşüldü ve karara bağlandı. Bu suretle Diş Tabibi Şerafettin Yürekli, 3 gün hapse mahkûm bulunan Binbaşı Nedim Düzgören, 4 ay 15 güne mahkûm Cennet Sevim hususi kanunla affedildiler. Hattâ ayni gün zimmetine

Şahap Balcıoğlu
Pulliam'cı!

para geçiren ve 14 ay hapse mahkûm edilen Nihat Karasu hakkındaki af teklifi de kabul edildi. Sırrı Atalay (Kars - C. H. P.) teklifin aleyhinde bulundu. Zimmet ve ihtilâs suçlularının 1950 umumi affının bile şumulü dışında bırakıldığını hatırlatan milletvekili yüz kızartıcı bir suçtan mahkûm olan Nihat Karasunun affının doğru olmıyacağını söyledi. Fakat Şemsi Ağaoğlunun (Muş - D.P.) mahkûmun zengin ve ailesinin C. H. P. li olduğunu belirten son derece "mukni" konuşması üzerine Nihat Karasu da affolundu.

Eğer sıra gelirse, Büyük Meclis, bu haftanın başında Pazartesi günü yapacağı toplantısında bir hususi af teklifini daha görüşüp karara bağlıyacaktır. Teklif, C. H. P. li Şükrü Ertılava tabancayla ateş ettiği için 7 ay hapis ve 200 lira para cezasına çarptırılan Burdur İl Daimî Encümen âzası Hüseyin Erarının cezasının affı hakkındadır ve en dikkati çeken tarafı kırdığı sürat rekorudur. Filhakika Hüseyin Erarının 4 Mayısta verdiği af dilekçesi, sıra bekleyen binlerce dilekçe arasından kolaylıkla sıyrılmış ve 10 Haziranda Arzuhal Encümeni mazbatası Adliye Encümenine havale edilmiştir. Meclis tatilinin tamamlanmasının hemen akabinde toplanan Adliye Encümeni de 15 Temmuz günü Hüseyin Erarının affını uygun gören mazbatasını tanzim etmiştir. Mazbata 16 Temmuzda Meclis gündemine alınmıştır. C. H. P. nin Meclis tahkikatı taleplerinin bile gündeme girmek için hâlâ sıra beklediğini unutamıyan C. H. P. milletvekilleri, Mecliste 1 günde gündeme giren bu mazbata konuşulurken, duydukları hayreti ifade etmeye hazırlanmaktadırlar. Hattâ Sırrı Atalay, sadece hayretini değil, muhalefette bulundukları sırada D. P. milletvekillerinin böyle hususi af teklifleri hakkında ne düşündüklerini Nuri Özsanın sözlerine ait zabıtları okuyarak iktidar safındaki arkadaşlarına hatırlatacaktır.

Belki Kemal Özçoban (Afyon - D. P.) da hususi aflar birbirini kovalarken, aylarca evvel hazırladığı ve hâlen D. P. Grupu idare heyeti dosyalarında uyuyan meşhur Basın suçlularının affı hakkındaki teklifini elemle hatırlıyacaktır. Fakat elemini içine akıtmaya mecbur kalacaktır.

Üniversiteliler

Copların gölgesinde

Geçen haftanın sonunda Cumartesi günü, İstanbul Valiliğinin birkaç adım ötesinde, Cağaloğlu yokuşunun üzerindeki Türk Millî Talebe Federasyonunun sarı badanalı binası gene sivil ve resmî polislerle doluydu. Bunlardan biri esmer bir gence dönerek, "Buyrun Samed Bey, dedi, makamınıza oturabilirsiniz" ve Samed Bey -Samed Güldoğan - böylece T. M. T. F. Başkanlığı makamına geçti. Doğrusu yeni başkanın ayağı uğurlu geldi! Federasyonun günlerdenberi "borcu olduğu için" kesik bulunan telefonları sihirli bir değnekle dokunulmuşçasına çalışmaya başladı.!

Üzerindeki telefonun işlemediği zamanlarda o masanın başında gözlüklü, ufak yapılı, ama azimkar görünüşlü bir başka genç oturuyordu. Adı, Yalçın Küçüktü. Siyasal Bilgiler Fakültesinin son sınıfındaydı ve şimdiye kadar sınıf birinciliğini kimseye kaptırmamıştı. T. M. T. F. nin bir türlü tamamlanamayan Onbeşinci büyük Kongresinin Başkanıydı.

D. P. nin her nevi teşekkülü ele geçirme politikasının bir neticesi olarak, bu işlerle vazifeli Antalya milletvekili Sadık Erdemin desteklediği başkan adayı Samed Güldoğan, bütün tertip ve gayretlere rağmen seçimi kazanamayınca, kongre, 15 Temmuz Çarşamba günü toplanmak üzere dağılmıştı. Aradan geçen zaman zarfında Samed Güldoğanın İstanbulda yapılacak bir kongrede başkanlığı ele geçirmesinin bir hayal olduğu anlaşıldığından, akılevveller basının alâkasından nisbeten uzak ve talebe kesafetinden mahrum Balıkesirde bir kongre toplıyarak artık bir "izzetinefis" meselesi hâline gelen bu işi sessiz sedasız halledivermeyi akılettiler. Nitekim geçen haftanın ortasında Çarşamba günü, masraflarını Sadık Erdemin idare ettiği Gençlik Bürosundan olan delegeler, Balıkesirde, üzerlerinde Federasyonun mühürü bile bulunmayan oy pusulalarıyla Samed Güldoğanı T.M.T.F. Başkanlığına seçtiler!

Onbeşinci Büyük Kongrenin meşru delegelerinin reyleriyle kongre

başkanlığına seçilen Yalçın Küçük, maruz kaldığı ve kalacağı taarruzlar ne kadar şiddetli olursa olsun, "Federasyonun şerefini sonuna kadar korumak"la kendisini vazifeli sayıyordu. Bu yoldan da ayrılmadı.

"Kanun benden yana"

Samed Güldoğan ve taraftarları, geçen haftanın ortasında Çarşamba günü Balıkesirde, bir oldu bittiyi tamamlamanın heyecanı içindeyken, Cağaloğlundaki sarı badanalı binada ibret verici hâdiseler cereyan ediyordu. Hava bunaltıcı sıcak ve saat öğleden sonra ikibuçuktu.

Sabahın erken saatlerinde yokuş mensuplarının tanıdığı bazı simalar faaliyete başlamışlardı. Cağaloğlundaki bütün kahveler ve tütüncülerin önü sivil polislerle doluydu. Federasyon binasının kapısından girer girmez, bunların bir kaçı ile karşılaşılıyordu. İkinci katta delegeler arasında endişeli görüşmeler cereyan ediyordu. Huzursuzluk bütün yüzlerde okunuyordu.

İşte bu sırada birinci katın merdivenlerinin döndüğü yerden terlerini sile sile bir sivil polis çıkarak kongre Başkanı Yalçın Küçüke yaklaştı ve buradaki kongrenin yapılamıyacağını bildirdi. Gençler "neden" diye sordular. Sivil polis, "Kongre Balıkesirde yapılıyor buna lüzum yok" cevabıyla yetindi. Erol Ünal "yapılması gereken kongre burada saat üçte yapılacaktır. Lüzumsuz olarak yapılan kongre Balıkesirdekidir deyince münakaşa başladı. Gençler İstanbuldakinin meşru kongre olduğunu hiç su götürmiyecek bir şekilde ifade edince, emniyet memuru yine terlerini silerek merdivenden aşağıya indi. Aradan geçen on dakikadan daha az bir zaman sonra ikinci bir sivil komiser, resmi iki komiserle birlikte geldi. Kongre Başkanı Yalçın Küçük, yine maddeler serdederek burada kongrenin yapılmasının gerektiğini izah etti. Ama nafile! Kongre Başkanı Yalçın Küçük ile Erol Ünal yan taraftaki odaya polisler tarafından davet edildiler. İki genç bu teklifi bemen kabul ederek odaya girdiler. Bir iki dakika sonra içerdeki münakaşaların gürültüsü kapının dışındakilerin duyabileceği kadar yükseldi. Emniyet mensuplarının istediği tek şey gençlerin dağıtılmasıydı. Gençler itiraz ediyorlar, "siz bu kongreyi dağıtmakla vazifelendirilmişseniz hukuken ve kanunen biz de bu kongreyi yapmakla vazifeliyiz" diyorlardı.

T. M. T. F. binası etrafında polisler

"Aman kuş uçmasın!"

Uzun münakaşalardan sonra polislerden ayrılan Yalçın Küçük kararlı adımlarla kongre salonuna başkanlık mevkiine geçti ve geçmesi ile birlikte sivil polis tarafından tartaklanarak aşağıya indirilmesi bir oldu. Federasyonun eski başkanı Erol Ünalın bu sırada sesi duyuldu. "Bu kongreyi kimsenin bozmaya hakkı yoktur!" Gençlerin itiraz seslerini daha üst perdeden bir ses bastırdı: "Eyyyyy, sizle mi uğraşacağız yani!".. İki yıldızlı bir komiser, işin uzamasına canı sıkkın, "Hadi bakalım dağılın" diye bağırıyordu. Merdivenlerden çıkan 35 kadar resmî polis coplarını sallıyarak salona doldular. Üniversite talebeleri koyun sürüsünü gidercesine merdivenlerden aşağıya itildiler. Çift yıldızlı komiser bu arada Üniversite talebelerine tarizlerde bulunuyor, "Yahu biz Hammalların da kongresinde bulunduk. Arabacıların da... Otur deriz otururlar, kalk deriz kalkarlar! Güya yüksek mektepli olacaksınız" diyordu.

Bu arada aralarında Yalçın Küçük ile Erol Ünalın da bulunduğu 12 Üniversiteli "nezaret altına" alındılar. Erol Ünalı emniyet cipine bindirmelerinin sebebi "fazla konuşması"ydı. Salon tahliye edilirken basın mensupları da dışarı çıkarılmak istendi ve "İşte salon boşaldı duvarları yazacak değilsiniz ya" diye makul bir sebep ileri sürüldü! Kongre salonu ile iktifa edilmedi, ikinci kattaki odaların da boşaltılması istenildi. Öyle ya emniyet mensupları gittikten sonra talebeler tekrar toplanıp kongrelerini yapabilirlerdi. Bir genç itiraz edecek oldu! "Burası bizim evimizdir. İşte Kongre başkanını götürdünüz. Eski başkan da onunla beraber. Bizler buraya ilk defa gelen insanlar değiliz. Her zaman burada arkadaşlarımızla buluşup konuşuruz". Çift yıldızlı komiser "Her zaman mer zaman dinlemem, işte bugün burada durmak yok" diye gürledi.

Dışarda, öbek öbek halk ve talebe birikmiş trafik aksamıştı. Bir evvelki kongreden tecrübe sahibi olan talebeler arkadaşlarının yine 24 saat aç ve susuz bırakılmasına mâni olabilmek için Vali muavini Salih Tanyeline müracaat ettiler. Vali muavini ile aralarında şöyle bir konuşma geçti:

"— Efendim arkadaşlarımızı merak ediyoruz kendilerini görmek mümkün mü?"

"— Polis Müdürüne gidin."

"— Emniyetten içeri girmemiz imkânsız. Siz tavassutta bulunur musunuz?"

"— Ben polis müdürünün hususi kalem müdürü değilim."

"— Efendim kongremizi dağıttılar buna hakları var mı?"

"— Balıkesirde bir tane yapılıyor ya sizinkinden haberimiz yok."

"— Haberiniz olmıyan kongreyi nasıl dağıtıyorsunuz?"

Bu sırada Cumhuriyetin foto muhabiri girerek resim çekerken Vali muavini "Ne oluyor, ne yapıyorsun orada?" dedi. Foto muhabiri "Efendim arkadaşlarla bir hatıravı tesbit etmek istedik, bir hâdise olmuş ta" deyince "Hâdise olmuşsa git yerinde çek" cevabını aldı.

Üniversitelilerin sualleri devam ediyordu:

"— Efendim arkadaşlarımızın sıhhatından endişe ediyoruz."

"— Ne demek? Burası gestapo idaresi mi? Hadi hadi bir şey olmaz, lâf dinleyin bir şey olmaz."

Gençler bundan sonra Vali muavininin yanından ayrıldılar.

"Kesecekse şeriat kessin"

Emniyette 4 saat kaldıktan sonra serbest bırakılan Yalçın Küçük ile Erol Ünal, Federasyonun şerefini koruma vazifesini yapma azimlerinden birşey kaybetmiş değillerdi. Kanun ve hukukun kendilerinden ya-

na olduğundan emindiler. İdarenin müdahelesi, onları fikirlerinden döndürmiyecekti. Balıkesirdeki kongrenin iptali ve usullere uygun olarak yapmaya teşebbüs ettikleri kongrenin dağıtılması için emir verenlerin tecziyesi için Adalete müracaat ettiler. Balıkesirden dönen Samed Güldoğan ise Federasyon binasına geldiği halde, masanın başında Yalçın Küçük çalıştığı için "makam"ına oturamıyordu. Bu hal geçen haftanın sonuna, Cumartesi gününe kadar devam etti.

Cumartesi günü öğle vakti, Samed Güldoğan Federasyon binasına sivil polislerle birlikte geldi ve doğru Yalçın Küçükün çalıştığı odaya çıkıldı. Polisler Yalçından "makam"-ını Güldoğana terketmesini istiyorlardı ve ellerinde İstanbul Valiliğinin 109 sayılı kararı vardı. Yalçın Küçük, karar hukuki olmamakla beraber, sırf bir hâdise çıkarmış olmamak için masadan kalktı ve işte o zaman sivil polis, "Samed Bey, makamınıza buyrun" dedi. Federasyon mührü ile anahtarlara gelince, Yalçın Küçük bunları, meşru olmıyan bir kongreyle işbaşına gelen başkana veremiyeceğini bildirdi. Bu ihtilâf, "25 mühüre bir mühür kazıtmanın ve kapıları da çilingire açtırmanın mümkün" olduğunu söyleyen sivil polisin müdahelesiyle büyümedi. Asıl mesele, Samed Güldoğanın polislerden Yalçın Küçük ile Erol Ünalı binanın dışına çıkarmasını istemesinden ve polislerin bu arzuyu canla başla yerine getirmeye kalkışmasından doğdu. Yalcın Küçük ve Erol Ünal, üyesi bulundukları bir teşekkülün binasında bulunmalarının en tabii hakları olduğunu ileri sürerek polisin tavsiyesini dinlemediler. Binayı dolduran talebelerin çoğu da onlar gibi düşünüyordu. Bunun üzerine hazır kuvvetten takviye celbedildi ve Yalçın Küçük ile Erol Ünal "copların gölgesinde" polis cibine bindirildi ve doğruca Birinci Şube Müdürü Yaşar Yiğitin karşısına çıkarıldılar. Bu sırada diğer talebeler, polislere arkadaşlarını niçin götürdüklerini soruyorlar ve eğer onların hareketi suçsa, ayni sucu kendilerinin de işlediğini, binaenaleyh herkesi emniyete götürmelerini söylüyorlardı. Ama anlaşılan emir, sadece Yalçın Küçük ve Erol Ünal içindi. Münakaşalar sırasında Siyasal Bilgiler Fakültesinden Orhan Erdivanlı da "polise hakaret" iddiasıyla Alemdar karakoluna götürüldü.

Birinci Şubeden Savcılığa götürülen Yalçın Küçük ile Erol Ünal, bizzat Birinci Şube Müdürü Yaşar Yiğit tarafından döğüldüklerini açıkladılar. Yalçının burnunun üzerinde bir yarığı gizlemiyen tentürdiyot lekesi dikkati çekiyordu. Adli tabibin yerinde bulunmaması üzerine, İlkyardım hastahanesine giden iki üniversiteli buradan birer muvakkat rapor aldılar. Ayrıca, Erol Ünalın kafatasının rontgeninin alınmasına lüzum hasıl oldu.

Copların karşısında gerilemeğe mecbur kalan üniversiteliler, haklarının adalet tarafından iade edileceğine inanıyorlardı.

Zabıta

Bıyık ve sakal arasında

Halk efkârının zabıta vak'ası olarak sadece polis memurlarının bıyıklarının kesilmesi, ya da kesilmemesi münakaşalarıyla meşgul olduğu bir sırada, biri Ankarada, diğeri ise İstanbulda cereyan eden iki hâdise, bütün dikkati bıyıklardan ayırdı ve çok kimse elde sakal düşünmeye başladı.

Her iki zabıta vak'asında birer ölü vardı ve hâdiseler -çok şükür- bir esrar perdesinin arkasında gizli değildi: failler ortada, şahit'er ortada idi. Ancak cinayetlerin sebepleri araş-

Dilaver Argun
"Medeni davranış"

tırmaya değerdi. Eğer bu iki cinayet, bir esrar perdesine bürünmüş olsaydı, hakikate en cabuk varacak olan dedektif, şüphe yok ki, Fransızların "Kadın parmağı arayınız" tavsiyelerine uyan olacaktı. Zira her iki hâdisede de kadın parmağı vardı. Daha doğrusu, maktuller bir kurşuna kurban giderlerken yanlarında kadın bulunuyordu.

Ankaradaki cinayetin beylik tabancayla ve asayişi teminle vazifeli bir bekçi tarafından "hiç yüzünden" işlenmesi, çok şiddetli bir aksülâmel yarattı ve bu aksülâmel iki idareci -Ankara Valisi Dilâver Argun ve İstanbul Valisi Ethem Yetkiner- tarafından tamamiyle farklı bir şekilde karşılandı. İki idarecinin de davranışlarını haklı kılan sebepler vardı. Bütün fark birinin bıyığı, diğerinin sakalı feda etmesinden ileri geliyordu.

Namusu kavi bekçi

İki meşhur idareciyi, birbirine taban tabana zıt iki görüşü savunmaya mecbur eden hâdise evvelki hafta bir Pazar gecesi, Ankaranın en medeni, en modern semti olan 14 Mayıs mahallesinde cereyan etti:

Hava alabildiğine sıcaktı. Hava kuvvetlerinde telsizci olarak vazife gören assubay Saffet Solak, Boylu sokaktaki pansiyonuna geldi. Soyundu, döküldü, duşunu aldı ve sivil elbiselerini giverek gecenin serin havasından istifade etmek üzere dışarıya çıktı. Tam kapıda komşusu Kadriye Özçeliğe rast geldi. Selâmlaştılar ve havanın sıcaklığından karşılıklı şikâyete başladılar. Kadriye Saffete imtihanlarını sordu. 25 yaşındaki assubay, Milli Eğitim Bakanlığına müracaat ederek hariçten lise bitirme imtihanlarını vermiş ve Hukuk Fakültesine devama başlamıştı. Mecburi hizmetini tamamladıktan sonra serbest hayata atılarak avukatlık yapmak istediğini komşusuna daha evvel söylemişti. Sohbet, biraz da iş hayatı üzerinde devam ettikten sonra, Saffet komşusuna Gençlik Parkına gitmeyi teklif etti. Kadriye yorgunluğunu öne sürerek, Gençlik Parkı teklifine yanaşmadı. Fakat biraz hava almak için 14 Mayıs mahallesinde bir gezintiye hiç itirazı yoktu. İki genç akşam karanlığı içinde sokakta dolaşırken, kader, bir mahalle bekçisinin Kırıkkale yapısı otomatik tabancasının namlusuna sürülü 9 milimetrelik bir mermiyi bir hayatı söndürmeye razı ediyordu.

40 yaşındaki, evli ve beş çocuk babası mahalle bekçisi Kaya Taşkan bir taraftan Kırıkkale malı beylik tabancasını tatlı tatlı okşarken, diğer taraftan sırtını duvara veren meslekdaşı 35 yaşındaki Nurettin Ekici ile konuşuyordu. Sokak sessiz ve tenha idi. Saffet ve Kadriyenin ayak sesleri tâ karşıdan duyuldu. İki genç birbirine sokulmuş, konuşa konuşa yaklaşıyorlardı. İki bekçi birbirlerini dirseklediler ve yavaş sesle "Şunlara bak!" dediler. İşte, şimdi bellerine takılan resmi tabancanın verdiği güce dayanarak kendilerini göstermek fırsatını bulmuşlardı. Bu mahallede uçan kuş bile onlara sorulurdu. İyi bir semtte, neş'eli bir cift onların bazı kopleksleri ayaklandırdı. Kendilerine sorulursa, namuslarına dokunurdu. İki namusu kavi bekçi bir anda yolda gezen iki gencin karşısına dikildiler ve suçüstü yakalanan bir hırsızdan bile esirgedikleri sertlikle "Yürü karakola" emrini verdiler. Bu sırada bir pençe, Saffetin koluna yapıştı ve tartaklamaya başladı. Saffet gençti, kuvvetliydi ve haklıydı. "Vay, sokakta öpüşmek ha!" diye bağıran bekçilerin elinden kendini kurtardı ve arkadaşının koluna girerek yürüdü. İki bekçinin tahakküm arzusunun tatmini için karakollarda vakit kaybetmeye niyeti yoktu. Ne

adam olduklarını cümle âleme bildirmek arzusuyla yanan bekçi Nurettin avını elden kaçırmaya asla razı değildi. Arkadaşına bağırdı: "Bak, kaçıyor! Vur şunu!" diye bağırdı. Kaya Taşkan, taşımaktan gurur duyduğu resmî tabancayı bir anda kılıftan sıyırdı ve ateşledi. Patlama sesiyle beraber, Saffet, "Yandım" diye haykırarak yere yığıldı. Ortalık bir anda karıştı ve polisler vak'a mahalline geldiler. Ciğeri parçalanarak ölen genç hukuk talebesi assubayın cesedini bir otomobil aldı, götürdü. Boyunlarında bir hayatın vebali olan bekçiler, biraz evvel karakola sürüklemek istedikleri Saffetten esirgedikleri nezaketle karakola götürüldüler. Tahkikat sonunda katil bekçi Kaya Taşkan tevkif edildi.

"Suçunuz insan olmak"

Emniyet hizmetiyle vazifeli bir bekçinin resmî tabancasıyla ve bir hiç yüzünden cana kıyması, halk efkârında şiddetli bir reaksiyon yarattı. Pek çok kimse, vaktiyle pek çok defa tenha ve karanlık bir sokakta yanlarında bir kadınla dolaştıklarını hatırlayarak, şimdi hayatta olmalarını karşılarına böyle bir "bekçi"nin çıkmamış olmasına borçlu bulunduklarını dehşetle düşündüler. Ürpermemek elde değildi. Cehalet ve dar görüş bir defa iliklere işledi mi ve böyle adamlara hem selâhiyet, hem de bir beylik tabanca verildi mi kim bilir daha ne facialar olabilirdi!

Ankara Valisi Dilâver Argun, duyulan bu umumî dehşeti teskini kendisine vazife bildi ve emniyet teşkilâtına yaptığı bir tamimle, sokakta uygunsuz bir halleri görülse bile vazifelilerin vatandaşa nezaketle ve müsamaha ile muamele etmeleri lüzumunu hatırlattı. Vali Argunun tamimi, hâdiseden dehşet duyan tahsil itibariyle yukardaki zümrede tam bir ferahlık yaratmaya kâfi gelmese bile, ümit verici iyi bir işaret olarak karşılandı. Dilâver Argun, yukarıyı -bıyık kısmını- memnun etmişti. Ama aşağıdaki sakal kısmı, cehaletle beslenen dar görüşleri içinde "Artık sokaklarda öpüşmek serbest" diye ince ince alaya başlamıştı bile... Sakalın idaresi de, İstanbul Valisi Ethem Yetkinere düştü. Yetkiner bir beyanatla, "sokakta öpüşmenin serbest" olmadığını, Emniyet Umum Müdürlüğünün böyle bir tamimin mevcut bulunmadığını polisin uygunsuz hareketleri görülenleri, hem de şiddetle takip edeceğini açıkladı. Beyanatın, cahil de olsalar oy vermek hakkına sahip dar görüşlü vatandaşları son derece memnun ettiğinden şüphe yoktu. Ama ne var ki, karanlık ve tenha sokaklarda bir kadınla yürümek, "vay, demek ki öpüşüyorsunuz" diye ortaya çıkıverecek bekçiler düşünülürse, artık emsalsiz bir kahramanlık hâline geliyordu.

Sosyete cinayeti

Kadın parmağının cahil muhitlerde sebep olabileceği felâketler üzerinde kafa yoran "mütefekkir"ler, aynı dar ölçülerin çok daha yüksek muhitlerde de aşağı yukarı aynı tesirleri yaşattığını, geçen hafta Cuma akşamı Bebek koyunda cereyan eden faciadan sonra hayretle gördüler.

Rauf Ardahan hali vakti yerinde bir gençti. Su sporlarına meraklıydı. Cris-Craft motoru -ki 50 bin liraya almıştı- Bebek koyunda sür'atiyle meşhurdu. Rauf, evli ve bir çocuk babasıydı. Fakat karısıyla geçinemediği için bir müddetten beri ayrı yaşıyorlardı. Bir müddetten beri Rita diye çağrılan Margaret Manculidis adındaki pek güzel bir Rum kadınıyla oturan Raufun tam 20 senelik bir arkadaşı vardı. Rauf, eski dostu armatör Şirzat Doğanla Ritayı tanıştırmış ve o günden sonra iki arkadaşın arasına kıskançlık girmişti.

Ethem Yetkiner
"Ya reyler?"

Cuma akaşmı Rauf Ardahan, Bebek koyundaki motoruna, üzerine bir pantalon ve bir bluz giymiş güzel sevgilisi Rita ile birlikte girdi. Niyeti Boğazın çırpıntılı sularında bir gece gezintisi yapmaktı. Motoru çalıştırdı ve açıldı. 50 binlik Cris-Craft suların üzerinde sekerek, âdeta uçuyordu. Rauf motoru büyük bir ustalıkla kullanıyor ve Bebek koyundaki diğer teknelere âdeta sürünecek kadar yaklaşıp tekrar açığa dönüyordu. Bu sırada kotrasında bulunan Şirzat ta Raufun hareketlerini takip ediyordu. Raufun motoru yeniden koya girip teknelere yaklaştığı sırada, Şirzat tüfeğini omuzladı ve ateş etti. Rauf sevgilisi Ritanın üzerine yığıldı ve motör, kediden kaçan bir fare gibi istikametsiz, sağa sola yalpalıyarak büyük bir sür'atle teknelere doğru gitmeğe başladı. Nihayet Haldun Sımavının kotrasına çarparak parçalandı. Raufun cesedi ve güzel Rita, sudan yetişenler tarafından çıkarıldı.

Şirzat o gece bulunamadı. Raufu öldüren tüfek ise denize atılmıştı. Polisler Şirzat Doğanı bir gün sonra kardeşinin evinde buldular ve tüfek denizden çıkarıldı. Facianın müsebbibi, Rauf'a 20 yıllık arkadaşlığından bahsediyor ve hâdisenin talihsizlik, bir kaza olduğunu söylüyordu. Herşey, hiç şüphe yok, adlî tahkikat sırasında ortaya çıkacaktı. Fakat sosyologlar, daha yüzlerce misal bulmakta hiç güçlük çekmeden, uzun seneler, kadın yüzünden işlenen cinayetler üzerinde kafa yoracaklardı.

Kıbrıs

Dağdaki ve bağdaki

Temmuz başında havaların Londradan daha serin gittiği Yeşil Ada, geçen hafta havanın birdenbire ısınmasına rağmen, bir rahavet devresine henüz girememiştir. Çalışmalar ancak Ağustosta yavaşlıyacaktır.

Londra anlaşmasının imzalanmasından sonra geçen beş aylık devre, Adadaki hararetli faaliyete rağmen hiç de parlak olmadı. Türk ve Rum cemaatları liderlerinin, Türk ve Yunan hükümetlerinin, cemaatlar arasındaki buzları çözme gayretleri hiç bir netice vermemiştir. Kabul etmek lâzımdır ki, bunda Ada Rumlarının kabahatı büyüktür. Her hâdise göstermektedir ki, Ada Rumları, Zürih ve Londra anlaşmalarını Adanın kendilerine teslimi şeklinde anlamışlardır. Ada Türkleri, "Durun biz de varız, Londra ve Zürih anlaşmaları var" dedikleri zaman, Rumlar malına mülküne tecavüz edilmiş insanlar gibi asabiyete kapılmaktadırlar. Bunun en tipik misali, Türk cemaatının "Taksim" yerine ikâme ettiği "ayrı belediye" parolasının, Rumlarda uyandırdığı reaksiyondur.

Londra anlaşmasının 20 nci maddesi sarahatla Adanın beş büyük kasabasında ayrı Türk belediyeleri kurulacağını derpiş etmiştir. Londra anlaşmasının bu âmir hükmünün Kıbrıs Anayasasına ithali lâzımdır. Fazıl Küçük, bu maksatla beş maddelik bir plân hazırlamıştır. Bu plana göre, başlıca kasabalarda belediye meclisleri Türkler ve Rumlar tarafından ayrı ayrı seçileceklerdir. Türkler ve Rumlar belediye vergilerini kendi belediyelerine ödeyeceklerdir. Yani Rum semtinde yaşayan Türkler vergilerini Türk Belediyesine, Türk semtinde yaşayan Rumlar da vergilerini Rum belediyesine ödeyeceklerdir. Bir belediye kendi semtinde bulunan sair ırka mensup vatandaşlara yaptığı hizmetler mukabili tazminat talep etmiyecektir. Belediyelerin sahalarını tâ-

yin için hudular çizilecektir. Lefkoşedeki hudut Baf kapısından başlıyacak ve Ermu caddesi boyunca Magusa kapısına kadar uzanacaktır. Ermu caddesinin kuzeyindeki dükkânlar Türk. Güneyindeki dükkânlar ise Rum belediyesinin sahası içine girecektir.

İşte bu plân üzerine, Ada Rumları büyük bir öfkeye kapılmışlardır. Bilhassa belediye hudutlarının ayrılmasına tahammül edememektedirler.

Londra anlaşmasının altında imzası bulunan Makarios, daha başlangıçta bütün gemileri yakmamak için zahiren uzlaşıcı bir yol tutmuş, vali Foot'un da gayri resmî arabuluculuğu ile iki lider belediyeler mevzuunda anlaştıklarını ilân etmişlerdir. Mamafih bu anlaşmanın mahiyeti hakkında iki taraf da bir şey söyliyememiştir. Adada belediye mevzuunda bir anlaşmaya varılamadığı kanaati hâkimdir. İhtimal mesele, daha yüksek bir kademede. Türk ve Yunan dışişleri bakanları, gerekirse Türk ve Yunan başbakanları arasında bir hâl şekline bağlanmaya çalışılacaktır. Yalnız Yunan Hükümetinin. Kıbrıs Rumlarına ne dereceye kadar söz geçireceği belli değildir. Hattâ 5 ay evveline kadar, Ada Rumlarının taptığı Makarios bile, mecburen az çok mutedil gözükmesi yüzünden, bugün birçok Kıbrıslı Rumun küfretmekten çekinmediği bir adam hâline gelmiştir.

"Makarios'un ihaneti!"

Geçen haftanın başında, Kıbrısta bütün Rum eşrafına gönderilen Lefkoşe damgalı mektuplar ve bu mektupların ifadesi, Makarios'a karşı da muhalefetin başladığının delilidir. Mektupta Rum ileri gelenleri, Grivas'ı tutmaya dâvet olunmaktadır. Makarios, mektuba göre "Grivas mücadele ederken, Seychelles adalarında istirahat eden adam"dır. Makarios, "kaçak ve korkak"tır. "Zürih ve Londra anlaşmalarını imzalayarak, Kıbrıs halkına ihanet etmiştir".

Adaya dönünce 200 bin Rum tarafından karşılanan ve her hareketinde keramet aranan Makarios hakkında ilk defa bu tonla konuşulmakta, ona küfredilebilmektedir. Bu, Adada Enosis'cilerin geniş azıya aldıklarının tipik bir misalidir. Adaya muzaffer bir kumandan gibi dönmek sevdasından kurtulamıyan ve sabırsızlık alâmetleri gösteren Grivas'ın bu müfrit hareketi desteklediği şüphesizdir. Grivas, Atina gazetelerine verdiği beyanatında "Kıbrıs istiklâl mücadelesinin tek lideri" olduğunu söylemektedir. Diğer taraftan komünistler sessiz sedasız kuvvetlerini arttırmaktadırlar.

Türk cemaati de Rumlar tarafından ezilme korkusundan kurtulamamıştır. Her şeyi ayırma, her hareketi şüpheyle karşılama temayülleri kuvvet kazanmaktadır. Bu korkularında elbette haksız değillerdir.

General Grivas

Makarios'un pabucu damda

Rum basınının ve mesul Rumların davranışı her gün yeni korku sebepleri getirmektedir. Adadaki hükümet memurlarının seçilmesinde Rumların gösterdiği gayretkeşlik, bunun yeni bir misalidir: Londra anlaşmasına göre, devlet memurlarının yüzde 30 unun Türklerden olması gerekmektedir. Rumlar bu yüzde 30 hükmüne riayet etmekle beraber, yüksek kademelere Rum memurları yerleştirmeye ve Türk kontenjanını küçük memur ve odacı ile doldurmaya çalışmaktadırlar!

Rauf Denktaş

Ezici pazu!.

Bu zihniyet karşısında bazı Türkler, vatanlarını terketmeyi maalesef en realist hâl çaresi olarak görmektedirler. Nitekim Londradaki "Kıbrıs Türktür Cemiyeti"nin son aylık bülteninde bildirildiğine göre "Kıbrısı bir daha dönmemek şartıyla terkedenlerin sayısı, son günlerde, istikbalimize endişeli gözlerle baktıracak şekilde" artmıştır. Kıbrıstan "hicretin bize ne kadar pahalıya mal olduğunu müşahede edebilmek için, pek uzaklara gitmeye hacet yok. Hâlen Türkiyede yaşayan Kıbrıslı Türklerin sayısının yüzbinlerin üstünde olduğunu düşünmek kâfi. Bu devamlı hicretlerle Adadaki Türk topluluğu her gün biraz daha ufalmış, bunun neticesinde Rumların ekmeklerine yağ sürülmüş, Rumlar rüyalarında dahi görseler hayra yoramıyacakları imtiyazlara kavuşmuşlardır".

Göçlerin elbette ki önlenmesi lâzımdır. Bunun için de her şeyden evvel itimadın tesisi ve iş imkânlarının yaratılması lâzımdır.

Acaba liderlerin ağzında "Ya Taksim, Ya Ölüm" sözünün yerini alan "Kalkınma" sloganı Ada Türklerinin iktisaden sağlam bir duruma geçmesini temin edecek midir? Liderler bu hususta çok iyimserdir. Meselâ Rauf Denktaş "Rumların Türkleri ezmesi, istismar etmesi devrinin, artık tamamen tarihe karıştığını, Türk cemaatinin yepyeni bir iktisadi kalkınmanın eşiğinde bulunduğunu" söylemektedir. "Artık ezilecek başınız değil, ezecek pazumuz vardır" diyen Rauf Denktaşın iyimserlik sebebi meçhuldür. Kalkınma parolası, Kıbrıs Türklerinin bir banknot matbaası mevcut bulunmadığından, dönüp dolaşıp krediye dayanmaktadır. Nitekim Ankaraya gelen Kıbrıs liderleri, Washington'a giden Avrupalı dışişleri bakanları gibi, kredi ve hibe peşindedirler. Millî müesseselerin Kıbrısta şubeler açmasını temine çalışmaktadırlar. Bütün bunlar iyidir, güzeldir. Yalnız para ve kredi sağlamakla, iktisadî kalkınmanın yürüyemiyeceği, misalleriyle ortadadır. Para ve kredinin en iyi şekilde kullanılması, belki de para ve kredi bulmaktan daha mühimdir. Ne çare ki Kıbrıslı liderler "görülmemiş kalkınma" sloganlarına kapılıp "düşünülmemiş bir kalkınma"nın peşinde oldukları intibaını vermektedirler.

Fakir bir Adada, fakir bir azınlığın iktisadî bir mucize göstermesi beklenirken, rantabiliteyi unutup gösterişli projelere heveslenmesi ümit kırıcıdır.

Diğer taraftan Fazıl Küçük ile Bayan Denktaşın bulunduğu 40 kişilik istişari komite, birçok ehliyetli Kıbrıslı Türkün komite dışı bırakılması yüzünden, Adada iyi karşılanmamıştır.

İhtilâller

Bastille'in işgali

Bastille, bugün Parisin, apaş danslarını görmek için turistlerin koşuştuğu neş'eli meydanlardan biridir. Her yıl 14 Temmuz günü, Paris halkı Bastille'de yol kenarına dizilmiş orkestraların müziğine ayak uydurarak danseder, bedava dağıtılan nefis şaraplardan içer.

Tam 170 sene evvel bu meydanda büyük bir kale yükselmekteydi. Kale 100 sene harpleri sırasında inşa edilmişti Yedi katlı ve 23 metre yüksekliğindeydi. 8 kulesi vardı. Duvarlarının kalınlığı 2,5 metreyi buluyordu. Bastille müdürü Marquis de Launay'in ikametgâhına ulaşmak için, sularla dolu hendekleri üç asma köprüyle aşmak gerekiyordu. Hür fikri gömmek için zindan olarak kullanılan böyle bir kalenin yerle bir edileceğini o devirlerde kimse düşünemezdi. Bastille zaptedilemezdi. Fakat 14 Temmuz 1789 günü sabahı, başlarında milletvekillerinin bulunduğu, çoğu hayatında silâh kullanmamış bir halk kalabalığı zaptedilmez denilen kaleyi kolayca ele geçirdi.

"Teslim"

Despotların uşağı zindancı Marki, halkın huzursuzluğunu görerek, kaleye yeni takviyeler istemişti. Bastille'deki evinin zayıf saydığı yerlerini demir dayanaklarla sağlamlaştırıp kurşun geçebilecek delikleri kapatmıştı. Kalenin ateş gücünü arttırmak maksadıyla mazgalları genişletmişti. Barut stokunu tazelemiş, kalenin içerilerine barut yığmıştı. Toplar hazır vaziyetteydi. Kale, zalimlerin korkusu içinde bir hücum bekliyordu.

Hücum 14 Temmuz sabahı geldi. Başlarında milletvekilleri de bulunan halk, 23 metre yüksekliğindeki ve 2,5 metre kalınlığındaki kaleye doğru hücuma geçti. Bütün silâhları birkaç toptan ibaretti. Kaleden bir ateş yağmuru cevap verdi. Ön saftakiler düştüler. Fakat birşey değişmedi, hücum daha şiddetlendi ve ilk köprü aşıldı. Gerisi artık kolaydı.

Kaleyi savunan bir subayın tâbiriyle, "kale kumandanlığından çok zindancılığa lâyık olan despotizmin bu alçak âleti" dalga dalga ilerliyen halk yığınları karşısında müthiş bir paniğe kapılmış, muhkem dairesine sığınmıştı. Marquis de Launay, en büyük cellâtların, en büyük korkaklar olduğu hakikatini yalanlamıyordu. Halkın "Artık yeter" diye elini kaldırdığını görünce, korku içinde taştan bir mezar hâline getirdiği dairesine kaçıyordu. Cellâdın bütün ümidi, dairesinde sinir buhranlarını tedaviye çalışırken, 13 Temmuz gecesi Baron de Bezenval'in vaadettiği kuvvetlerin yetişip kendisini kurtarmasıydı. Bu yüzden ilk köprü gerektiği gibi müdafaa edilemedi.

Halk arasında çevik kimseler, havaya kaldırılmış vaziyette bulunan köprüye tırmandılar. Halatlarını keserek köprüyü indirdiler. Böylece arkadaşlarına geçecek yol açtılar. Baltalar, kalın meşeden yapılmış ikinci kale kapısını parçalamakta güçlük çekmedi Halk cellat Markinin dairesi önündeki avluya doğru akmaya başladı.

Tam bu sırada despotların uşağı Marki, Brazinière kulesine beyaz bayrak çektirdi. Bir mazgal deliğinden kaleyi kuşatan halka bir mektup attırdı. Mektupta "Teslim olacağız. Eğer teslime razı değilseniz, tonlarca barutumuz var, kaleyi uçuracağım" deniliyordu.

Halk mektupta bir tuzak kokusu sezdi. Mazgallardan gelen beklenmedik bir yaylım ateşi bu kanaati kuvvetlendirdi. Cellat için artık kurtuluş yoktu. Halk, "Teslim yok, köprüler aşağı" diye bağırıyordu. Üçüncü kapıya varılmış, baltalar işlemeye başlamıştı. Durumu kuleden gören Marki, tambur çaldırarak "ateş kes" emri verdi. Artık tırnaklarını söktüğü, derilerini yüzdürlüğü, bir şey yapamamanın aczi içinde kıvranırlarken karşısına geçip kahkahalar attığı halkın elindeydi.

"Mösyö beni bırakma"

Marquis de Launay, dairesinin karanlık bir odasında, vatandaş Maillard, Cholat ve Havancı Arné tarafından ele geçirildi. Üniforma taşımıyordu. Üzerinde gelincik rengi bir kuşakla süslü gri bir elbise vardı. İçinde uzun bir şiş bulunan bastonu elindeydi. Bu şişle intihara kalkışmış, fakat bütün cellatlar gibi, kendini öldürme cesaretini bulamamıştı. Celladın muhakeme edilmesini isteyen vatandaş Hulin, Elie ve diğer bazı kimseler, muhafızlık vazifesini üzerlerine aldılar ve Belediye binasına doğru yola çıktılar. Önde, kılıcının ucunda teslim mektubunu taşıyan vatandaş Elie yürüyordu. Geride, elinde bayrak vatandaş Maillard vardı. Yolda halk, "Gebertin onu, gebertin onu" diye bağırarak Markinin üzerine saldırdılar. Kimi saçlarını çekiyor, kimi kılıcını celladın boğazına dayıyordu. muhafızlar canla başla celladın hayatını korumaya çalışıyorlardı. Dün acz içinde kıvrananlar, bugün hınç içindeydi. Dün tırnaklarını söktüğü insanların karşısında kahkahalar atan despotların uşağı cellat Marki ağlıyordu, yalvarıyordu. Onu halkın hıncından korumak için hayatını tehlikeye atan vatandaş Hulin'e "Mösyö, yalvarırım yanımda kalın. Belediyeye kadar beni bırakmıyacağınıza söz verdiniz" diyordu. Vatandaş Elie'ye "Aman beni terketme" diye dil döküyordu. Fakat 23 metre yüksekliğinde ve 2,5 metre kalınlığındaki Bastille duvarlarının mukavemet edemediği halkın hıncını, muhafızların durdurması imkânsızdı. Nitekim Muhafızlardan vatandaş de l'Epine, başına yediği bir dipçik darbesiyle yıkıldı. İki metre boyundaki ağır siklet vatandaş Hulin, takatı kesilerek yere çöktü Çökmesiyle beraber Markinin bir mızrak ucuna takılmış kellesini gördü.

Zindandakiler

Halk hıncını cellatların başından alırken, Bastille zindanındaki mahkûmlar unutulmuştu. Neden sonra mahpuslar hatırlanarak zindan kapıları kırıldı. Kral hazretlerinin mühürünü taşıyan bir mektup üzerine Bastille'i boylıyan mahkûmlar Palais Royal'e götürüldüler. Bastille'den sağ çıkılmıyacağına inanan talihsizler, gözlerine inanamıyor. rüya gördüklerini sanıyorlardı. Ama cellatlarının mızrak ucundaki kellesi karşısında rüya görmediklerini anladılar. Kellenin yanında "De Launay, Bastille müdürü, halka karşı hain ve namussuz" ibaresi yazılıydı.

Zindanın anahtarları Paris sokaklarında dolaştırıldıktan sonra birkaç yıl evvel Bastille'i tanıyan vatandaş Brissot de Varville'e teslim edildi. Birkaç gün sonra da Belediye, halkın arzusuna uyarak Bastille kalesini yeryüzünden sildi.

Versailles'de sükûn

Bastile kalesinin düştüğü gün Versailles sarayını yakından tanıyan Morris adlı bir müşahit hatıra defterine şu yazıları yazıyordu: "Mösyö Le Couteulx'ün yanındayken biri geldi, Bastille'in düştüğünü ve zindan müdürünün kafasının kesildiğini bildirdi. Kelleler zafer işareti olarak sokaklarda dolaştırılmış... Daha dün Versailles'da Pariste karışıklıklar olduğunu inkâr etmek modaydı!"

Hakikaten Versailles'da, halkın saadet ve huzur içinde Kral Hazretlerine dua etmekle meşgul olduğuna inananlar, Bastille düştüğü gün fildişi saraylarında eğlenmekteydiler. Nitekim bugün Milli Arşiv Galerisine gidenler, Kral Hazretlerinin hâtıra defterinin 344 üncü sayfasında, kendi el yazısıyla yazılmış şu satırları okuyabilirler: "Temmuz 1789,13 Hiç birşey yok, Hiç birşey yok."

İKTİSADÎ VE MALÎ SAHADA

Milli Korunma

Kürk değişirken...

Tarihe karışacağı ümit edilen talihsiz Millî Korunma Kanununun, "İktisadî Tedbirler Kanunu" adı altında hüviyet değiştirerek yeniden sahneye çıkacağı haberi, ticarî çevreler kadar, bazı iktisatçıları da hayal kırıklığına uğrattı. Odalar Birliği Genel Sekreteri Cihat İren, ezcümle "1939-1948 ve 1954-1958 denemelerinden ders almadık mı, neden hâlâ aynı metodların peşinden koşuluyor?" demekte ve yeni tasarının istıkrar politikasının "manevî temelleri"ni zedelediğini ilâve etmektedir. Üstad Namık Zeki Aral, fevkalâde zamanlarda Hükümete nakit, kredi ve bütçe mevzularında selâhiyetler tanınmasına şiddetle aleyhtardır. Daha evvel C. H. P. milletvekili Hamza Eroğlu ve arkadaşları, Millî Korunma Kanununun yerine bir veliaht bırakmadan sahneden çekilmesi için uzun gerekçeli, iki maddelik bir kanun tasarısı vermişlerdir.

Münhasıran Millî Korunma Kanununun tatbikatı gözönünde tutulursa, bu tenkidlere hak vermemek imkânsızdır. Hakikaten bir taraftan piyasaya banknot ve kredi hâlinde tonlarca "akaryakıt" akıtılırken, diğer taraftan pazu kuvvetiyle yangın söndürmeye kalkışılması, piyasayı altüst etmekten başka bir işe yaramamıştır. Neticede de korunmak istenen müstehlik, yoklar ve karaborsa fiyatları arasında yalpalamak zorunda kalmıştır.

İşte şimdi, birara kaldırılacağı söylenen Millî Korunma Kanunu hükümlerinin yeni bir isim altında yaşatılmak istenmesi, bu günleri hatırlatmış ve itimatsızlık yaratmıştır. Şüphesiz, hiç kimse o günlerin geri gelmesini arzulamamaktadır. Unutulan nokta, bazı selâhiyetlerin yanlış kullanılmasının, o selâhiyetlerin mutlaka zararlı mutlaka lüzumsuz olduğunu ispata kâfi gelmiyeceği hakikatidir. Asıl mesele, Yirminci Asır devletinde, icra organına iktisadî sahada geniş selâhiyetler tanınıp tanınmamasının tâyinidir. Her sahada mürakabenin hâkim olması için mücadele eden AKİS, kalkınan veya kalkınmak isteyen bir memlekette icranın iktisadî hayata tesirli şekilde müdahale edecek silâhlarla mücehhez olması gerektiği kanaatindedir.

Tasarının hükümleri

İktisadî Tedbirler Kanunu tasarısı, Millî Korunma Kanununun 19 yıllık tecrübenin ışığı altında ıslah edilmiş, sâdeleştirilmiş bir kopyasından ibarettir. Tasarı pek mühim yenilikler getirmemektedir.

Tasarının getirdiği nadir yeniliklerin başında fevkalâde ve alelâde zamanlar tefriki ile fevkalâde zamanların hudutlarının genişletilmesi gelmektedir.

Millî Korunma Kanununun ilk maddesine göre, fevkalâde zamanlar, umumî veya kısmî seferberlik, harp ihtimali, Türkiye Cumhuriyetini de alâkalandıran yabancı devletler arasındaki harp hâli gibi milletlerarası durumla ilgili mahdut hâllere inhisar etmektedir. Bu durum ortadan kalktığı hâlde, kanunen "fevkalâde hâl" tarifi zorlanarak, Millî Korunma Kanunu normal zamanlarda da ayakta tutulmuştur. İktisadî Tedbirler Kanunu, "fevkalâde hâl"in hudutlarını çok genişleterek, hiç değilse hukuk mantığının zorlanmasını önlemiştir. Filhakika tasarı, milletlerarası durumun yaratabileceği fevkalâde hâlin yanı sıra, tabiî felâketlerin sebep olabileceği "mahallî fevkalâde zamanları"nı da derpiş etmektedir. Ayrıca "lüzum ve zaruret görülen hallerde" B. M. M. fevkalâde zaman ilân edebilecektir.

Diğer taraftan İktisadî Tedbirler Kanunu, fevkalâde hallerin dışında da, Hükümetin iktisadî sahada geniş selâhiyetlere sahip olacağı fikrini benimsemiştir. Millî Korunma Kanunu, bu geniş selâhiyetleri "fevkalâde hâl" mazeretlerine dayandırıyordu. Şimdi, normal zamanlarda da Hükümete geniş selâhiyetler tanınarak, kanunî bir "hypocrisie"ye son verilmektedir.

Tasarının getirdiği ikinci yenilik, cezaî hükümlerin ıslahıdır. Hapis cezaları nisbeten hafifletilmiş ve cezaların daha âdil olmasına çalışılmıştır. Meselâ Millî Korunma Kanununun meşhur 31 ve 32 nci maddelerine muhalefet yüzünden, 30 yıla kadar hapsedilmek mümkündü.

Cihat İren

Sütten ağzı yanan

Yeni tasarıda en şiddetli hapis cezası, fevkalâde hâl zamanında dahi 10 yılı aşmamaktadır. Cezaların tâyininde de normal ve fevkalâde hâl tefriki yapılarak cezalar, normal zamanlarda yarıya indirilmektedir. Ayrıca "temin edilen veya temini kasdolunan gayri muhik menfaatin miktar ve mahiyeti" de gözönünde tutularak, 3 - 5 kuruş cebe indirenlerle, yüz binlik haksız kazanç sahibinin yakın cezalara çarptırılmasının önlenmesine çalışılmıştır. Pek fahiş hallerde cezalar bir misli arttırıldığı hakde, hafif ve pek hafif hallerde cezalar yarıya, hattâ üçte bire kadar indirilmektedir.

Selâhiyetler

İktisadî Tedbirler Kanunu fevkalâde hallerde Hükümete bütün iktisadî hayata el koyabilme selâhiyetini tanımaktadır. Hükümet, "nakit, kredi ve bütçe sahalarında" tedbirler alabilecektir. "Mal ve hizmet istihsalini arttırmak ve fiilen arzını sağlamak" maksadıyla istediğini yapabilecektir. Lüzum gördüğü malların cinsini, nev'ini ve vasıflarını tâyin edebilecektir. Değerini ödemek şartıyla, mallara, hizmetlere, yerlere, işletmelere el koyabilecek, kiralıyabilecek, tahsis ve tevziini düzenleyebilecektir. İstediği malın, hizmetin, mahallin ve işletmenin devrini, satışını, naklini yasak edebilecektir. Âzamî ücret miktarları koyabilecektir. İşçileri zorla çalıştırabilecektir. İstediği gibi ithalât yapabilecek, memleket mahsullerini satın alabilecek, yiyecek, giyecek, yakacak ve ilâç gibi maddelerde fiilî inhisar yaratan durumları ortadan kaldırabilecektir.

Bütün bunlar, Millî Korunma Kanununun ortadan kalkmadığına göre, kullanılmasa bile, Damokles'in kılıcı gibi bir tehdit teşkil etmektedir. Yeni tasarı, Millî Korunma Kanununda mevcut bu fevkalâde hükümleri, fevkalâde zamanlara inhisar ettirerek, Damoklesin kılıcının üzerine, normal günlerde bir şal örtmektedir. Yalnız normal zamanlarda da hükümetin eline Damoklesin kılıcı kadar keskin bir pala verilmektedir. Hakikaten normal zamanlarda da Hükümet, normal iş saatlarını üç saat uzatabilecek, tatil günlerinde isterse işçileri çalıştırabilecektir. "Mevcut malların müstehlike kadar arzı, arz aleniyeti, ihtiyaç erbabı arasında taksimi" mevzuunda kararlar alabilecektir. "Ticarî usulleri, şekilleri" tanzim ve tesbit edebilecektir. Hükümet, "muayyen istihsal ve ticaret kollarının maliyet ve kâr hadlerini tâyine" selâhiyetlidir. Dış ticareti ve ithalât ve ihracat primlerini Hükümet tanzim edecek, prim farklarından hasıl olan parayı istediği gibi kullanabilecektir.

Demek ki Hükümet, normal zamanlarda da, lüzum gördüğü malların fiyatlarını tâyin edecek, istediği malı tevzie tâbi tutacak, satıştan im-

tinayı önleyecektir. Yani Hükûmet, piyasa nizamının zalim ve bazan haksız kanununa karşı, normal zamanlarda dahi silâhsız kalmak istememekte, palayı elinde tutmaktadır.

İktisadî ve sosyal mesuliyetleri Yirminci Asırda son derece artan devletin bu selâhiyetlere sahip olması, işin aslında, hiç de anormal bir hâl değildir. Bütün Batı memleketlerinde icra, iktisadî hayatta gittikçe geniş selâhiyetlere sahip olmaktadır. Kalkınma isteyen az gelişmiş bir memlekette, buna evleviyetle ihtiyaç vardır. Bütün mesele, icranın iktisadî hayata müdahele hakkını iyi şekilde kullanmasıdır. Ama bu hakkın kötü kullanılması, bir zaruretin inkârı için kâfi sebep değildir.

Dış Yardım

Çeyrek zafer

Temmuz güneşinin Washington'u kavurmaya başladığı şu günlerde, Senato ve Temsilciler Meclisinin ateşli üyelerinin en büyük meşgalesi dış yardım çeşmesini kurutmaktır. Mamafih bütçede tasarruf fikrinin ön plâna geçmesine rağmen, bu yıl Senatörlerin ve Temsilcilerin çok insaflı davrandığını kabul etmek lâzımdır. Hattâ bir çok müşahit, Eisenhower'in yarım bir zafer kazandığını söylemektedir. Geçen yılki hezimetten sonra bu yarım zaferin ehemmiyeti artmaktadır.

Hakikaten Senato ve Temsilciler Meclisi geçen haftanın ortasında perşembe günü yaptıkları toplantıda önümüzdeki malî yılın dış yardımını 3,5 milyar lira olarak kabul etmişlerdir. Bu miktar Eisenhower'in istediği 3,9 milyardan 400 milyon azdır ki bu kadar budama artık normal sayılmaktadır. Bunun 1,4 milyarı, askerî, geri kalanı iktisadî yardımdır.

Fakat Eisenhower Hükümetinin asıl muvaffakiyeti, dış yardımın veriliş usullerinin ıslahıdır. Askerî ve iktisadî yardım biribirinden ayrılmış, hükûmetin yardımın verilmesinde selâhiyetleri arttırılmış, Kalkınma İstikraz Fonuna, bir yıl yerine, iki yıllık tahsis birden yapılmıştır.

Bundan böyle iki yıllık bir deneme devresi zarfında dış yardım, Savunma Bütçesinden verilecektir. Başkan doğrudan doğruya Kongrenin Tahsisat Komitesine müracaat ederek, askerî yardımı finanse edebilecektir.

Az gelişmiş memleketlere uzun vâdeli krediler vermek maksadıyla kurulan Kalkınma İstikraz Fonuna, bu yıl için 700 milyon, gelecek yıl için 1 milyar dolar tahsisat konmuştur. İdarenin önümüzdeki yıllarda, uzun vâdeli programlar yapabilmek maksadıyla Fona iki yıldan çok daha uzun bir müddet için bir defa da tahsis yapılmasını istiyeceği muhakkaktır.

Bu arada, askerî yardımın 953 milyonunun NATO memleketlerine ayrılmasını istiyen Fullbright'ın teklifi reddolunmuştur.

SEZARIN HAKKI

İktidar, dikensiz gül bahçelerinin sevdasını çekerken, bir kısım hukukçular, İktidar Arslanının yelesini yolmak, dişlerini ve tırnaklarını sökecek hayali içindedirler. Rejim mevzuunda mania tanımıyan şimdiki İktidarı, Onsekizinci Asrın icadı bir kafes içine sokmayı en hayati mesele addedenlerin sayısı Türkiyede az değildir. Aynı temayül iktisadî sahada da görülmektedir: Piyasa nizamıyla, arz ve talep kanununun, Allah kelâmıymış gibi dokunulmazlığını ilân eden İktisatçılara en çok, herhalde memleketimizde rastlanmaktadır. Sanki Prens Hazretlerinin elini kolunu bağlamaktan başka politik dertleri olmayan, Onsekizinci Asrın meşhur filozoflarının ruhları, mekân olarak Anadolu yaylasını seçmişlerdir. Sanki Türkiye, fikir sahasında, Batıdan iki asır geride yaşamaktadır. Ama madde sahasında hiç kimse, Onsekizinci Asırdaki Avrupalıların dedelerimizinkinden pek az farklı hayat tarzına rıza göstermiyecektir. Herkes, pek haklı olarak, televizyondan, otomobilden faydalanmak, süratle Yirminci Asır Avrupasının -Onsekizinci Asır değil- hayat seviyesine erişmek isteyecektir. Onsekizinci Asrın fikirleriyle Yirminci Asrın nimetlerinin nasıl uzlaştırıldığı belli değildir.

Kime sorarsanız sorunuz, "Türkiyeyi Avrupa hizasına getirmek için motor rolünü Devlet oynıyacaktır" cevabını vereceklerdir. Ondan sonra da, motörün zınk diye durması pahasına da olsa, namütenahi sayıda frenin methiyesini yapacaklardır.

Gerçi insaflı olmak lâzımdır. Fren sevmiyen bir şoförün idaresindeki otomobilin uyandırdığı dehşet, ister istemez "aman, fren!" diye haykırmaya, frenden başka bir şey düşünmemeye sebep olmaktadır. Keyfi idarenin her gün bir yeni örneğini görenlerin, "keyfi"liği kaldırmak uğruna, idareyi de ortadan kaldırabileceklerini unutmaları tabiidir. Tanzim adı altında her gün piyasanın altüst edildiğine şahit olanların "gölge etme başka ihsan istemem" demelerinde şaşılacak bir nokta yoktur. Ama ifrattan tefrite gitmenin de Türkiyeyi hemen hemen yerinde saymaya zorlıyacağından şüphe edilmemelidir. Bir taraftan icra organının elini kolunu bağlamak, diğer taraftan ondan iş, hem de muazzam işler beklemek mümkün değildir.

Mesele bu şekilde vazedilince, ismi kötüye çıkan Millî Korunma Kanununun yerini almak üzere hazırlanan İktisadî Tedbirler Kanunu tasarısını, hiç değilse prensip itibarile, anlayışla karşılamamaya imkân yoktur. Kalkınmanın temel yükünü omuzlarında taşıyan bir hükûmetin, iktisadî hayatın gerektirdiği çabuk müdaheleleri yapabilmek için bazı selâhiyetlere ihtiyacı olduğu aşikârdır. Eğer yarın, hakikaten plânlı bir iktisadî düzene geçilecekse, plânı yürütmekle vazifeli Hükûmete, ya daha geniş selâhiyetler tanınacaktır, ya iktisadî dertlere deva olarak sunulan plân bir vitrin eşyası olarak kalacaktır.

Ne var ki, Hükûmetin Millî Korunma Kanununa dayanan selâhiyetlerini yeni bir isim altında devam ettirme kararı, son derece anormal bir hâdise olarak karşılanmıştır. Biraz da kötü hâtıraların tesiriyle beslenen bir iktisadî romantizm içinde, "Artık piyasa nizamı hâkimdir, bu selâhiyetlere ihtiyaç yoktur" denmekte ve Millî Korunma Kanununun, yerine hiç bir şey konmadan kaldırılması istenmektedir.

Fikir caziptir ve Millî Korunma Kanununun, jandarma zihniyetiyle tatbiki yüzünden ilk bakışta inandırıcıdır. Yalnız Millî Korunma Kanununun bir taraftan enflâsyon yapıp, diğer taraftan fiyatlara "dur" emri vermekten başka bir işe yaramıyacağı sanılmamalıdır. Fiyat mekanizmasını işlemez hâle getiren selâhiyetler, fiyat mekanizmasının iyi işlemesini temin maksadile kullanılabilir. Millî Korunma Kanununun ve yeni tasarının fiili inhisar halleriyle mücadele, ticari usullerin ıslahı, stok yapma, arz ve talep üzerinde müdahele v.s. bakımından Hükûmete verdiği selâhiyetlere, piyasa nizamının aksaklıklarını düzeltmek için en liberal fikirli idareciler bile ihtiyaç duyabilirler. Hele az gelişmiş bir memlekette piyasa mekanizmasının, müdahalesiz veya asgarî bir müdaheleyle bir müddet normal işlediği kabul edilse bile, meselâ sadece hava şartları yüzünden her an büyük muvazenesizlikler ortaya çıkabilir. Hiç bir hükûmetin müsamaha edemiyeceği büyük fiyat yükselmeleri, spekülâsyon ve diğer hâdiseler görülebilir. Hükûmet elbette ki bu durumlarda, derhal müdahele etme imkânına sahip olmalıdır. Kaldı ki, az gelişmiş memlekette bizatihi kalkınma, fevkalâde bir hâldir ve ancak fevkalâde tedbirlerle başarılabilir. O halde bir selâhiyetin kötüye kullanılması, o selâhiyetin lüzumsuzluğunu ispat etmez. Nasıl ki keskin bir kılıcın insanın elini kesmesi, kılıcın körletilmesi için kâfi bir sebep değildir.

Memleket meselelerini mânasız bir romantizmden ve sihirli formüllerin tesirinden kurtularak biraz daha ciddiyetle düşünmek zorundayız. Aksi halde bugün kabuğuna çekilmiş aydınların ihanetinden şikâyet edenler, yarınki nesillerin başka türlü bir ihanet ithamından kendilerini kurtaramıyacaklardır.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Irak

Fısıltı gazetesi

İhtilâlin ilk yıldönümünün bir hafta sürecek olan şenliklerini hâlen büyük bir coşkunlukla yaşayan Irakta kahve, sokak köşeleri, dünyanın en çok haber imal edilen fabrikaları haline gelmiştir. Kahvelerde her 10-15 dakikada bir ortaya atılan haber, derhal hudutları aşmakta, Şam ve Beyruta ulaşmaktadır. Buradan da gazeteler, radyo ve ajanslar vasıtasıyla biraz da şişirilerek dünyaya ulaşmaktadır. Fısıltı gazetesinin dünya çapında bu kadar tesirli çalıştığı başka bir memleket, her halde şimdilik mevcut değildir.

Bu "dünya çapında" gazetenin en son yayınladığı haber, komünistlerin ihtilâlin birinci yıldönümünde bir hükümet darbesi yapacaklarını bildiriyordu. Bağdattaki askerî birlikler hükümet darbesini önlemek için tüfek elde beklemekteydi. Haber gerçekleşmedi. Aksine, Kasım kabinesini genişleterek, hükümette komünistlerin nüfuzunu azaltma yoluna gitti. Petrol mevzuunda, muhtemelen Mikoyan'ın tavsiyesi üzerine çok anlayışlı davranmasına rağmen, Batılıların bir türlü ısınamadıkları Ekonomi Bakanı İbrahim Kubba, Zirai Reform Bakanlığına getirildi. Ekonomi Bakanlığı kaldırılarak selâhiyetleri Maliye Bakanlığına devredildi.

General Kasım
Nüfuz kıran

Maamafih General Kasım, komünistlerin nüfuzunu kırma politikasında fazla ileri gitmedi. Hattâ Kadın Hakları Cemiyetinin başkanı, Komünist olarak tanınan Dr. Nezihe Duleymi, Belediye İşleri Bakanlığına getirildi. Bu jest, Arap dünyasında ilk defa bir kadın bakan tâyin etme arzusu kadar, Kasımın komünistlerden pek fazla çekinmediği şeklinde tefsir edilmiştir. Hakikaten komünistler de İttihad-ül Saab gazetesinde çıkan kapalı birkaç tenkide rağmen, Kasıma karşı açıkça cephe almaktan kaçınmaktadırlar. Bilâkis komünistlerin hâlen başlıca propaganda silâhını "Kasımın ve Cumhuriyetin müdafaası" teşkil etmektedir. Halk arasında reaksiyonerlerin popüler Kasımı öldürmek için komplo hazırlıkları şayiası çıkartılmakta, ondan sonra komünistlerin hâkim bulundukları teşekküller, Kasımın hayatını korumak ve düşmanlara gözdağı vermek maksadıyla nümayişler yapmaktadırlar. Komünist heyetler, muhafızlarının sayısını arttırmasını rica için Kasıma gitmektedirler!

Bu zoraki balayının ne kadar süreceğini kestirmek pek zordur. Şimdilik komünistler kuvvet denemesine yanaşmamakta. General Kasımı yavaş yavaş komünistlerin nüfuzunu azaltacak tedbirler alınmaktadır.

Doğu - Batı

Yarım elma, gönül alma...

Geçen haftanın başında, Cenevre gölünün kıyılarında, Batılı büyüklerin dışişleri bakanlarının yanı sıra İtalyan, Hollanda ve Türk dışişleri bakanlarının görünmeleri Rusların hiç hoşuna gitmedi. Pravda, "Ne o, Dört Büyükler toplantısı mı, yoksa NATO toplantısı mı yapılıyor" şeklinde Kremlinin memnuniyetsizliğini ifade etti. Aslında Cenevrede bir NATO toplantısı yoktu. Ama ufak NATO devletlerinin bir NATO toplantısı yapmak istedikleri aşikârdı. Fakat bu fikir zorla önlenmişti.

Fikir, Batılı küçüklerin, Almanyadan sonra en büyüğü İtalya tarafından ortaya atılmıştı. Pella İtalyan Parlamentosunda da açıklandığı gibi, Cenevre müzakerelerinin arifesinde NATO dışişleri bakanlarını toplayarak, Batı görüşünün müştereken kararlaştırılmasını istemişti. Belçika Dışişleri Bakanı Wigny ve Türk Dışişleri Bakanı bu fikri hararetle desteklediler. Almanyanın görüşü farklıydı. Adenauer, Amerika, Fransa, İngiltere ve Almanyanın en yüksek kademede toplanmasını istiyordu.

Bu fikir üç Batılı büyük arasında

Bir rampadan atılan "Mace" füzesi
İtalyanın imtiyazı

Fatin Rüştü Zorlu
Cenevreye koştu

tasvip bulmadı. Bir NATO toplantısı, Batılıların en çok tesanüt içinde görünmeye muhtaç oldukları bir sırada "buhran atmosferi" yaratacaktı. Rusların bu toplantıyı, politik bakımdan istismar edecekleri muhakkaktı. Yalnız İtalya, fena diretiyordu: "Orta menzilli füze üstlerinin topraklarında kurulmasına müsaade eden yegâne memleket benim; nasıl olur da beni yakından ilgilendiren meselelerde benim görüşüm denilenmez" diyordu. Zaten bizzat Başbakan Segni'nin partisi içinde, sâbık başkaban Fanfani'nin liderliğindeki bir grup, NATO aleyhtarlığına kadar giden bir tavır takınmıştı. Segni hükümetinin, hiç değilse fikri alınarak prestijini yükseltmek lâzımdı. İşte bu sebeple Batılılar, Cenevre Konferansının arifesinde İtalyan Dışişleri Bakanının Cenevreye gelip "ön konferans"a katılmasına hayır diyemediler. Ama İtalyanın çağırılıp diğer "ufak"ların, bilhassa İtalya kadar gürültü çıkaran Belçikanın çağırılmaması huzursuzluğa yol açacaktı. Ama başka care yoktu. Sam Amca, Washington'daki Belçika Sefiri Jean de Bassompierre'i çağırarak gönlünü almaya calıştı. Sefire "üzülmeyin, sizi ve diğer devletleri her türlü gelişmeden haberdar edeceğiz" teminatı verildi. Mesele bu şekilde kapandı ve İkinci Cenevre Konferansı icin İsviçreye gelen Amerika, İngiliz ve Fransız dışişleri bakanları, İtalyan Dışişleri Bakanı Pella'nın iştirakiyle bir toplantı yaptılar. Pella, Zirve Konferansı için en ufak fırsatın kaçırılmamasını ve Batı Berlinin Batı Almanyaya Bağlanmasının düşünülmesini istedi.

Pella hiç değilse, İtalyanın prestijini kurtardığından memnun olarak Romaya döndü. Ama bu arada Türk Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlunun Üç Büyükler tarafından davet olunmadan Pazartesi sabahı Cenevreye geldiği görüldü. Montreux'de göl kenarındaki Palace Hotel'e yerleşen Zorlunun seyahat programı bile belli değildi... Maamafih Zorlu, "küçüklerin hâmisi" rolünü pek benimseyen Fransız Dışişleri Bakanı Couve de Murville tarafından Salı günü öğle yemeğine cağrıldı. Daha sonra Brentano, Lloyd ve Herter ile Zorlunun görüşmeleri temin edildi. Zorlu, Çarşamba sabahı Brentano ile goruştu. İngiliz Dışişleri Bakanı Selwyn Lloyd ile aynı gün öğle yemeği yedi. Akşam üstü de Amerikan Dışişleri Bakanı Herter'i gördü. Anadolu Ajansı, bu temasların "çok faydalı" olduğunu bildirdi. Zorlu Batılı üç dışişleri bakanına herhalde daha geçenlerde Amerikada Colgate Üniversitesinde açıkladığı görüşlerini tekrarladı. Doğu-Batı arasındaki buzların çözülmesinin Amerikanın savunma ve dış yardım gayretine tesir edebileceğini düşünen Türk Dışişleri Bakanı, Amerikalı Gazeteci Alsop'un bir fikrine iştirak ederek, Rusların Batılıların dikkat nazarını Cenevreye çevirip Orta Doğu ve Afrikada rahatça icrayı faaliyet etme gayesini güttüklerini belirtti. Rusların hedefi Afrikadaydı. Afrika yolu da Orta Doğudan geçiyordu. Orta Doğunun kalesi Türkiye idi, Türkiye kuvvetli olmalıydı. Tabii ki bütün bu mülâhazaların varış noktası, ismi açıkça söylenmese bile "dış yardım"dı. Zeki Türk Dışişleri Bakanı, bütün yolları Romaya çıkartmasını

Christian Herter
Büyüklerin en büyüğü

Conrad Adenauer
Zirveye tırmanıyor

doğrusu çok iyi biliyordu.. Bu bakımdan, ilerdeki günler için "zemini yoklama ve hazırlama"da ileri gitmiyen "gayri resmi" Cenevre temasları, Anadolu Ajansının da belirttiği gibi, "faydalı" oldu. Böyle bir fayda için de protokol kaidelerinin emri vâkilerle biraz zorlanması elbette ki mühim değildi.

İkinci Cenevre konferansı

Dışişleri Bakanı Zorlu ile Batılı üç dışişleri bakanının ayrı ayrı görüşmeler yaptığı sırada, İkinci Cenevre Konferansı başlamış bulunuyordu. Konferansın ilk günleri hiç de ümit verici olmadı. Batılıların plânı, Berlin meselesinde geçici bir anlaşma elde etme noktası etrafında toplanıyordu. Bu anlaşma, Batılıların Berlin üzerindeki hakları üzerinde hiç bir değişiklik yapmıyacaktı. Sonra Rusya, Batılıların başları üzerine Damoklesin kılıcı gibi sallandırdığı "Anlaşmazsanız, 18 ay sonra Doğu Berlini Doğu Almanya hükümetine terkediyorum" tehdidinden vazgeçmeliydi. Ama Rus Dışişleri Bakanı Gromyko, bu mevzularda tâvize yanaşmadı. Doğu ve Batı Almanya temsilcilerinden müteşekkil bir komisyon teşkilini ve bu komisyonun Almanyanın birleştirilmesini hazırlıyacak müşahhas teklifler getirmesini istedi. Teklif, Adenauer'i kızdırmaktan çekinen Batılılar tarafından hiç değilse açık toplantılarda şiddetli bir muhalefetle karşılandı. Hele Rusyanın Cenevredeki gizli toplantılara, Doğu Almanya temsilcisinin de katılmasını istemesi havayı büsbütün bulandırdı. Hâlen Dörtler, dışişleri bakanlarının kaldıkları villâlarda verilen bol şampanyalı, şaraplı ziyaretler es-

nasında gizli görüşmeler yaparak, havayı yumuşatmaya çalışmaktadırlar.

Gizli görüşmeler ya Berlin üzerinde mütevazi bir anlaşmayla, ya da tam bir anlaşmayla sona erecektir. Müşahitler, her iki şıkta da sonbaharda Zirve Toplantısı yapılacağı kanaatindedirler. Hattâ Batılıların, Berlin meselesini Alman meselesinden ayırmama hususundaki ilk taahhütlerinden dönerek, münhasıran Berlin meselesine eğilmelerine kızan Adenauer, Dışişleri kademesindeki toplantıya son verilmesini ve Doğu-Batı arasındaki ihtilâflı diğer meseleleri inceliyerek bir Zirve Konferansının derhal yapılmasını istemektedir.

İran

Kopmayan bağlar

Pariste Pazar günleri çıkan meşhur "France Dimanche" gazetesinin verdiği bir haber, Şahla Süreyya arasındaki romantık trajediye üzülenlerin yüreklerine su serpti. Gazetenin Tahran muhabiri Fréderic Sands aylarca önce verdiği bir haberi tekrar teyid ediyor ve Şahın Süreyya ile yeniden evlenmek niyetinden vazgeçmediğini bildiriyordu. Güzel kraliçeye ait boy boy tabloların hâlâ Tahrandaki sarayın duvarlarını süslediği, kır saçlı hükümdarla genç dul arasında -2 binden fazla kilometre mesafeye rağmen- sık sık telefon muhaverelerinin cereyan ettiği malûm olduğuna göre, bu haberi de normal karşılamak lâzımdı. Fakat bir taraftan da Süreyya İsfendiyari'nin Romada Orsini'yle geçirdiği günler hakkında türlü dedikodular ortalığı kaplamış, hattâ müstakbel bir evlenmeden bahsedilmeğe başlanmıştı. Fransız gazetesi, bu durum karşısında, yalnız Tahrandan gelen haberlerle iktifa etmemiş, en acar iki muhabirini Gérard de Villiers ile Gaston Hamel'i, hikâyenin Roma safhasını aydınlatmak üzere, İtalya'ya yollamıştır.

Muhabirler, önce Prenses Raimondo Orsini ile görüştüler. 26 yasındaki yakışıklı prensle dul kraliçe, geçen Noel'de meşhur kayak merkezi Saint - Moritz'de tanışmışlardı. O zamandan beri muhtelif vesilelerle buluşan iki genç birbirleriyle iyice anlaşmışlar, kısa zamanda senli benli olmuşlardı. Orsini'ye göre, aralarında olup bitenler hicbir zaman bu safhadan öteye geçmemişti. Süreyyanın, geçen baharda Romaya geldiği gün Orsini'yle buluşması ve hemen hemen bütün vaktini onunla geçirmesi de bu yakın arkadaşlığın tabii bir neticesiydi. Genç prens, "bundan daha normal ne olabilir? Süreyya gayet iyi arkadaşımdır; Romaya geldi; şehri tanımıyordu, ben de, arkadaşlık icabı kendisini gezdirdim" diyor ve evlenme plânlarının neden suya düştüğü hakkındaki sualleri de "zaten öyle bir plânımız yoktu ki" şeklinde cevaplandırıyordu.

Orsini'nin kesesi

Mesele hiç de genç prensin söylediği kadar basit değildi. Süreyya ile arasındaki münasebetlerin basit bir arkadaşlıktan çok daha ileri safhalara ulaştığı herkesin malûmuydu. Bir defa, sekiz günlük bir Kapri sefası vardı ki, Orsini bu safhayı meskût geçmekle mevcut şüpheleri büsbütün arttırmıştı. İki "arkadaş" cennet adanın gece kulüplerinde yanak yanağa dansetmişler, dağlarda romantik gezintilere çıkmışlar, meşhur "Canzone del Mare - Deniz Şarkısı" havuzunda "su oyunları" oynamışlardı. Quisiana otelindeki odaları da yanyanaydı. Bazı gezintilere Süreyyanın annesi de katılıyor, böylece klâsik "kız - damat - kaynana" triosu tamamlanmış oluyordu.

Bütün bu buluşmalar sırasında en çok dikkati çeken taraf, genç dulun yüzündeki melânkolik ifadeydi. İlk zamanlar bu ifadeyi, müstakbel projeler karşısında Papalık tarafından çıkarılan güçlüklerin verdiği üzüntüyle izah edenler oldu. Hakikaten, Orsini ailesiyle Vatikan arasındaki asırlık bağlar, genç prensin evlenebilmesi için Giovanni XXIII ün müsaadesini zaruri kılıyordu. Süreyya müslümandı ve katolikliği kabul etmek istemiyordu. Orsini de bir müslümanla evlenip evlenmemek hususunda hayli mütereddütti.

Yakışıklı prensi tereddüde düşüren bir başka nokta da para meselesiydi. Çıkarılan bütün rivayetlere rağmen, Raimondo Orsini pek zengin bir adam değildi ve Süreyya gibi fazla para harcamağa alışmış biriyle evlenmek kendisini kara kara düşündürüyordu. Doğrusu, altındaki küçük Fiat marka otomobil bile "prens arabası" sayılmazdı. Genc Orsini'nin bütün geliri Emilia caddesindeki bir apartmanın kiralarından ibaretti.

Şahane alâkalar

Fakat, sabık kraliçenin yüzündeki melânkolik ifadeyi yaratan sebepler çok daha derindeydi. Orsini'yle olup bitenlere rağmen, genç dul, Şahı bir türlü unutamamıştı. Üstelik, Tahrandaki yalnız adamın kendisini hâlâ sevdiğini biliyor ve bundan gurur duyuyordu. Boşanmalarından beri geçen hayli uzun müddet ve hükümdarın etrafında dönen sayısız heveslilere rağmen, İran tahtının müstakbel kraliçesi hâlâ belli olmamış, Süreyyanın geri gelişini sağlayacak yollar kapanmamıştı. Şehinşah Rıza Pehlevi ablasının bulup getirdiği bütün namzetlere omuz silkmişti. Bu reddedilen güzellerin başında, ondokuz yaşındaki İranlı güzel Leylâ Mitrah Fallah geliyordu. Ayrıca, ilk Mısırlı kraliçenin arkadaşı Âzan Zangâner ile güzel vücutlu Safiye Afgani de "Süreyyanın yerini tutamıyanlar" arasındaydı. Tabii, teklifleri kabul etmeyen Avrupalı prensesleri de hesaba katmak gerekmektedir.

Fransız gazetecilerin bildirdiklerine göre, Şah eski karısı üzerindeki himayesine âdeta baba sevgisini andıracak bir rikkatle devam etmektedir. Roma dedikoduları üzerine, Şahın emriyle gönderilen maliye uzmanları müstakbel zevcin sabık kraliçeyi malî bakımdan taımin edip edemiyeceğini araştırmışlar, vaziyeti mufassal bir raporla Tahran'a bildirmişlerdi. Şahın "sabık zevcem istediği kimseyle evlenmekte serbesttir" şeklindeki tebliğini yayınlaması da işte tam bu sıraya rastlamaktadır. Süreyya, bu tebliğin edasında bir müsaadeden ziyade bir ihtar saklı olduğunu sezmekte gecikmemişti. Genç

Şah ve Süreyya mesut günlerinde
Geri gelecek mi?..

dul, hemen kaleme sarılıp eski kocasına mektup yazmış, bu nazik ve kendi istikbalini düşünerek neşredilen ihtara uyacağını, Orsini ile evlenmiyeceğini bildirmişti. Süreyya, işin bundan sonraki safhasını, yani durumu Orsini'ye anlatmak meselesini de gayet ustalıkla halletmiş, iki genç arasında tatlı başlayan arkadaşlık tatlı bir şekilde sona ermişti. Talihin tuhaf bir tesadüfü olarak, Süreyya'nın bu kara haberi Orsini'ye bildirmeğe giderken bindiği Chrysler marka araba, kendisine vaktiyle Şah tarafından hediye edilmiş olan ve o gün Almanyadan İtalyaya gelen arabaydı.

Genç prensle sabık kraliçenin münasebetleri bakımından "kara haber" mahiyetini taşıyan bu şahane aláka aslında Süreyyayı pek sevindirmişti. O da Tahrana tekrar dönmek, unutamadığı saltanat günlerine kavuşmak istiyordu. Şehinşah, kendisiyle görüşenlere, eski karısıyla tekrar evlenmeğe katî şekilde karar vermeden önce doktorların nihai raporunu beklediğini bildirmişti. Saraya çok yakın kimselerle konuşan Fédéric Sands'ın yazdığına göre, Şahın hiçbir kadından oğlan çocuk edinemiyeceği tıbben sabit olursa, Süreyyanın Tahrana dönmesi birgün meselesi hâline gelecektir. Bu bakımdan, Saray Mabeyincisi Karagözlünün -Azeri Türklerindendir- geçen haftalarda Romada gözükmesi ve eski kraliçeye Şahtan bir mesaj getirmiş olması mânidar sayılmaktadır.

Süreyyanın dedesi

Avrupadaki gazeteler, mecmualar, Şahla ve Süreyya ile alâkalı haberleri henüz baş sütunlarından eksik etmemektedirler. İranın siyasi istikbali gibi uzun vâdeli bir endişe neticesinde olsun, veya aşk hikâyelerine karşı duyulan merak saikiyle olsun, her iki tarafın da niyetleri inceden inceye tahlil edilmekte, durumları ortaya konmaktadır. Şimdi de İtalyanın en büyük haftalık dergisi "Tempo", -herhalde eski kraliçenin pek de zannedildiği kadar vefakâr olmadığını göstermek arzusuyla olacak- Süreyyanın dedesini nasıl sefalet içinde bıraktığını uzun uzun anlatmaktadır. Bu 84 yaşındaki yarı felçli ihtiyar Doğu Almanyanın Feldberg şehrinde yaşamaktadır. Vaktiyle hayli zengin bir fabrikatör olan Franz Karl, Rus işgalinden sonraki sıkıntılı günlerde elindeki kimya fabrikalarını yok pahasına satmak zorunda kalmıştı. İran kraliçesi olan torunu Süreyyanın eninde sonunda yardımına geleceğini ve kendisini sefaletten kurtaracağını sanan ihtiyar adam, zaman zaman bir iki kartpostal veya imzalı fotoğraftan başka birşey almamıştı. Kardeşi, yani İsfendiyar Bahtiyari ile evlenen ve Süreyyanın annesi olan Eva Karl da kendisini unutmuştu. Fakat bugünlerde 84 yaşındaki ihtiyarı asıl üzen şey, ne içinde bulunduğu kötü şartlar, ne de kendisine karşı gösterilen alâkasızlıktır. Bir taht uğruna torununa reva görülen muamele onu herşeyden çok üzmektedir.

KİTAPLAR

MÂNİLERİMİZDEN

(Hazırlıyan: İlhan Başgöz. Ankara, Dost Yayınevi, 1959. 61 Sayfa. Fiyatı 2 Lira. "Dost Yayınları: Sayı: 8")

Halk edebiyatımızın en yaygın şekillerinden biri olan mâniler üzerine çeşitli derleme kitapları çıkmıştır. Bunlardan en yeni ve en geniş olanı Niyazi Esetin 1944 de yayımladığı "Mukayeseli ve neşredilmemiş mâniler" adlı kitabıydı. Folklor araştırmalarıyle tanınan İlhan Başgöz, "Mânilerimizden" adlı küçük boydaki kitabında gerçi sadece yüz kadar mâni veriyor, fakat bunların bir yandan mânilerin hemen bütün kullanılış sahalarını gösterenlerinden, hem de daha çok şimdiye kadar neşredilmemiş, ağızdan ağıza dolaşanları arasından seçilmesine çalışmış. Kitabın başında yer alan, kısa fakat çok özlü bir önsözde, mânilerin bilhassa cemiyet içindeki rolü, hattâ günlük yaşayışın ihtiyaçlarına nasıl karşılık verdiği anlatılmaktadır. İlhan Başgöz bu hususta diyor ki:

Mâniler, törenlerde, eğlencelerde, inanışların ve adetlerin arasında, sevişme ve haberleşme gibi insan münasebetlerinde vazifeler yüklenmiştir... Taşra delikanlısı sevgilisine çok defa mânilerin diliyle açılır; sevdalısının davranışını da gene bir mâniden öğrenir. Bu yönleriyle mânilere sevda habercileri de denebilir. Sevişmeyi, serbestçe konuşup anlaşmayı sıkı yasaklara bağlıyan toplum, düğünlere derneklere; ekin biçimi, bulgur çekimi gibi ekonomik faaliyetlere; Hıdrellez eğlencelerine mâni söylemek geleneğini sokmakla âdeta yasakların kapısını aralamıştır... Böyle eğlencelerin bir kısmında erkeğin ve kızın bir arada bulunması, söylenen mâninin önemini bir kat daha arttırmıştır. Beraber bulunulmadığı zaman ise köylerimizin sosyal bünyesi, sevişenlerin yardımına yetişmiş, onların haberleşmesini kolaylaştırmıştır. Bitişik avlular, alçacık duvarlar, üzerine kolayca çıkılabilen damlar, camsız pencereler, gizli takipleri ve konuşmaları kolaylaştıran ışıksız, elektriksiz sokaklar, müşterek köy çeşmeleri, kadını bile yazıya yabana çeken iş hayatı mânilerin alınıp verilmesine çok uygun gelen şartlardır. Mânilerimizde çok sık görülen "Sağlığımda gelmedin bâri can verende gel!"; "Ben sana varır mıyım köpekten korkan oğlan"; "Saat üçte gelirim kapıyı sürmeleme"; "Kız ben seni sararını korkuyom hükümetten"; "Bir bahanen yok ise yalandan hastalan gel"; "Senin aldığın para benim süsüme yetmez"; "Al dı beni kaç oğlan, istemem düğün müğün"; "Git babanın elini öp beni sana verecek" gibi ifadeler mânilerin bu haber alıp verme vazifesini nasıl yaptığını gösteren en iyi örneklerdir...

Yazar, ayrıca, mânilere, bazı eğlenceler sırasında halk tarafından nasıl sihirli bir kuvvet atfedildiğini de açıklıyor. Fakat mânilerin en mühim tarafının, edebiyatımızın hemen hiçbir kolunda rastlanmıyacak şekilde, sevgiyi en müşahhas yoldan anlatan bir şiir çeşidi olduğuna dikkati çekiyor. Sevgi, hasret, kıskançlık, şüphe, yalvarma gibi çeşitli duygular mânilerde en sık rastlanan temalardır. Bununla birlikte, insanlar arasında en yaygın ve şiddetli duygular üzerine kurulmasına rağmen mânilerin "şiir" olarak pek azının bir değer taşıdığı görülmektedir. Bu bir yandan mâninin çok dar olan çerçevesine bu kadar geniş duyguları sığdırmaktaki güçlükten -çok kere mâninin dört kısacık mısraının yalnız ikisinden faydalanır, öbür ikisi bir çeşit "doldurma" vazifesi görür-, bir yandan yukarıda belirtildiği gibi mânilere şiirin dışında vazifeler yüklenmesinden -haberleşme, niyet v.s. gibi-, bir yandan da son derece yaygın olan mânilerin halk arasında gördüğü geniş rağbetten, mâni "düzme"nin bir âdet haline gelmesinden dolayı, her önüne gelenin mâni söylemeğe çalışmasından ileri gelse gerek.

YENİ MİZAH HİKÂYELERİ ANTOLOJİSİ

(Hazırlıyan: Ferit Öngören. İstanbul, Gar Yayınları, 1959. 223 Sayfa. Fiyatı 600 Kuruş. "Gar Yayınları Mizah Serisi: 3 - 4")

Yazı hayatımızın son on yıldır en canlı ve hareketli sahası olan mizah edebiyatımızın hikâye kısmını tanıtmak için hazırlanan bu antolojinin baş tarafında yer alan özlü bir girişten, mizah hikâyelerinin meydana getirilişi, başarı ve başarısızlık sebepleri anlatılıyor.

Antolojinin hazırlayıcısı, istidatlarını mecmua ve gazetelerin ücretli memurları olarak körleten mizah yazarı bolluğu içinde, haklı olarak, kitaba alınmaya değer ancak beş isim bulabilmiş. "Yeni mizah hikâyeleri antolojisi"nin 75 sayfası, yavaş yavaş yorgunluk alâmetleri göstermeye başlıyan ve bunun farkına varıp arada bir silkinen Aziz Nesine ayrılmış. Yazılarının ve bunların kitap haline gelenlerinin çokluğu, Aziz Nesinin verimliliği gözönünde tutulursa bu cömertçe hareket yerinde sayılabilir. Ama ondan sonra en çok sayfayı tutan -57 sayfa- Rifat Ilgaz için aynı şey söylenemez. Şüphesiz, "Hababam" sınıfının ilk cildi, yatılı okul hayatı üzerine yazılmış mizah hikâyelerinin en iyisidir. Ama aynı eserin öbür ciltleri ile Ilgazın öbür eserleri aynı başarıyı tutturamadıkları için, meselâ kendisine 31 sayfa ayrılan Adnan Veli Kanıka göre, antolojide nisbetsiz bir yer tutuyor.

Antolojide Öngören, ilerisi için ümit verici gördüğü iki yazardan, N. Vedat Saygel ile Sümer Sümerden verdiği iki örnekle kitabını kapatıyor.

K A D I N

Uzunu kısa, kısayı uzun gösteren moda

Terzi mucizesi!.

Moda

Kısa boy, uzun boy

Kısa boylular hiç bir zaman uzun boylu bir kimsede görüp de beğendiği modeli tatbik etmeğe kalkmamalıdır. Hevesi yarıda kalır, hayal kırıklığına uğrar. Çünkü, uzun boyluların rahatça giydikleri bazı biçimler kısa boylularda aynı şekilde zarif ve güzel görünmeyebilir. Kısa boylular hiç bir zaman ayrı renklerde etek bluz veya ceket giymemelidirler. Etekler daima modanın kabul ettiği boydan biraz daha uzun olmalıdır. Bolerolar, geniş yakalar ve beden kısmı kesilerek şekil verilen modeller bu tipler için değildir. Boynu kısa olanlar yakalarını biraz aşağıdan takmalıdırlar. Çiçek takılmak istenirse, küçük bir şey tercih edilmelidir. Bu yıl çok moda olan kalın kemerlerden de kaçınmak icabeder. Beyaz ve kırmızı renkler kısa boyluları şişman gösterir. Kenarlı şapkalar ve son günlerde Prenses Margaret'in beğenip tercihan kullandığı tepesi basık az kenarlı şapkalar kısa boylular için hiç de elverişli değildir. En iyisi tepesi yüksek ve başa oturan şapkaları giymektir.

Normalden uzun boyluların da giyimlerinde bazı hususlara dikkat etmeleri icabeder. Enine çizgili elbiseler, kalın kemerler pek âlâ boyu daha kısa göstermeğe yardım edebilir. Biçki ve dikişdeki enine hatlar, mübalâğalı cepler, boyun aşırı uzunluğunu kapatır. Koyu renk elbiselerle kullanacakları kalın kemerler istenilen görünüşü verebilir. Yüksek topuklu ayakkabı giymemek şarttır. Gece elbiseleriyle bile çok az topuklu ayakkabılar giyilmelidir. Geniş kenarlı şapkalar bu tipler içindir.

İyi giyinmek elbiselere değil, onları giyiş tarzına bağlıdır. Pahalı kumaşlarla en iyi terzilerin elinden çıkmış, fakat vücudun hataları gözönünde bulundurulmadan giyilmiş bir elbisenin, değerinden ötürü güzel görüneceği iddia edilemez.

En rahat giyimin tercih edildiği bu yaz günlerinde, hafif ve kullanışlı kumaşlardan yapılacak, tipe uygun bir kaç elbise zerafet ve güzellik için kâfidir.

La Bruyere'nin dediği gibi "Çirkin kadın diye birşey yoktur. Yalnız güzel görünmesini bilmeyen bazı kadınlar vardır".

Sosyal Hayat

Sevilmenin şartı

Birçok kimselerin bir arada bulunduğu toplulukta, çeşitli kimselere içlerinden kimi tercih ettiklerini soracak olursak, alacağımız cevap o toplulukta birkaç kişinin lehine ola-

cağı gibi, sevilmeyen hattâ herkesin antipati duyduğu kimseler de vardır.

Sevilenin başlıca hususiyeti terbiyeli ve nazik olmasıdır. Münasebet kurduğu kimselere her şeyden önce saygı ve anlayış göstermesidir. Nezaket ve terbiye bu temele dayanır. Nezaketin hakiki mânası temas edilen kimselere karşı kendi şahsını öne sürmeden saygı göstermektir. Nezaket ister duygularımızın tesisiyle olsun, ister belirli kaidelere dayansın her zaman hürmet ve saygıyı telkin eder.

Her cemiyetin ayrı bir ahlâk ve terbiye anlayışı olduğu gibi, bu anlayış zamanla değişebilir de. Yaşlıların ayıp diye yasak ettikleri bazı şeyler pek sağlam bir izaha dayanmazsa, gençler tarafından umursanmayabilir. Meselâ, ıslık çalmak, ayak ayak üstüne atarak oturmanın eski terbiyeye göre ayıp olduğunu gençlere kabul ettirmek zordur. Çünkü, eskiye nazaran daha rahat hareket eden gence bazı hareketleri için ayıp denirken, makul bir izah tarzı bekliyecektir. Bunu yapamadığımız müddetçe de hareketinde ısrarlı olacaktır.

Gerinmek ve esnemenin ayıp sayıldığı herkesçe bilinir. Şüphesiz, bu hareketleri, insan kendi kendine, yabancı bir kimsenin bulunmadığı yerde yaparsa ayıp sayılmaz. Aksi halde, günün her saati ölçülü geçmek zorundadır. Gerçi ayıp denen şeyin, insanın kendi kendine bile yapmaktan çekineceği her hangi bir hareket olduğunu söyleyen düşünürler olmuştur ama, bu kaideye uygun hareket edenlerin sayısı herhalde pek fazla değildir. Nitekim her şeye rağmen, bazı kimseler toplulukta elleriyle ağızlarını kapatmak nezaketini göstererek esnerler. Elle ağzı kapatmanın esnediğini belli etmemek kaygısından ileri geldiğini sanırız. Eli ile ağzını kapatan kimsenin niyeti bu olduktan sonra, böyle anlamak da yerindedir. Kimsenin sıkıntı ve yorgunluğunu bir başkasına hissettirmesi, onu da sıkıcı tesiri altında bırakması doğru değildir. Ama bilir misiniz ki, bu elle ağızı kapatmak çok eski bir inanıştan ileri gelmektedir. İnsanlar eskiden cinlerin ağızdan girip çıktığına inanırlarmış, zamanla insan buna da en akıllıca ve en uygun mânayı vermesini bilmiş: Nezaket... Hele bir de esnerken insanın ne kadar çirkinleştiğini düşünürsek...

Yer yüzünde birbirleriyle münasebet kuran ilk insandan beri, bu münasebetleri düzenlemek için bir çok terbiye ve nezaket kaideleri konmuştur. Bu kaidelerin cemiyetin tekâmülüne göre değişmesi ve tatbik edilir hale getirilmesi lâzımdır.

Kızmağa Hakkımız Var mı?

Fatma ÖZCAN

Memleketimizde çeşitli sahalarda başarı kazanmış, isimlerini duyurmuş bir çok değerli kadınlarımız olduğu halde, umumi kanaat gene de erkeklerin kadınlardan üstün olduğu fikrinde birleşir. Topluluklarda çok zaman bu mevzuun münakaşası yapılır ve topluluğun seviyesine göre kadının erkekten daha az kabiliyete sahip olduğunu göstermek için çeşitli misaller verilir, yüz yıllar öncesinin düşünce tarzından doğan tâbirler söylenir. Yahut, erkekler memleket ve dünya meselelerini kendi aralarında konuşmaya başlayıp, kadınları kendi hallerine bırakırlar. Bunda da alttan alta, farkında olmadan, alışkanlıkla küçümseme vardır.

"Herkes lâyık olduğu muameleyi görür" derler. Bu sözü çürütmek pek mümkündür ama, kadın hakları mevzuunda düşünürken, üstün körü de olsa, bir mânaya göre doğruluğunu kabul etmemek elde değildir.

Haklarımızı kazanmak için mücadele gücüne sahip olmazsak, değerlerimizi en yakın çevremize kabul ettiremezsek, kimden şikâyetçi olabiliriz? Dünya sulhu, silâhsızlanma toplantıları, fezaya fırlatılan füzeler, birden fazla kadın alma, kara çarşaf giyme gibi cemiyet problemlerini benimsemediğimiz, gerektiği zaman karşı koymadığımız, haklarımızı kıskanç bir titizlikle korumadığımız müddetçe, kendimize karşı suçlu sayılmaz mıyız?

Kadını erkeğin yanında zayıf görmek, erkeğin her türlü üstünlüğünü itirazsız kabul etmek, yıllardan beri alıştığımız, milli görgü haline getirdiğimiz bir gelenektir.

Doğu ve Batı memleketlerinde, bu günün kadını kendini cemiyete kayıtsız şartsız tanıtır ve sonsuz haklar temin ederken, moda evlerinin, berberlerin süslü birer bebek haline getirdiği kadınlarımızı, fikren kalkınmağa, cemiyet işlerine yardımcı yapmağa, memlekete faydalı kadın ve ana olmağa davet etmemiz icabeder kanaatindeyim.

Günün bütün saatlerini boşuna harcıyan, tek meşgalesi süs, oyun ve çene çalmak olan bir kadın memleket ve dünya meselelerine kapalı kaldığı, devrin anlayışına sırt çevirdiği kendisiyle cemiyet arasına kadınlığı duvar olarak ördüğü müddetçe, kocasına arkadaş, çocuğuna önder ana ve nihayet memleketine faydalı insan olamıyacağı pek tabiidir.

Cemiyetin düzeni bakımından kadının kalkınıp, önderlik etmesine süratle ihtiyacımız olduğu inkâr edilmez bir hakikattır.

Yalnız kadın fikri kalkınmaya davet edilirken, öz yapısının inkâr edildiği, kadınca duygu ve davranışların, zerafetin yerine, meslek sahibi bazı kadınlarımızda görüldüğü gibi aşırı sadelik ve duruluğun tavsiye edildiği sanılmamalıdır.

Kadın her şeyden önce kadın olduğunu unutmadan, işgal ettiği yeri değerleriyle doldurmayı, süsünü fikirle zenginleştirmeyi, davranışlarında şuurlu olmayı gaye edinmelidir.

Unutmamalı ki, her kadın kabiliyetleri nisbetinde hak ve hürriyetlere sahiptir.

Sağlık

Güneş banyosu

Güneş, çocuğun uyuması, mama yemesi, hava alması kadar ehemmiyetli bir ihtiyacıdır. Yalnız üç aylık olmadan bebeği güneşe çıkarmak doğru değildir. Çocuk zayıf ve hasta ise doktora danışmak şarttır. Güneş banyosuna başlamadan bir kaç gün önce, oda içerisinde çırıl çıplak soyarak hassas derisi hava temasına alıştırılmalıdır.

1 - 2 nci gün yalnız ayak bileklerine kadar 5 dakika, 3 - 4 üncü gün ayak bileklerine kadar 10 dakika, dizine kadar 5 dakika yani hepsi 15 dakika. 5 - 6 ncı gün ayak bileklerine kadar 10, sonra dizlerine kadar 10, beline kadar 5 dakika hepsi 25 dakika. 9 - 10 uncu gün beline kadar arkadan ve önden 15 er dakika hepsi 30 dakika. 11 - 12 nci günler aynı 13 - 14 üncü günler de beline kadar arkadan ve önden 20 şer dakika hepsi 40 dakika olmak üzere devam edilebilir.

Güneş banyosunda çocuğun başının gölgede kalmasına bilhassa dikkat edilmelidir. Eğer güneş bebeğin derisini tahriş ederse, hemen vaz geçilmeli ve bir doktora müracaat edilmelidir.

CEMİYET

Geçen hafta perşembe günü, akşam üzeri, Büyükderedeki Piyasa caddesinde piyasa yapmağa çıkanlar Vehbi Koça ait büyük köşkün önünde duran arabalardan hep üniversite profesörlerinin indiğini görünce durumu bir hayli yadırgadılar. Hayırsever iş adamının şimdiye kadar tertiplediği toplantılara, kokteyllere her çeşit "meşhur"un geldiği görülmüştü ama, akademik kefenin içtimai terazide bu kadar ağır basışı ilk defa oluyordu. Mamafih, bundan sonraki "hayır işi" olarak Vehbi Koçun aklından neler geçtiğini bilenler, üniversite -ve bilhassa İstanbul Hukuk Fakültesi ile Koç münasebesi arasındaki bu yakınlaşmayı izahta güçlük çekmediler. Şimdiye kadar talebe yurdu, Göz Bankası gibi işlere para ayıran tanınmış milyoner, artık, tıpkı Amerikada olduğu gibi, bir "Koç Vakfı" kurmak ve ilmin ilerlemesine yardım etmek niyetindedir. Bu işe ayrılacak paranın şimdilik yedi milyon lira olacağı söylenmektedir.

★

Küçük yalıdaki evinde setten düşen Maliye Bakanı **Hasan Polatkanın** omuz kemiği kırıldı. Kaza, başta **Adnan Menderes**, herkesi üzdü. Maliye Bakanı, doktorların tavsiyelerine uyarak, ameliyat olmak üzere Cuma günü uçakla Almanyaya hareket etti. Temennimiz, bakanın sür'atle şifa bulmasıdır.

★

B. M. M. Başkanı **Refik Koraltanın** Amerikalı gelini **Shirley Koraltanın** Cadillac marka otomobilinin yurda ne şekilde girdiği, C. H. P. milletvekillerinden **Recep Dengin**in sual takririnden sonra umumi bir merak mevzuu haline geldi. Şimdi meraklılar, Denginin takririnin Meclis gündemine alınmasını bekliyorlar.

★

Gelen haberler, İngiltereden ithal edilen şişesi 65 liralık viskinin köylüler tarafından rakının pabucunu dama attıracak kadar sevildiğini gösteriyor. İskoçyalı içki, bizim pastırma, sucuk ve cacığımızla pek iyi arkadaşlık ediyormuş... Şimdi iktisatçılar yeni bir parti daha viski ithalinden haklı olarak endişe ediyorlar.

★

Ankara Koleji basketçilerinden **Sevgi Turanlı** ile şair, gazeteci, matbaacı ve Ajans Türkün sahibi **Necdet Evliyagil**, Cuma akşamı Ankara Palasta yapılan muazzam bir düğünle evlendiler. Mes'ut çiftin şahitliklerini **Tevfik İleri** ile **Sıtkı Yırcalı** yaptılar. Düğünün en neş'eli ve mes'ut siması muhakkak ki Ziraat Bankası Umum Müdürü **Mithat Dülge** idi.

★

Bu hafta Türkiyenin en tanınmış iş adamlarını Kilyostaki meşhur "turistiko - akademik" kampta bulmak mümkündü. **Nejat Eczacıbaşı, Halis Kaynar** ve Koç Şirketi müdürlerinden **Behçet Osmanoğlu** Amerikalı profesörlerle başbaşa verip Türkiyede hususi teşebbüsü daha da kazançlı hale getirmenin yollarını aradılar. Bu arada Odalar Birliği Genel Sekreteri **Cihat İren** ile Etibank Genel Müdürü **Burhan Ulutanın** da toplantılara katılmasıyla münakaşaların hayli hararetlendiğini tahmin etmek güç değildi. Aralarında Lübnanlı ve Mısırlı profesörler ile **Osman Okyarın** da bulunduğu ilim heyeti, müthiş sıcaklar yüzünden açık havada konuşmayı tercih ettiğinden, toplantıdaki şen kahkahaları deniz kıyısından bile duymak mümkün oldu. Bilhassa Etibank Genel Müdürü -Beyfendiyle ve Ankarayla telefon konuşması yapmadığı zamanlar- çok neşeli gözüküyordu. Böyle sık sık rahatsız edilişlerden ne kadar şikâyetçi olduğunu akademisyen dostlarına anlatırken Genel Müdürün hayli keyiflendiğini gören otel müşterileri, "böyle şikâyet dostlar başına" diye düşündüler.

Ulvi Yenal, Hasan Polatkanı uğurluyor

Acil şifalar

★

Geçenlerde Fransız Hükümetinin davetlisi olarak Fransada iki haftalık bir gezinti yapan 9 Türk gazetecisinin dönüşte naklettikleri hikâyeler, seyahate katılmıyan arkadaşlarının bu yüzden duydukları üzüntüyü kahkahalarla eritiyor. Bu hikâyelerden hele bir tanesi pek önemlidir... Kafileye dahil olan **Peyami Safanın** reismiş gibi hareket etmesi, yaşından dolayı önce uysallıkla karşılanır. Ama Parise varılıp, "Reis bey" Türk gazetecilerinin ikametine tahsis edilen Cayré otelini beğenmeyince iş değişir. Peyami Safa mihmandar Monsieur **Claude Mantel'e** "Türk gazetecilerinin oteli beğenmediğini ve eğer şerefleriyle mütenasip bir şekilde ağırlanacakları bir başka otel temin edilmezse, heyetin derhal İstanbula döneceğini" söylemesi üzerine, gazeteciler üstada nezaketle her koyunun kendi bacağından asılmasının daha münasip olacağını ve bir şikâyeti varsa kendi adına konuşmasını hatırlatırlar. Böylece tek başına kalan Peyami Safa, öfkeyle mihmandara döner ve Cayré otelinde kalmak için iki şart teklif eder: Ya de Gaulle bir temsilcisini göndererek özür diliyecek veya Fransız İstihbarat Bakanı istifa edecektir.

Tipik ve Fransız olan Monsieur Mantel bu sert protestoyu diplomatça karşılar: Birincisi, General de Gaulle Madagasgar seyahati ile son derece meşguldür; bir temsilci göndererek özür dilemeye ihtimal ki vakit bulamıyacaktır. İstihbarat Bakanına gelince, hâlen evinde Cenevre Konferansının yorgunluğunu çıkarıyor ve bakanlığa kadar gidip istifasını vermeye razı olsa bile buna takatı yetmiyecektir. Adamcağız cidden çok, çok, pek çok yorgundur.

İzahat Peyami Safayı tatmin etmiş olmalı ki, üç gün daha Cayré otelinde kalır ve program tamamlanıncaya kadar bir daha İstanbula dönmekten bahsetmez.

★

İstanbul Hilton Oteli bu yılın 6 aylık devresinde yabancı turistlerden 737.326 dolar tutarında yabancı döviz tahsil etmiştir. Halbuki geçen yıl, aynı devre zarfında toplanan döviz ancak 327.527 dolar idi. Otel idaresi, bu yüzden yüzdü aşan muazzam terakkiden dolayı kat'iyen övünmemekte ve bütün şeref payını tevazu içinde, doların değerinin 920 kuruşa yükselmesiyle turistlerin karaborsaya daha az iltifat etmesine bırakmaktadır.

S O S Y E T E

Fransa

Genç kızlar balosu

Bu ayın başında, Parisin meşhur Versailles sarayında, 150 genç kızın katıldığı bir balo verildi. Louis XIV.'ün bir heykelinin donuk, ama koruyucu bakışları altında yapılan bu balo, genç kızlar için bir "başlangıç" idi. Bir başlangıç, bir ilk adım...

3 Temmuzu 4 Temmuza bağlayan gece, ışıklar içinde pırıl pırıl yanan Versailles sarayının salonlarında, 150 genç kız saat 11 den sabahın 3 üne kadar dolaştılar, durdular. Mesut ve rahat görünüyorlardı ve hallerinden bir "gurur" sezmemek kabil değildi. Zira bu, katıldıkları ilk baloydu, hayatlarının ilk balosu... İşte bunun içindir ki baloya "müptediler balosu" deniyordu.

Baloyu Kültür Bakanı André Malraux açtı. Edebiyatçı Malraux'ya göre, bu balo ile Versailles, "bir kere daha dünyaya gelmiş" oluyordu. Böyle bir baloya Versailles'ı tahsis etmekle, Kültür Bakanı, gecenin prestijine kendisinin de birşeyler katmış olduğu kanaatindeydi.

Müptediler balosunu Duchesse de Maille idare ediyordu ve masraflar, Parisin meşhur terzileri ile parfüm satıcıları tarafından karşılanıyordu.

Genç kızlar için balo, Parise mahsus bir âdet değildi. Londrada, New York'ta ve daha birçok büyük şehirlerde bu tarz balolar veriliyordu. Gaye genç kızları sosyeteye sokmak, daha doğru bir tâbirle onları sosyeteye takdim etmekti. "Bazı genç kızlar" sosyeteye takdim ediliyordu, zira balo davetlilerinin listesi hazırlanırken bir "tercih" yapılıyordu. Davetliler daha ziyade yüksek tabakaya mensup "monden" ailelerin kızları arasından seçiliyordu. Balo bu sınıf için bir göze çarpma, bir parlama vesilesi olarak son derece ehemmiyetliydi. Ama itiraf etmek lâzımdır ki, bugünkü cemiyet nizamları bu göze çarpma işinde pek müsbet bir rol oynamamaktadır. Nitekim Versailles'daki balodan naklen yapılan televizyon yayınında sık sık duyulan "Fransanın prestiji namına" sözü, genç kızların teker teker Duchesse de Maille önünde yaptıkları reveranslar, hiç bir fotoğratçının baloya sokulmaması kimsenin hoşuna gitmemiştir.

Son zamanlarda mecmualarda genç ve güzel kız resimlerine büyük ölçüde yer ayrılması, balolarda dikkati çekme işini çok geri plâna itmiştir. Ama "yüksek tabakadan bir genç kız" olmanın bazı şartlara bağlı olduğu da unutulmamalıdır. Aile ismi ve tabii bir de servet, genç kıza bu sıfatı temin eden hususlar arasındadır. Güzellik çok defa, bu vasıflardan sonra gelir.

Güzellik silâhı

Aile isminden ve servetten mahrum olanlar için yapılacak tek şey, mücadele etmektir. Böylece arzu ve kabiliyet sahibi olduğunu göstermektir. İşte güzelliğin bu zamanlarda büyük yardımı olacaktır. Güzel olmanın boş bir şey olmadığı böylece meydana çıkar.

Sosyeteye girmek, her şeyden önce bir zaman işidir, uzun uzun hazırlanmaya ihtiyaç gösterir. Fakat bu bir değişmez kaide değildir. Şansın ve fırsatların iyi kullanılması sayesinde bu kaidenin iflâs ettirildiği çok görülmüştür. Meselâ şöhretli sporcular, şampiyonlar, artistler kendi sahalarındaki muvaffakiyetlerle bir anda sosyeteye girebilirler.

Ama umumiyetle sosyeteye girmek isteyen ve servet ile aile ismi bakımından büyük bir hakka ve şansa sahip bulunmayan genç kızlar için yapılacak şey, bu hakkı yavaş yavaş elde etmek olmalıdır.

Genç kızın sıkı bir tahsil görmesi, anglo - sakson şivesi ile konuşmayı becermesi, kalabalık önünde sıkılgan halini yenmesi icap eder. Sonra yaşı onbeşi buldu mu, "Rallyes" sistemi gelir çatar.

Rallyes nedir?

Sosyeteye girmeye azimli ve kararlı görülen genç kızlara tavsiye edilen Rallyes'nin mânası ve hususiyeti şudur:

Genç kız, bir grupun arasına katılır. Gayesi bu grupun en gözde şahsiyeti olmak, insan tanımak, başka gruplara da girmek fırsatını bulmaktır. Rallyes'e dahil olmak, bir grupa girmek genç kıza bir takım mükellefiyetler yükler. Bunların başında genç kızın bağlı olduğu grupa veya topluluğa yılda bir veya iki kere muhakkak surette bir parti veya bir ziyafet vermesi gelir. Rallyes'nin belli listesindeki bütün isimleri, genç kız, bu ziyafete çağırmakla mükelleftir. Tabii isterse Rallyes'nin dışında kalan bazı kimseleri de ziyafetine davet edebilir. Genç kız böylelikle, Rallyes'nin diğer üyelerinin ziyafetlerine, partilerine de davet edilmiş olacak ve hemen hemen haftanın bir gününü diğer üyenin toplantısında geçirecektir. İşte bu toplantılar, sosyeteye girmesi yolunda kendisine şans getiren unsurlardır.

15 yaşında Rallyes'ye dahil olan genç kızın ilk toplantı yılında, partiler danslı öğle sonu çayları halinde devam eder. Çay, bisküit, portakal ve çeşitli meyva suları içilir. İkinci yılda toplantıların saatı 5 ile 10 arasında oynar ve küçük pastalar ve hafif likörler, istisnai günlerde şampanya meyva sularının ve diğer ağırlama vasıtalarının yerini almıştır. Rallyes, üçüncü yılda zaman mefhumunu ortadan kaldırmıştır. Bu devrenin toplantısında tahdit edilmemiş bir şekilde viski içilir.

Üç yıllık bir hamle devri ve tahdit edilmemiş viskinin içinde geçen son iki yıl, genç kızı 18 - 19 yaşına getirmiş ve kendisine sosyete hakkında oldukça geniş ve net fikirler vermiş olacaktır. Keza bu seneler içinde etrafında topladığı yahut içine girmiş olduğu topluluk ona geniş bir muhite malik olmak imkânını sağlayacaktır.

İki fedakârlık

Genç kız, cemiyet ve insanları tanıma bahsinde kâfi fikir sahibi olunca, ailesinden bir fedakârlık isteyecektir. Bu, vereceği balo olacaktır. Genç kız burada en büyük kozunu oynamaktadır. Balo, muvaffak olursa, konuşulursa, hâdise yaratırsa artık sosyeteye girmemesi için her hangi bir sebep veya mâni mevcut değil demektir. Genç kızın oturduğu ev, böyle bir baloya müsait olmayabilir. O zaman yapılacak iş, baloyu bir salonda, bir meşhur yerde vermektir. Saint Cloud'daki Golf Kulübü, Maksim'in meşhur lokantası, Plazza Otelinin iç içe geçen dört salonu... İlk ağızda akla gelen balo için müsait bir sürü yerden bir kaçıdır. Tabii balo külfetli ve malî portesi ağır bir keyfiyettir. Lâkin sosyeteye girişin ucuz olduğunu iddia eden de yoktur.

Balodaki davetli listesinin çok itinalı bir şekilde, büyük bir dikkatle tanzim edilmesi lâzımdır. Hattâ o kadar ki, bu mevzuda ihtisas sahibi bazı kimselerin yardımı dahi talep edilmelidir. Meselâ Duchesse de Maille, Guy d'Arcangues yahut A. P. Tarbes gibi... İyi hazırlanmış, iyi bir davetli topluluğu temin edilmiş ve nihayet iyi bir şekilde devam ettirilmiş bir balonun müsbet intibaları, balo sahibesine, güzelliği ve inceliği de bahis mevzuu olursa, sosyetenin kapılarını ardına kadar açmış olur... Ancak pek tabii olarak, bütün bunların aksi de vârittir. Muvaffakiyetsizliğe uğramış bir balonun menfi intibalarını silmek, o baloyu hazırlamaktan çok daha güçtür.

İkinci fedakârlık genç kızın bizzat kendisi ile alâkalıdır. 16 - 20 yaşlarının aşk ve izdivaç yaşları olduğu malûmdur. Bu iki handikap ile

birlikte sosyeteye girmek, bir genç kız için çok daha zor ve güç bir iştir... Zaten muhakkak olan şudur ki, güzel, cazip ve ince bir genç kız 15 ten sonraki ilk 5 - 6 yıl içinde sosyeteye giremezse, sonra çok zor girer, girmesi de tamamen bir tesadüf ve şansa kalır.

Genç kızlar bu devrelerinde daima sıhhatli, daima güzel, daima zinde olmak zorundadırlar. Eğlenceleri kaçırmamaları icap eder. Annelerinin kendilerine "Gitmelisin... Gitmemekle sadece kendini unutturursun" demesi lâzımdır. İzdivaç genç kızlara nadiren sosyete kapısını açmakta, umumiyetle kapamaktadır. Sosyeteye geçişten önce genç kızın kendisine belli bir kavalye bulmasında bir mahzur yoktur. Genç kız bir baloya bir erkeğin kolunda gidebilir, baloda en çok onunla dans edebilir, gene onun refakatinde evine dönebilir.. Bütün bunlar aşka inkılâp etmedikçe başka erkeklerde ümitsizlik ve sukutu hayal yaratmaz. Her balo kavalyesinin "Rüyalardaki Prens" olmadığını genç kızlar da iyi bilirler.

Versailles sarayından görünüş

Sosyeteye ilk adım!

"Beyaz Fil" de

Bir defa adımını atmış ve sosyete tarafından kabul edilmiş bulunan genç kız, bundan böyle daha ziyade hususi toplantılarda görülmeye başlıyacaktır. Bu toplantılar 20 - 30 kişinin yarattığı bir birliktir ve pek tabiî ki büyük bir lüks içindedir. Genç erkeklerin daima siyah veya beyaz smokin giydikleri, genç kızların ise gece elbiselerini üzerlerinden çıkarmadıkları görülür. Bu gruplar toplantı yerleri olarak en mutena, en gözde mahalleri seçer. Toplantıların sonuna doğru da küçük kümelerin husule geldiği, bunların gecenin son, yahut sabahın ilk saatlerini gözde bir gece kulübünde, bir kabarede geçirmek arzusunu duydukları görülür. Son yıllar içinde saat 2'de, 3'de böyle grupların Pariste sık sık uğradıkları yerlerden biri, belki de birinci "Beyaz Fil" isimli gece kulübüdür.

Bu biraz hususi mahiyet taşıyan toplantıların genç kızlara müstakbel eşler yaratmakta olduğu farkedilir. Çalan telefonlar, yapılan davetler, birinci çıkış, bunu takip eden ikincisi, üçüncüsü hep bu yoldadır ve bu arada en mühim olan nokta, genç kızın artık karar verme mevkiine ulaşmış bulunmasıdır. Yani seçim ve karar kendisine aittir. Genç kızın bu devresinin aileye yahut bizzat kendisine biraz pahalıya mal olacağını kabul zaruridir. Zira sosyete ile birlikte karşısına Moda ve Zarafet de çıkmış gelmiştir. Bu hususi partilerin müdavimleri arasında erkekler daha az masraflı bir hayat yaşarlar. Öyle ya, nihayet iyi dikilmiş bir smokin, onların işini halleder. Mevsime göre bir kaç iyi seçilmiş elbise kendilerine rahatlık yaratır. Halbuki genç kız, saç tuvaletini düşünecektir, renkleri düşünecektir, elbisesini düşünecektir, modayı düşünecektir. Bu toplantılara ısrarla ayni elbise ile gidemiyeceğini nazarı itibare alacaktır ve toplantıların muhtelif saatleri olduğu, bu saatlerin de muhtelif kıyafetler istediği bir hakikattır...

Genç kızların sosyete içindeki ilk adımlarında karşılaştıkları erkeklerde ilk ağızda aranan noktalar şunlardır: Bekâr olmak, otomobili olmak, nazik ve kibar olmak... Bu erkeklerin bir kısmı 20 - 25 yaş arasındaki gençlerdir. Bu kimseler umumiyetle aileden zengin olurlar. Bir ikinci kısım ise 28 - 36 yaş arasındaki müzmin bekârlardır. Bunlar hayatta genç yaşta şöhrete ve servete erişmiş kimselerdir. Bu sınıfın hayatı, genç kızlara muamele etmeyi birincilere nazaran çok daha iyi bildiği bir hakikattır. Bütün bunlara rağmen, bu bilginin genç kızın yapacağı tercihde büyük rolü olmaz. Zira genç kız da artık ölçmek ve kendisine uygun olanı bulmak yolunda tecrübe ve bilgi sahibi olmuştur.

Bir çok ecnebi erkeğin sosyeteye katılmak arzusu içinde çırpınıp durduğu bilinen bir noktadır. Bunların başında Amerikalılar, Belçikalılar ve İtalyanlar gelir. İngilizler, Fransız sosyetesine pek rağbet etmezler. Bu yabancı erkeklerin nezaketleri, çırpınışları, göze girmeye uğraşmaları, nihayet smokinleri hep birbirine benzer.. Lâkin işi hiç bir zaman zekâ ışığı altında halledilecek bir mesele olarak kabul etmezler. Böylelikle genç kızlar ile sosyetenin etrafındaki çemberler çeşitli şekiller ve düzenler içinde görülür. Paranın, sadece şöhretin, aristokrasi ve uzun aile isimlerinin hâkim oldukları çemberler mevcuttur. Bunlara Pariste olduğu kadar Romada, Londrada yahut New York'da da rastlamak kabildir.

Versailles Salonlarında

Müptediler Balosu bütün bu meselelere yeni bir şey getirmiş midir? Hayır. Sadece Balo ve Versailles salonları sosyeteye lâyık görülen 150 genç ve güzel kıza, bu yolda ilk adımı atması için yardım etmiştir. Bu 150 genç kızın bundan sonraki muvaffakiyeti yahut muvaffakiyetsizliği tamamen kendilerine ait olacaktır.. Hem nihayet balo, sosyete hesabına bir resmî kabulden ibarettir. Genç Kızlar Balosu ne fayda sağlayacaktır? İşte bunun cevabını genç kızlar, baloyu takip edecek günler ve haftalar içindeki tutumları ile vereceklerdir. Zira balo, en azından 600 kişilik kalabalığına ve bütün cazibesine rağmen, çok defa bir fuar havası içinde devam eder gider. Burada sadece göze çarpılır, isim ve adres öğrenilir, medeni münasebetler için ilk adım atılır. Genç kızlara muvaffakiyet temin edecek ana husus, ne Versailles salonlarıdır, ne de büyük bir kalabalık... Onun bundan sonra yapacağı şey, ayni inceliği, ayni çekiciliği ufak gruplar içinde, basit salonlarda da göstermek olacaktır.

MUSİKİ

Opera

Porgy sinemada

Gershwin'in tek operası "Porgy ile Bess"in Yirminci Asır operası tarihinde mühim, fakat münakaşalı bir yeri vardır. Kimi tenkidçi bu eseri, Gershwin'in diğer müzikli sahne eserleri gibi, sadece bir operet, bir Broadway "musical"i olarak görür; bu görüşe göre, Gershwin "Porgy ile Bess"te, musikiyle dramatik bir anlatışa erişememiştir; halbuki bir opera bestecisi için herşeyden önce bu başarı gerektir. Aksi fikirde olanlar, eseri aynı zaviyeden değerlendirirler. Onlara göre Gershwin'in "Porgy ile Bess" için yazdığı musiki, çağımızın kalburüstü operalarıyla kıyaslanabilecek bir dramatik kudret taşımaktadır ve bu bakımdan, Broadway operetlerinin sathî, sudan, basmakalıp musikisinden ayrılmaktadır. Aslında her iki görüşte de gerçek payı vardır. "Porgy ile Bess"in musikisi "Summertime" gibi, "It Ain't Necessarily So" gibi ünlü aryalarında dramatik gücünden, karakter çizme başarısından düşmekte, bu melodilerin kalitesine rağmen, Broadway operetlerinin geleneklerine yaklaşmaktadır. Ne var ki aynı ithamı, yani dramatik zaaf ve karakterleştirme yetersizliği, Rossini, Donizetti hattâ Verdi gibi "büyük" sayılan operacılar için de ileri sürülebilir. Buna karşı Gershwin, resitatiflerinde İtalyan operasında pek seyrek rastlanan bir dramatik gerçekliğe ulaşmış, sık sık Musorgski'yi akla getiren bir seviyeye yükselmiştir.

"Porgy ile Bess"e hususiyetini veren bir yanı da librettosudur. DuBose Heyward'ın, kendi "Porgy adlı piyesine dayanarak hazırladığı metin, edebî değeri olan nadir librettolardandır. Yoksulluk içindeki bir zenci mahallesinin günlük hayatını anlatan "Porgy ile Bess", realizmi bakımından, parmakla gösterilebilecek bir operadır. Eserin "delikanlı"sı, bir prens, ya da bir cengâver değil, topal bir dilenci, "genç kız"ıysa, kırkına merdiven dayamış bir fahişedir. Hamallar, sokak satıcıları, kumarbazlar, esrarkeşler, kaatiller operanın diğer kişileridir. "Porgy ile Bess" Broadway'de ilk oynandığında fiyaskoya uğramış, fakat o günden bugüne itibarı gittikçe yükselmiş, hattâ Amerikanın gayriresmî "sanat ve iyi niyet elçisi" olarak dünyayı dolaşmıştır.

Esere saygı

«Porgy ile Bess"in rejisörü Otto Preminger, kamerasını kullanırken esere âzami saygı göstermek istemiş, fakat bu saygı ortaya hareketsiz, donuk bir film çıkmasına sebebiyet vermiştir. Bütün şarkılarda kamera, şarkıyı söyliyen oyuncunun karşısında kıpırdamadan durmaktadır. Operayı film haline getirirken resitatiflerin asgariye indirildiği hesaba katılırsa, süresinin çoğunluğunu şarkıların işgal ettiği bir filmde hareketsizliğin ne kadar tehlikeli olacağı daha iyi anlaşılır.

Opera filmlerinin birçoğunda olduğu gibi, "Porgy"de de oyuncularla şarkıcılar aynı değildir. Pearl Bailey ile Sammy Davis Jr.'un dışında bütün oyuncuların sesleri opera şarkıcıları tarafından duble edilmiştir. Porgy'yi oynıyan Sidney Poitier'yi bariton Robert McFerrin, Bess'i oynıyan Dorothy Dandridge'i soprano Adele Addison, Serena'yı oynıyan Ruth Attaway'ı de mezzo Inez Matthews duble etmiştir. Orkestrayı Andre Previn idare etmektedir. Filmin sesinin altı kanal üstüne stereofonik olarak kaydedilmiş olması filmlerde pek seyrek rastlanan bir sadakate imkân vermektedir.

Filmin bir kusuru, Hermes Pan tarafından hazırlanan danslardır. Koregrafi baştan aşağı, tatsız, kuru, alelâde klişelerden meydana gelmiştir. Perminger'in hareketsiz kamerası yüzünden göz kapakları ağırlaşmıya başlıyan seyirciler, dans sahnelerinde biraz kendilerine gelmek istedikleri zaman ümitlerinin boşa çıktığını anlamaktadırlar. Filmin bütün cazibesi, Sammy Davis Jr.'un oyununda ve dublajdaki seslerin güzelliğindedir. Fakat dublajda da, ağız hareketleriyle seslerin birbirini tutmadığı, hele devasa TODD - AO perdenin bütün detayları açığa vuran büyük nisbetleri içinde, pek açık olarak görülmektedir.

Milyonlar konuşuyor

«Porgy ile Bess' filmi, ses bakımından, şarkıcılar bakımından ve oyun bakımından, kusursuzdur. Bunların dışında film, her bakımdan bir sürpriz - prodüksiyonun kusurlarını tamamlamaktadır. Goldwyn'in harcadığı milyonlar her sahnede kendini göstermektedir. Filmin en büyük kusuru da buradadır. Sefalet içindeki bir zenci mahallesinde olup bitenleri anlatan bir filmde böyle bir ihtişamın, böyle bir zenginliğin sırıtacağı, prodüktör Goldwyn'in aklına gelmemiştir.

Besteciler

Handel 200'ünde

Handel'in doğum yeri, Doğu Almanyadaki Halle şehri geçenlerde, ünlü yaratıcılarının 200'üncü doğum yılını kutladı. Halle'de, 1952 yılından beri her yıl yapılan festivalin bu kere, bu bakımdan büyük ehemmiyeti vardı. Yıldönümü şerefine, Handel'in unutulmuş operalarından dördü sahneye kondu.

Bugün umumiyetle barok çağa ait bazı gelenekleri Yirminci Asır opera seyircilerinin alâkasını çekmediği ileri sürülür ve bu yüzden o çağın operaları -bu ara Handel'inkiler- hemen hemen hiç oynanmaz. Halbuki, Halle festivalinde oynanan dört Handel operasından ancak bir tanesi, gerek librettosu ve gerek musikisi bakımından alelâde bir eser olan "Admeto", bu genelleştirmeyi haklı çıkarabilirdi. Geri kalan üç opera, büyük bir aşk hikâyesinin anlatıldığı ve seyirci üzerindeki tesiri son derece güçlü olan "Ariodante", Pers sarayında geçen bir entrika ve kıskançlık hâdisesinin anlatıldığı ve başlıca şahıslarından biri de büyük İskender olan "Poro", nihayet Handel'in en tanınmış operası "Giulio Cesare", Handel operalarının daha sık oynanması gerekeceğinin delilleridir.

Dandridge ve Poitier "Porgy"de

Yerlerine başkaları şarkı söylüyor

Türkiye

Acı bir yıldönümü

Geçen hafta içinde, Türk sinemasını bir demir cendereye sokan sansür nizamnamesi, yirminci yaşını doldurdu. Bundan yirmi yıl önce, 19 Temmuz 1939 da "Filmlerin ve Film Senaryolarının Kontrolüne Dair Nizamname" adıyla yayımlanan Sansür Nizamnamesi, yirmi yıl önceki kılığıyle, sinemacıları dehşete düşüren, aydınları güldüren kılığiyle ortada durmaktadır. Bu yirmi yıl içinde bir dünya savaşı olmuş, Türkiye bir rejim değişikliği geçirmiş, dünya görüşünde, siyasette, sanatta değişiklikler, yepyeni düşünüşler ortaya çıkmış, Türk sineması yılda beş filmden yılda yüz film yapar duruma geçmiş, fakat cemiyetin ihtiyaçlarını karşılamak, bundan dolayı bu ihtiyaçlara göre değişmek durumunda olan bir nizamname olduğu gibi kalmıştır. Galiba Türkiyede yirmi yıldan beri değişmiyen tek şey Sansür Nizamnamesidir. Sinemacısı, sansürcüsü, hukukçusu, sinema tenkidçisi, aydını, velhasıl sinemayla az çok ilgilenen herkes, bu nizamnamenin bugünkü şartlarla hiçbir şekilde bağdaşamıyacağını, demokrasiyle idare edilen bir memleket için övünülecek hiçbir yanı olmadığını her fırsatta ileri sürdükleri halde, Nizamname, müzelik kıymeti her gün biraz daha artarak durmakta, sadece Türk sinemasının geri kalmasında başlıca sebeplerden biri olarak kalmaktadır.

Bu sansür nizamnamesine göre, Türkiyede film çevirecek olan kimseler, filmin senaryosundan altı nüshayı incelenmek üzere İçişleri Bakanlığına vermek zorundadır. İçişleri Bakanlığına bağlı "Merkez Film Kontrol Komisyonu" bu senaryoyu gözden geçirir, ya filme alınabileceğine, ya toptan reddine, ya da bazı değişiklikler yapılmak suretiyle çekilmesine izin verir. Böylelikle Türkiyede sinema için bir "ön - sansür" kurulmuştur. Fakat işler bununla kalmaz. Senaryo film haline geldikten sonra, bir kere de beyaz perdede yine aynı komisyon tarafından gözden geçirilir. Komisyon yine yukarıdaki kararlardan birini verir. Yani çevrilmiş filmi ya kabul eder, ya toptan reddeder, yahut da bazı kesintiler, bazı değişiklikler yapılması şartiyle oynatılmasına müsaade eder. Fakat sinemacının çilesi bununla da bitmez. Bu çifte sansürden geçen ve gösterilmesine müsaade edilen her hangi bir film, piyasaya çıktığı vakit "sonradan her hangi bir mahzur görüldüğü takdirde", oynatılması yine yasaklanabilir.

Ölçüsü olmayan sansür

Bundan dolayıdır ki, Türkiyede yukarıdaki sıkı sansürün yanısıra bir de yazılı hiçbir metne dayanmıyan fakat ondan daha korkunç bir sansür daha doğmuştur: Sinemacının kendi kendini sansürü... Bir senaryocu, bir rejisör daha kalemi eline alır almaz ilk düşüneceği şey mevzuunu nasıl geliştirmek, şahıslarını nasıl seçmek, hâdiseleri nasıl sıralamak değil, bunları sansürün hoşuna gidecek en uygun şekle nasıl sokabileceğidir. Falanca sahneyi gözünün önüne getirdiği vakit sansürün buna ne diyeceğini, filânca sahnenin hangi sansür üyesinin hoşuna gitmiyeceğini hesaplamıya çalışır. Ama bu hesabı çok kere yanlış çıkar; bütün iyi niyetine rağmen kendini sansür nizamnamesine göre "ayarlamak" için sarfettiği gayretler ekseriya boşa gider. Zira ortada sansürün kullandığı belli bir ölçü yoktur. Gerçi sansür nizamnamesi, beyaz perdede neleri görmekten hoşlanmadığını 7 nci maddesinde on fıkra halinde sıralamıştır. Ama bu "on buyruk"un "evamir-i aşere" ile benzerliği sadece sayı bakımındandır, kesinlik bakımından değil! Gerçekten de "evamir-i aşere"de "öldürmiyeceksin", "çalmıyacaksın", "zina etmiyeceksin"... şeklindeki kesin ifadeler yanında Sansür Nizamnamesinin on buyruğu top gibi yuvarlanabilir, lâstik gibi uzayıp kısalabilir, havanın rutubetine göre değişikliklere uğrar bir yapıdadır. "Dost devlet ve milletlerin hislerini rencide etmek", "umumi terbiyeye ve ahlâk ve millî duygularımıza mugayir olmak", "memleketin inzibat ve emniyeti bakımından zararlı olmak"... gibi ifadeler her türlü tefsire elverişlidir. Nitekim tatbikatta bazan gülünç neticelere varan örnekleri çok görülmüştür. Sansür nizamnamesinin bu yapısı yalnız sinemacıları değil, bizzat sansür heyeti üyelerini de şaşırtmakta, çok kere İstanbul ile Ankara sansürü birbirine zıt kararlar almakta, hattâ bazan aynı heyet içindeki üyeler arasında da bu hususta anlaşmazlıklar doğmaktadır.

Ölçüsü değişen sansür

Türkiyede mevcut iki sansür heyetinin biri İstanbulda, öbürü Ankaradadır. İki heyetin kuruluş şekli ile vazifeleri farklıdır. İstanbuldaki sansür komisyonu, Türkiyeye getirilen yabancı filmleri kontrol eder. Bir başkan ve dört üyeden kurulmuştur. Başkan, vali tarafından vilâyet erkânı arasından seçilir. İçişleri Bakanlığı adına Emniyet Genel Müdürlüğünden, Millî Eğitim Bakanlığından, Basın - Yayın ve Turizm Bakanlığından ve Genel Kurmay Başkanlığından birer temsilci gönderilir. Ankaradaki "Merkez Film Kontrol Komisyonu" ise, yukarıda belirtildiği gibi, yerli film senaryoları ile yerli filmleri kontrol eder, ayrıca İstanbul komisyonunun aldığı karara iti-

"Namus düşmanı"ndan bir sahne

Sansürün hışmına uğrayanlardan

raz eden film ithalcisinin bu itirazını inceliyen bir "temyiz" mercii olarak da çalışır. İçişleri Bakanının, bakanlık erkânı arasından seçtiği bir kimse komisyona başkanlık eder. Üyeleri de yine İçişleri Bakanının Emniyet Genel Müdürlüğünden seçtiği bir temsilci ile Millî Eğitim Bakanlığı, Basın - Yayın ve Turizm Bakanlığı ve Genel Kurmay Başkanlığından gönderilen temsilcilerdir. Her iki komisyona, incelenecek senaryo veya filmin konusu bakımından ilgili her hangi bir başka bakanlık da temsilci gönderebilir. Her iki komisyon, filmleri yukarıda sözü geçen "on buyruk" çerçevesi içinde inceler. Bununla birlikte, yerli filmlere tatbik edilen ölçü ile yabancı filmlere tatbik edilen ölçü yine de aynı değildir. Yabancı filmlerde müsamahayla karşılanan hususların onda birine bile yerli filmlerde göz yumulmadığı her vakit rastlanan bir hâdisedir. Bundan başka, bir yandan nizamname prensiplerinin çeşitli tefsirlere elverişli bulunması, bir yandan da komisyon üyelerinin daimi olmayışı, bu ölçülerin devamlı olarak değişmesine yol açmaktadır. Komisyona ileri görüşlü, müsamahakâr, aydın kimseler hâkim olduğu vakit netice başka, bunun aksi durumda netice yine başka olmaktadır.

Çocukları unutan sansür

Bizim sansür sistemimizin ağırlık noktası, siyasi ve ahlâki mevzularda toplanmaktadır. Buna rağmen, her tarafı sıkı tutulan bu nizamnamede nedense çocuklar hiç düşünülmemiştir. Sansür sistemlerinin hemen hepsinde bir yaş sınıflaması yapılmıştır. Çok kere onaltı olarak tesbit edilen bu yaş sınıflamasında, bazı filmler on altı yaşından küçüklere gösterilmez. Bununla da iki maksat güdülmektedir. Birincisi onaltı yaşından küçüklerin görmesi hakikaten mahzurlu olan filmlerin çocuklar üzerindeki kötü tesirlerini önlemek, ikincisi de onaltı yaşından büyük seyircinin, böyle bir tahdit yüzünden bazı filmlerden mahrum kalmamasını sağlamaktır. Halbuki bugünkü durumda bir yandan onaltı yaşından küçük olanların görmemesi gereken filmler bunlar tarafından serbestçe seyredilirken, öte yandan yetişkin seyirci, her hangı bir zarar görmeksizin seyredebileceği bazı filmlerden mahrum kalmaktadır.

Polis sansürü

Sansür Nizamnamesinin prensipleri kadar garip olan bir husus da kontrol komisyonunun yapısıdır. Yukarıda da belirtildiği gibi "Merkez Kontrol Komisyonu" İçişleri Bakanlığına bağlıdır, ayrıca beş kişilik heyetin iki üyesi de yine bu bakanlığın memurları arasından İçişleri Bakanı tarafından seçilmektedir. Hukuk kitaplarında bunun adı yalnız "devlet sansürü" değil, aynı zamanda "polis sansürü"dür. Bunun kadar tuhaf olan diğer bir husus da, bu komisyona girmek için, sinemadan anlayıp anlamamanın hiçbir vakit bahis mevzuu edilmeyişidir. İsterseniz ömrünüzde sinemanın kapısından içeri adım atmamış olabilirsiniz de, sansür komisyonuna üye olabilirsiniz! Hele, sansür komisyonunda bir tek sinema temsilcisinin bile bulunmayışı bütün bunlara tuz biber ekmektedir. Yabancı sansür sistemlerinin çoğunda, sinema endüstrisinden bir temsilci bulundurulması değil, hattâ en sıkı sansür sistemlerinde bile hükümet memurları ile sinema endüstrisi temsilcileri arasında mutlak bir eşitlik kurulması yolu tutulmuştur. Yani komisyonda kaç tane hükümet memuru varsa, o kadar da müstakil şahıs mevcuttur. Hattâ diktatörlükle idare edilen memleketlerde bile, hiç olmazsa görünüşü kurtarmak için olsun, sansür heyetlerine en az bir iki sinema temsilcisi, sanat adamı sokulmuştur. Bizim sansür sistemimiz bu bakımdan da "ister inan ister inanma" hikâyelerine mevzu olacak yapıdadır.

İtiraz tanımıyan sansür

Yukarıda da işaret edildiği gibi, bir yabancı film ithalcisi, Türkiyeye getirdiği film, İstanbuldaki kontrol komisyonu tarafından geri çevrildiği takdirde, bir kere de Ankaradaki "Merkez Film Kontrol Komisyonu"na başvurmak hakkına sahiptir. Fakat bir yerli sinemacı, hazırladığı senaryo veya çevirdiği film "Merkez Film Komisyonu" tarafından reddedildi mi, ancak Devlet Şûrasında hakkını arıyabilir. Fakat Sansür Nizamnamesinin yapısı gözönünde bulundurulursa, sinemacı için Devlet Şûrası yolu aslında bir "çıkmaz sokak"tır. Zira, elinde her tarafa çekilebilir bir nizamname, geniş takdir hakkı olan, daima işinin düşeceği bir sansür komisyonuyla çatışmak hiçbir sinemacının işine gelmez. Gerek bu sebepten, gerekse Devlet Şûrasına yapılacak itirazın karara bağlanması için geçecek uzun zaman, sinemacının göze alamıyacağı kadar zararlı neticeler verecektir. Bu bakımdan Türk sinemacısı, nazari değilse bile fiilî bakımdan -ki mühim olan da budur- diğer vatandaşların aksine, uğradığı haksızlığın tamirini istiyemiyecek durumdadır.

Değiştirilmesi gereken sansür

Bütün bunlar, Türk sinemasının bugün içinde bulunduğu ve yıllardan beri bir türlü içinden çıkamadığı geri durumun başlıca sebeplerindendir. Zira Sansür Nizamnamesinin yirmi yıldan beri değişmiyen şekli, istensin veya istenmesin, Türk sinemasında alabildiğine bir zevksizlik, alabildiğine bir bayağılık, bir seviye düşüklüğünün sürüp gitmesinde en büyük âmillerden biridir. Sinemacı, sansürden senaryo veya film geçirmek için en emin yolu, daha önce bu heyetten izin almış senaryo ve filmlerin kalıplarına göre çalışmakta bulmaktadır. Bu kalıplara sinemacılar kadar sansür üyeleri de alışmıştır. Bu kalıplardan birazcık ayrılma, sansür üyelerinde bir rahatsızlık, bir şüphe, bir "acaba?" suali yaratmaktadır. Bundan dolayı sinemacı yeni her hangi bir şey denemektense emin formüllere sığınmayı, daha uygun görmektedir.

Böylelikle bugünkü Sansür Nizamnamesinin değiştirilmesi, hem de en kısa bir zamanda değiştirilmesi zarureti kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. 19 Temmuz 1939 tarihli nizamname ne hukuk, ne anayasanın sağladığı haklar, ne en basit demokrasi anlayışı, ne sinema endüstrisinin ihtiyaçları bakımından iler tutar tarafı olan bir nizamnamedir. Bu nizamname, tek parti rejiminin hükûm sürdüğü bir sırada, "anti - demokratik" olduğu sonradan eski iktidar tarafından da yeni iktidar tarafından da kabul edilen 14 Temmuz 1934 tarihli "Polis Vazife ve Selâhiyetleri Kanunu" ile 26 Mayıs 1934 tarihli "Matbuat Umum Müdürlüğü Teşkilâtına ve Vazifelerine Dair Kanun"a uyularak çıkarılmıştı. Bu son kanun, basın, radyo, tiyatro gibi bütün düşünce vasıtalarını, o vakitki şartlar altında tam mânasiyle devlet kontrolü altına sokmak maksadını güdüyordu. 19 Temmuz 1939 da bu kanunlara uyularak yürürlüğe konan Sansür Nizamnamesi de, yine bir dünya savaşının bütün tehlikeleri iyice belirdiği bir anda, Faşist İtalya ile Nâzi Almanyasının bu husustaki mevzuatı gözönüne alınarak hazırlanmıştı. Bugün bu nizamnamenin yürürlükte kalmasını mazur gösterecek hiçbir sebep ileri sürülemez. Nitekim, yukarıdaki kanunlara uyularak, bir vakitler sahneye tatbik edilen sansür, yani oynanacak piyeslerin sansürden geçirilmesi usulü sonradan kaldırılmıştır. Türk sinemasının ilk ağızda hiç olmazsa Türk Tiyatrosu kadar ilerliyebilmesi için bu sansürün demokrat memleketlerdeki esaslara göre ayarlanması lâzımdır. Esasen, "polis devleti" olmıyan bir memlekette, bir polis sansürünün işi olmamak gerekir.

T İ Y A T R O

Fransa

Pariste bir mevsim

Bu yıl Tiyatro mevsiminde Pariste tam 120 eser sahneye konulmuştur. Fakat tiyatro çevrelerinde buna rağmen hâlâ bir "buhran"dan, tehlikeli bir "kriz"den bahsedilmektedir. Herkes bir suçlu peşindedir; buhranın müsebbibi acaba yazarlar mı, yoksa tiyatro direktörleri midir? diye araştırılmaktadır. Kabahatı seyirciye yükliyenler de yok değildir. Geçen hafta, meşhur l'Express'te çıkan Robert Kanters'in yazısı, Paris tiyatrolarının geçen mevsimdeki manzarasını pek güzel çizmektedir.

İşe yarayan kalabalık

Şurası muhakkaktır ki, geçen mevsim Pariste sahneye konulan 120 temsilin yarısına yakın bir kısmı, oyunun daha ilk günlerinde bir "sıfır" ölçüsü içine girmiştir. Bu adilâne bir netice sayılmalıdır. Eski ve bunca zamanın, bunca çalışmanın mahsulü olan tiyatro toplulukları ise, insanı hiç şaşırtmıyan klâsik yollarından ayrılmamışlardır. Musset ve Molière'den istifade edilmiştir. Ancak Parisin gözde tiyatro salonlarında, geçen mevsim, muvaffak olmuş eserler de oynanmamış değildir. Ne var ki böyleleri dar bir çerçeve, küçük bir nisbet içinde kalmışlardır. Meselâ kendisinden çok şeyler beklenen Barrault - Renaud topluluğunun oyunlarını seyredenler, sahnedekilerin ilerleme ve olgunlaşma yılları ile Odeon'daki şöhret yılları arasında bocalamakta olduklarını söylemişlerdir.

Sahnenin dev yazarlarına gelince, bunlar arasında sadece Aneuilh, bu yıl büyük form göstermektedir. Gözde piyesi, "L'hurluberlu"dür. Montherlant son piyesinde nefsine karşı beslediği büyük itimadın kurbanı olmuştur. Bir tiyatro yazarının oyunu biraz da seyirci gözü ile dikkate alması icap etmez mi? Rusların ümidi Maiakowski, tam bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Buna mukabil aynı millet, bu yıl Albert Camus ismi altında "icrayı faaliyet" eden Dosteyevski'den dolayı büyük bir gurur duymaktadır. Camus'nün yeni piyesinin adı "Les Possedes"dir.

Amerikalıların en iyisi ve bir bakıma tek tiyatro yazarı olan Tennessee Williams, gerçekten iyi bir sahne yazarı olmasına ve bu yıl da Paris sahnelerinde kusursuz bir eseri görülmesine rağmen gene de geçmiş yılların büyük muvaffakiyetine ulaşamamış sayılıyor. Williams'ın bu yıl Pariste oynanan piyesi "La Descent d'Orphee"dir.

Pariste halk için oynanan eserlerde birşeyler değil, hiç bir şey aramamak lâzımdır. En fazla tutan iki eser "Les Portes claquent" ile "Les Choutes"tur ve ikisi de umumiyetle kaba saba esprilerle doludur. Israrla oynandığına bakılırsa, bu yıl Paris tiyatro âleminde kabalığın pek işe yaradığını söylemek icap eder. Anlaşılan "hayatın maddeciliği" sahneye sirayet etmiş gibidir. Halkın bir meseleyi ortaya koyan veya koymuş gibi görünen piyeslere karşı gösterdiği alâkanın sebebi budur.

Ümitler âlemine gelince, söze bir "heyhat" ile başlamak doğru olur. Burada da pek fazla birşey bulmak kabil değildir. Ionesco, hızlı gelmiş ve "Tueur sans gages" ve "Victimes du devoir" isimli eserleriyle Salacrou, Achard, Roussin grupunu yakalamıştır.

Alliance Française sahne topluluğu mevsimi, birbirinden işe yaramaz eserlerle kapatırken, Tertre'de direktörler ne yaptıklarını pek bilmez haldedirler... Yeni ümitlerin böylelikle Pariste Sahne âleminde kümeleştiği üç tiyatro kalmıştır: Recamier, Lutece ve Yeni Cep Tiyatrosu..

Birincisinde Eugene Ionesco'nun muvaffak bir eseri yer almıştır. Lutece'de ise Brecht ve Alain bu yıl da muktedir şahsiyetler olduklarını göstermişlerdir. Cep tiyatrosu ortaya iki başarılı eser koymuştur: Birincisi Ugo Betti'ye aittir. Sonra François Billetdoux "Tchin - Tchin" isimli parlak, müstehzi ve hisli oyunu ile bir yenilik bir zafer daha getirmiştir. Keza bu küçük sahnede M. Vitaly, Jean Pierre Grenier gibi iyi oyuncular da mevcudiyetlerini tenkidçilere kabul ettirmişlerdir.

Bununla birlikte seyircinin bir takım haksızlıklar ettiği de olmuştur. Brendan Behan'ın "Client du Matin" isimli oyunu, işte bu haksızlığa uğramış eserlerden biridir. Ama bunun yanında arzu edilmeyen "Macbeth" bıkkınlık vermiş olan "Marianne" yerinde bir geri çevirmeye hedef teşkil etmişlerdir.

Tenessee Williams
Gene de fena değil

Umumi bilgisizlik

İşin bilânçosunu çıkarmak icap ederse Paris tiyatrolarında bir krizin mevcut olduğunu söylemek lâzımdır. Bu hüküm belki tenkidçiliğin klâsik ölçülerinden biri olarak kabul edilecektir. Sonra herkes kabahati diğerinin üzerine atmaya başlayacaktır. Günahın seyircide mi, aktörde mi, yazarda mı, direktörlerde mi, hattâ tenkidçide mi? olduğu düşünülecektir. Bu kimseler daima kendilerini müdafaa etmek için yollar ve deliller bulacaklar, yaratacaklardır. Öyle ki uzun sahne tecrübeleri olan genç aktörler "Biz daha yeniyiz" demekten, en zengin direktörler "Oyun çok para ister" fikrini ileri sürmekten, şöhret sahibi yazarlar "Peki amma, bundan önceki eserim böyle miydi sanki?" gibi oyunun günah ve sevabını umumileştirmekten kaçınmıyacaklardır.

Bir tiyatro krizinden söz açılırken, bunun daha ziyade işin tatbikatında olduğunu kabul etmek lâzımdır. Belki her yeni yıl, sahneye iyi bir repertuvar bağışlamaz, ama bu demek değildir ki, illâ perdeleri bir işgüzarlık ölçüsü içinde, bir zevksizlik numunesi olarak açmak lâzımdır. Pariste her yeni mevsimde ortaya konulan eser arasından sadece 2 - 3, nihayet 4 eserin gerekli alâkayı toplayabilmesi, takdir edilmesi, tiyatro sahasında umumi bir bilgisizliğin hüküm sürmekte olduğundan başka türlü izah edilemez. Yoksa direktör-

ler, rejisörler hepsi birden devamlı ve ısrarlı bir şekilde her yıl tahminlerinde yanılmak hastalığına mı tutulmuşlardır?

Hangi ticari şirket yahut kapitalist, sonunun hüsran olacağını bildiği bir işe büyük meblâğlar yatırır. Görülüyor ki esas dâva şu "Umumi Bilgisizlik"tedir. Paris sahneleri ehil ellerde değildir. Son yılların en büyük başarılarından birini teşkil eden Jean Vilar'ın ulaştığı muvaffakiyet kendisinin aynı zamanda iyi bir idareci vasıflarını taşımasından doğmaktadır.

Seyirci mevcuttur. Bu seyirci her mevsim, bir kaç esere kıymet vermektedir. Gerçekten en iyi, en mükemmel olan ise bir "hâdise" teşkil etmektedir. Seyirci geçen günler zarfında zevkini ve bilgisini yükseltmiştir. Oyunun, sahnenin de bu ilerlemeye uymasından tabii bir şey olamaz. Bunun için de iş yazardan tutun, münekkide kadar herkese birden düşmektedir. Neden Ionesco'nun eseri, Jacques Tati'nin geniş seyirci topluluğuna sahip olmasın? Esas itibariyle birincinin Tati'den büyük eksikliği yoktur. Fakat tatbikat... Seyirciyi kendine bağlamak zevk ister, metod ister, bilgi ister, anlayış ister...

Sahne eserleri buhranı da üzerinde durulmaya değer bir mevzudur ve tiyatro âlemi için birinci kısımdan daha tehlikelidir. Bu tehlikeyi hesaba katan Hükümet, devlet eli ile isletilen tiyatrolara her türlü yardımın yapılacağını açıklamıştır. Bu sözün içinde, bir ilham perisi kendisini gizlemeye çalışmaktadır. Bununla beraber Comedie - Française'in gelecek mevsim ortaya koyacağı repertuvarın dört başı mamur, bulunmaz bir Hint kumaşı olacağını söylemek gene de fazla hayalperestlik olur.

Rüzgâr bekleniyor

Direktörler böylesine bilgisiz ve sistemsiz olduğu müddetçe, iyi piyes bir şans işidir. Tesadüfen bulunur. Sayısı da hiç bir zaman kabarık olmaz. Bir takım tiyatro direktörlerinin roman parçaları peşinde koştuğunu biliyoruz. Bunlardan piyes çıkartmak güç şeydir. Fakat sen gel de kabul ettir... Yıllardır piyes yarışmalarına ehemmiyet verilmiyor. Asıl mühimi, piyes yazmanın bir büyük iş olmadığı, asıl güç ve zor muvaffakiyet yolunun, piyesi en iyi, en güzel şekle sokmak olduğu fikri benimsenmiyor. Meselâ Billetdoux, geçen yıl keşfedilmiş bir yazardır ve şimdi isim sahibidir.

Repertuvar krizinin, Jean Paul Sartre'ın bir konferansında da izah etmeye çalıştığı gibi, bir sosyal düzensizliğe bağlanması da kabildir. Yaratıcıların üzerlerindeki ekonomik faktörlerden müteşekkil bulutların yeni bir rüzgârla dağılması beklenmektedir. İşte şimdi hepimiz, inançla, güvenerek bu rüzgârı bekliyoruz... Sinema âlemi bu rüzgârı bulduktan sonra, elbet bir gün de sahne ona kavuşacaktır.

S P O R

Transfer

Bir çift bacak: 70 bin!

Geçtiğimiz haftanın sonunda, sıcak bir cumartesi günü, F. B. nin emektar ve acar futbolcusu Basri neşeli bir şekilde girdiği klüp lokalini asabi bir çehre ile terk ediyordu.

Basrı, F. B. klübünün mukavelesi biten 7 futbolcudan biriydi ve kendisine teklif edilen 60 bin liralık transfer ücretini kabul etmiyordu. F. B. klübü ile Basri Dirimli arasında mevcut bulunan ve spor çevrelerini ziyadesiyle meşgul eden "dahili transfer ihtilâfını" kısmen ifade etmek gerekirse, Basri Dirimli ile F. B. klübü transfer mevzuunda mutabakata varamadılar demek kâfi gelirdi.

Hâdiseli ve sürprizli geçen Fenerbahçe kongresinden sonra, spor efkârının ziyadesiyle alâkadar eden bu dahili transfer hâdisesi, geçtiğimiz haftanın sonunda sıcak bir cumartesi günü şöyle cereyan ediyordu:

Osman Kavrakoğlu

Para dağıtma zevki

İdare heyeti âzalarından Müslim Bağcılar, Faruk Ilgaz ve Raif Dinçkök klübe ilk gelen âzalardı ve saat sabahın onunu gösteriyordu. Onları takiben reis Agâh Erozan geliyordu. Erozanın görünmesiyle flaşlar parlıyor ve basın mensupları etrafını alıyordu. Erozan, otomobilden iner inmez büyük beyaz mendili ile terlerini kuruluyor ve "Yazın" diyordu "Yazın Avrupa şampiyonu olursak 500 bin lira prim vereceğiz. Bize şampiyonluk en az üç milyon lira kazandırır. Oyunculara seve seve yarım milyonu dağıtırız." Fakat her ne hikmetse dahili transfer mevzuunda, Basri meselesinde sorulanlara cevap vermeyi zait addediyordu.

Saat 10.30 u gösterirken İkinci başkan Osman Kavrakoğlu hususi otomobili ile klübe geliyordu. Bazı kimseler onun eski Kavrakoğlu olmadığını anlamakta güçlük çekmiyorlardı. Kavrakoğlunun objektife poz veren mütebessim çehresinin ardında üzüntü ve huzursuzluğun mevcudiyeti dikkati çekiyordu. Daha sonra futbolcular sökün ediyordu. F. B. lokali belki en heyecanlı hâdiselere sahne olacaktı. Sanki F. B. transfere değil de yeni bir mevsimi açmağa hazırlanıyordu.

Nihayet dahili satış başlıyordu. İdare heyeti karşısına çıkan ilk futbolcu Seracettindi. Satış muamelesi kısa sürüyor. Seracettin 30 bin liraya klübünde kalıyordu. Onu diğerleri Şeref, Nedim, Naci, Akgün ve nihayet Basri takip ediyordu.

Çözülmeyen düğüm

Günün çözülmeyen düğümü Basri Dirimli nihayet idare heyetinin karşısına çıkıyordu. Reis ile Basri arasında şöyle bir muhavere cereyan ediyordu:

" —Basri isteğin?"

— Sizin isteğiniz?

— Prensip kararına vardık 60 bin lira...

— Düşüneceğim...

— İdare heyetimiz üç gün mehil tanıyor. Hitamında klübe teklifini bildirmen lâzım...

Basri Dirimli bu mehilden azami derecede faydalanacağını söylüyor ve klübü sinirli bir şekilde terkediyordu.

Hâdise, geçen haftanın sonunda cereyan eden en mühim transfer hâdisesiydi, ve bir futbolcu iktisadi şartların kendisini icbar ettiği mucip sebebiyle 60 bin liralık teklifi red ediyor ve bir çift bacak için 70 bin lira talep ediyordu.

Her iki tarafta kararlarında ısrar edeceklerini ifade ediyorlardı. Fenerbahçe 60 bim 61 bine çıkarmamak kararını basına bildirirken, Basri Dirimli, son kozunu oynıyacağını ifade ediyordu. Bu arada Kavrakoğlu da konuşuyor ve eğer Basri üç günlük mehil'in hitamında 60 bini kabul etmezse 40 bin liraya satışa çıkarılacağı tehdidini savuruyordu. Dikkati çeken nokta para dağıtımı zevkini tatmin edenlerin Emektar Basriyi feda edip edemiyecekleriydi. Hele Avrupa Şampiyonluğu arifesinde 70 bin liraya da mal olsa kuvvetli bir çift bacaktan mahrum olmak F. B. ye neler kaybettirecekti. Asıl düşünülmesi gereken nokta da buydu galiba...